

ib revija

št. 3-4, let. XLVIII, 2014

IB revija

Revija za strokovna in metodološka vprašanja trajnostnega razvoja

ISSN 1318-2803

št. 3-4 / letnik XLVIII / 2014

Izdajatelj: UMAR, Ljubljana, Gregorčičeva 27

Glavna in odgovorna urednica: dr. Alenka Kajzer

Tehnična urednica: Urška Sodja

Uredniški odbor: dr. Pavle Gmeiner, prof. dr. Drago Kos, mag. Stanka Kukar, prof. dr. Marjan Ravbar, prof. dr. Matija Rojec, prof. dr. Tine Stanovnik, prof. dr. Pavle Sicherl, prof. dr. Janez Šušteršič, dr. Boris Pleskovič

Oblikovanje: Katja Korinšek, Pristop

Računalniška postavitev: Gabriela Weiss Živič

Tisk: Statistični Urad Republike Slovenije

Naklada: 130 izvodov

Revija je vpisana v mednarodno podatkovno bazo Internet Securities in uvrščena v Journal of Economic Literature.

Izid publikacije je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS iz sredstev državnega proračuna iz naslova razpisa za sofinanciranje domačih znanstvenih periodičnih publikacij.

Kazalo

Milena Bevc, Marko Ogorevc: Zaposlitvena emigracija nekdanjih erasmusovih študentov iz Slovenije	5
Mitja Perko, Ana Tršelič Selan, Alenka Kajzer: Prilagajanje trga dela v Sloveniji v obdobju 2008–2013.....	21
Sonja Primožič: Vloga napovedi gospodarskih gibanj v strokovnem in poslovnem okolju	33
Metka Stare, Maja Bučar, Boštjan Udovič: Soustvarjanje znanja med javnimi raziskovalnimi organizacijami in gospodarstvom za povečanje konkurenčnosti.....	53

Spoštovane bralke, spoštovani bralci,

pred vami je zadnja letošnja, dvojna številka Ib-revije, ki v letu 2014 zaključuje 48. leto svojega izhajanja. Številka prinaša prispevek, ki se loteva vprašanja dejanske in potencialne emigracije erasmusovih študentov, ki je relativno velika, drugi prispevek pa prikazuje spremembe na trgu dela v obdobju krize. Tretji prispevek prinaša analizo vloge in pomena napovedi gospodarskih gibanj. Zadnji prispevek pa analizira vlogo dveh instrumentov inovacijske politike (centrov odličnosti in kompetenčni centri) pri oblikovanju konkurenčnega poslovnega okolja in inovacijske politike.

Prispevek Milene Bevc in Marka Ogorevca prikazuje analizo obsega in značilnosti potencialne in dejanske zaposlitvene emigracije med nekdanjimi slovenskimi erasmusovimi študenti generacij 2005–2010. Analiza kaže, da je obseg zaposlitvene emigracije velik: kar 58 % je bilo potencialnih in 12 % dejanskih emigrantov. Velik del pa celo predstavlja dolgoročno migracijo.

Perko in drugi v prispevku prikazujejo spremembe na trgu dela v Sloveniji v obdobju 2008–2013. Avtorji ugotavljajo, da je gospodarska kriza nadpovprečno prizadela mlade in nizko izobražene. Prilagajanje trga dela v obdobju 2008–2013 v Sloveniji pa je po njihovi oceni večinoma potekalo prek zmanjševanja zaposlenosti, bistveno manj pa prek plač. Na to sta po oceni avtorjev vplivala nova zakonska ureditev minimalne plače in uvedba novega plačnega sistema v javnem sektorju.

Sonja Primožič predstavlja analizo odzivov na napovedi gospodarskih gibanj, pri čemer izpostavlja napovedi Urada RS za makroekonomske analize in razvoj. Avtorica analizira medijske odzive na napovedi gospodarskih gibanj za leto 2009, ko je bilo prvo leto, ko je Slovenija po zelo dolgem obdobju beležila padec gospodarske aktivnosti. Avtorica podaja priporočili za pripravljavce napovedi in za politično javnost, od katere se pričakujejo predvsem ukrepi za reševanje razmer in ne dvomi o kakovosti narejenih napovedi.

Metka Stare in drugi pa predstavljajo centre odličnosti (CO) in kompetenčne centre (KC) ter njihov vpliv na oblikovanje slovenske inovacijske politike in konkurenčnosti gospodarstva. Avtorji ugotavljajo, da oba instrumenta predstavljata pomemben korak za izboljšanje učinkovitosti inovacijskega sistema v Sloveniji in da sta pripomogla h krepitvi dolgoročnega sodelovanja med znanstveno-raziskovalno sfero in gospodarstvom. Povezovanje med različnimi akterji in različnimi področji se je po mnenju avtorjev odrazilo v številnih neposrednih in posrednih koristih, ki so podlaga za nadaljnje sodelovanje, in sicer znotraj javne raziskovalne sfere ter med njo in gospodarstvom.

Prijetno branje vam želim,

Alenka Kajzer, urednica

ZAPOSLITVENA EMIGRACIJA NEKDANJIH ERASMUSOVIH ŠTUDENTOV IZ SLOVENIJE

Doc. dr. Milena Bevc, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana

Dr. Marko Ogorevc, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana

JEL: F220

UDK: 331.556.46

Povzetek

Prispevek prikazuje analizo obsega in značilnosti potencialne in dejanske zaposlitvene emigracije med nekdanjimi Erasmusovimi študenti generacij 2005–2010 za Slovenijo. Predstavljena je tudi metodologija proučevanja. Analiza temelji na spletnem anketiranju 5171 oseb (81 % populacije), izvedenem ob koncu leta 2011 in začetku leta 2012. Stopnja odziva je znašala 53 %. V realiziranem vzorcu je bil obseg zaposlitvene emigracije velik: kar 58 % je bilo potencialnih in 12 % dejanskih emigrantov. Med obema vrstama zaposlitvenih emigrantov (potencialnih, dejanskih) so velik delež predstavljali dolgoročni emigranti (v tujini bi ostali več kot 3 leta) – med potencialnimi 44 %, med dejanskimi pa 38 %. Prikazana je tudi ocena obsega emigracije za celo populacijo nekdanjih Erasmus študentov generacij 2005–2010, obsežna analiza značilnosti obeh vrst zaposlitvenih migrantov v primerjavi z nemigranti in ocena stroška emigracije za državo. Analiza za Slovenijo je postavljena v širši okvir pregleda raziskav za druge države.

Ključne besede: meddržavne selitve, študenti Erasmus, obseg selitev, značilnosti selivcev, Slovenija

Abstract

The paper presents an analysis of the extent and characteristics of both actual and potential work emigration among Erasmus students of generations 2005–2010 from Slovenia. The methodology is also presented. The analysis is based on a survey of 5171 persons (81% of population), carried out at the end of 2011 and in early 2012. The response rate was 53%. In this sample the extent of work emigration was large: 58% of respondents were potential and 12% were actual migrants. In both groups of work migrants (potential, actual) the percentage of long-term emigrants (they would stay abroad for more than 3 years) was also high, amounting to 44% for potential and 38% for actual migrants. The extent of emigration is also estimated for the total population of former Erasmus students. In addition to the extent of emigration, an extensive analysis of migrants' characteristics compared to the same for non-migrants is presented, along with an estimate of the cost of emigration for the state. The analysis for Slovenia is put into a broader context with an overview of research in other countries.

Key words: international migration, Erasmus students, extent of migration, migrants' characteristics, Slovenia

1. Uvod

Emigracija mladih pomeni za vsako državo izgubo dragocenega razvojnega potenciala izobraženih in sposobnih ljudi, zlasti če gre za pojav večjega obsega. V tem prispevku prikazujemo dejansko in potencialno zaposlitveno emigracijo tistih mladih, ki so se v študijskih letih 2005/2006 do 2010/2011 udeležili katere izmed dveh vrst mednarodne študentske izmenjave Erasmus (izmenjave zaradi študija ali prakse). V nadaljevanju bomo zanje uporabljali tudi izraza »Erasmusovi študenti generacij 2005–2010« ali »erasmusovci generacij 2005–2010«. Podatke o tej emigraciji smo pridobili s spletnim anketiranjem več kot 5000 oseb (odzvalo se jih je 2763), ki smo ga izvedli ob koncu leta 2011 in začetku 2012.

Naša hipoteza, za katero obstajajo podlage tudi v literaturi in redkih empiričnih analizah za druge evropske države, je bila, da je med mladimi, ki so že bili meddržavno/geografsko mobilni kot študenti (izmenjava Erasmus),

verjetnost take poznejše mobilnosti in emigracije večja kakor pri drugih. Menimo, da se ta vpliv v zaostrenih gospodarskih razmerah v državi še poveča. Med dvema mogočima vrstama mednarodne študentske mobilnosti – v tujini opraviti celoten študij (t. i. »degree mobility«) ali pa le 1–2 semestra (t. i. »credit mobility«) – se prispevek nanaša na drugo. Število udeležencev obeh vrst mobilnosti se je v svetu in Sloveniji v zadnjih 15 letih zelo povečalo.

Prispevek je nastal na podlagi raziskovalnega projekta Migracije v Sloveniji kot razvojni dejavnik države in njenih regij, ki smo ga na Inštitutu za ekonomska raziskovanja v Ljubljani končali v letu 2013.¹ V njem najprej prikazujemo širši okvir analize (pregled literature in analiz o učinkih te

¹ Projekt sta financirala Javna agencija Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost in Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Nosilka projekta je bila Milena Bevc. Podrobno so metodologija in izsledki projekta zajeti v dveh monografijah: Bevc, Uršič, 2013; Bevc, Ogorevc, 2013.

izmenjave), vir podatkov in metodologijo proučevanja. Sledi prikaz »populacije«, vzorca in respondentov ter njihove primerjave. V osrednjem delu prispevka so prikazani izsledki analize. Najprej prikazujemo obseg dejanske in potencialne zaposlitvene emigracije nekdanjih slovenskih Erasmusovih študentov, nato pa značilnosti obeh vrst emigrantov v primerjavi z nemigranti. Prikazujemo tudi oceno stroškov emigracije nekdanjih Erasmusovih študentov za državo. Prispevek končujemo s sklepnimi ugotovitvami.

2. Širši okvir analize – značilnosti programa študentske izmenjave Erasmus ter pregled literature in analiz o učinkih te izmenjave

Značilnosti mednarodne študentske izmenjave Erasmus² – Erasmus je sektorski program v okviru evropskega programa Vseživljenjsko učenje (VŽU) in pokriva terciarno izobraževanje. Podpira individualno mobilnost študentov, učnega osebja in drugih zaposlenih. Na evropski ravni se program meddržavne mobilnosti študentov izvaja od leta 1987, Slovenija pa je vanj vključena od leta 1999. Cilji programa predpostavljajo povezavo med mobilnostjo študentov in mobilnostjo na evropskem trgu dela (Van Mal, 2014: 296). Program Erasmus študentu omogoča del rednih študijskih obveznosti opraviti na partnerski instituciji v eni od sodelujočih držav programa VŽU (27 držav članic EU; države EFTA – Norveška, Islandija, Lihtenštajn, Švica; Turčija in Hrvaška) ali pa opraviti prakso v podjetju v eni od teh držav (ta možnost obstaja od vključno leta 2007). Pri tem je oproščen plačila šolnine v tujini, v tujini opravljene obveznosti se mu priznajo (prek evropskega prenosnega kreditnega sistema – sistema akademskih kreditnih točk), za študij pa lahko v okviru tega programa dobi tudi finančno pomoč. Med študijem ima študent možnost ene študijske mobilnosti in ene mobilnosti za prakso. Najdlje je lahko v programu Erasmus na mobilnosti dve leti, in sicer eno leto na študijski mobilnosti in eno leto na praksi (ena Erasmusova mobilnost za študij ali prakso lahko traja od 3 do 12 mesecev).³ Na mobilnosti v tujini lahko študent pripravi tudi diplomsko nalogo.

Pozitivni učinki mednarodne študentske izmenjave Erasmus – Iz pregleda literature in redkih empiričnih analiz za druge države, kakor tudi analize za Slovenijo, prikazane v nadaljevanju tega prispevka, izhaja, da prinaša Erasmusova izmenjava mladim veliko koristi. Po Van Malu (2014) študenti, ki opravijo cel študij (eno ali več stopenj terciarnega izobraževanja) v tujini, najvišje vrednotijo pridobljeno akademsko/strokovno znanje, tisti, ki opravijo v tujini 1–2 semestra, pa osebni razvoj,

izboljšanje znanja tujih jezikov in kulturno obogatitev. Iz študije Evropske komisije o učinkih študentske izmenjave Erasmus na sposobnosti/znanje mladih, njihovo zaposljivost in internacionalizacijo terciarnega izobraževanja (EC, 2014) izhaja, da ima taka mobilnost tudi vrsto ugodnih učinkov na zaposljivost mladih – jo poveča. To je med drugim tudi posledica dejstva, da delodajalci cenijo znanja in sposobnosti, pridobljena s tako mednarodno izkušnjo.

Učinki mednarodne študentske izmenjave Erasmus na delo in bivanje v tujini (emigracija) – Iz pregleda literature o meddržavni mobilnosti in migracijah mladih, ki ga je naredil Van Mal (2014: 295–301), izhajata naslednji pomembni ugotovitvi:

- migranti ustvarijo/akumulirajo poseben »migracijski« ali »mobilnostni« kapital, ki lahko vpliva na odločitve za nadaljnjo meddržavno mobilnost,
- verjetnost za ponovno meddržavno selitev/mobilnost je največja pri mladih, visoko izobraženih in samskih.

Mednarodni študenti, znotraj tega pa (nekdanji) Erasmusovi študenti, so v empirične analize o ponovnih meddržavnih migracijah redko zajeti. Podobne empirične analize za neko posamično državo, kot je ta, predstavljena v tem prispevku, v literaturi nismo zasledili. Tudi na zadnji evropski konferenci o prebivalstvu (EPC, 2014), ki je bila junija 2014 v Budimpešti in na kateri smo predstavili analizo za Slovenijo (Bevc, Ogorevc, 2014), ni bila predstavljena kakšna nacionalna empirična analiza s tega področja.

Zasledili pa smo dve empirični analizi o geografski meddržavni mobilnosti za študente študentske izmenjave Erasmus za večje število držav. Prva je analiza Cristofa Van Mala o študentski mobilnosti Erasmus kot vstopnici za mednarodni trg dela (Van Mal, 2014), druga pa je že navedena analiza Evropske komisije o učinkih študentske mobilnosti Erasmus (EC, 2014). Van Mal je s spletnim anketiranjem v letu 2011 pridobil odgovore od 10.831 študentov iz 48 univerz v 12 evropskih državah. Analiza Evropske komisije prav tako temelji na anketiranju, izvedenem konec leta 2013, pri tem pa ne le nekdanjih Erasmusovih študentov, temveč tudi delodajalcev in visokošolskih ustanov. Odgovore so pridobili od 19.736 nekdanjih Erasmusovih študentov iz 8 univerz iz 8 držav (5 zahodnoevropskih – Nemčija, Finska, Velika Britanija, Portugalska, Španija in 3 vzhodnoevropske – Bolgarija, Češka, Litva). Glavna ugotovitev obeh študij, pomembna za ta prispevek, je, da udeležba na organizirani mednarodni študentski izmenjavi Erasmus vpliva na poznejšo meddržavno geografsko mobilnost mladih – poveča njihove težnje po delu in življenju v tujini, torej poveča verjetnost odhoda na delo v tujino (zaposlitveno emigracijo).

² Poglavje temelji na dveh virih: CMEPIUS, 2012b; Van Mal, 2014.

³ Študenti višjih strokovnih šol pa lahko gredo na prakso za najmanj 2 meseca (CMEPIUS, 2012b).

3. Podatki, metodologija

Prikazali bomo vire podatkov o populaciji in vzorcu, opredelili dejanske in potencialne zaposlitvene migrante ter nemigrante, obenem pa instrumente za analizo značilnosti migrantov in nemigrantov.

3.1 Populacija, vzorec, anketiranje, vprašalnik in klasifikacije

Populacija so sestavljali vsi mladi (diplomanti, absolventi, študenti), ki so se v študijskih letih 2005/2006 do 2010/2011 (torej v šestih letih) udeležili katere od dveh vrst mednarodne študentske izmenjave Erasmus: izmenjave zaradi študija ali/in izmenjave zaradi prakse. Zanje smo pridobili podatke o njihovih značilnostih, ki jih za vključitev v izmenjavo zbirajo na visokošolskih ustanovah. *Vzorec* pa so sestavljali tisti Erasmusovi študenti generacij 2005–2010, za katere smo pridobili elektronske naslove. Zanje smo razpolagali še z dvema podatkom: študijsko leto izmenjave in vrsta izmenjave (študij ali praksa).

Podatke za populacijo in vzorec smo pridobili od Centra Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja iz Ljubljane (CMEPIUS). Glavni vir podatkov za analizo, predstavljeno v tem prispevku, pa je bilo anketiranje, ki smo ga izvedli v dveh korakih: konec leta 2011 (od 6. 10. do 4. 11.) za generacije 2005–2009 in v začetku leta 2012 (od 14. 2. do 13. 3.) za generacijo 2010. Po zaključku drugega (koraka) anketiranja smo podatke iz obeh anketiranj združili, obdelali in jih v tem prispevku analiziramo. Anketiranje smo izvedli po spletu. Pri obeh anketiranjih (generacij 2005–2009, generacije 2010) smo uporabili enak *vprašalnik* (Vprašalnik, 2011).⁴

Za področje izobraževanja (v nadaljevanju tudi »študijsko področje« ali »področje študija«) na slovenski visokošolski ustanovi pred odhodom na Erasmusovo izmenjavo smo v *anketi* uporabili *klasifikacijo študijskih področij* KLASIUS-P (KLASIUS-P-P, 2006)⁵ na trištevilčni klasifikacijski ravni. Za populacijo smo imeli za nekaj let (2008–2010) na razpolago podatke o študijskem področju po mednarodni klasifikaciji izobraževanja ISCED-97, za nekaj let (2005–2007) pa smo morali v to klasifikacijo podatke prevesti z uporabo ustreznega pretvornika (dobljenega od CMEPIUS-a). V obdelavi smo za respondente podatke agregirali na ravni 2- in 1-mestne šifre. Za primerjavo populacije in respondentov smo uporabili klasifikacijo ISCED-97, in sicer na ravni 1-mestne šifre.

3.2 Opredelitev dejanskih in potencialnih emigrantov

Pod dejanskimi emigranti se v literaturi in empiričnih analizah praviloma razumejo osebe, ki so v nekem (preteklem) obdobju odšle v tujino z namenom, da tam ostanejo nekaj časa. To je tok dejanske emigracije, ki ga je treba razlikovati od zaloge emigrantov (število oseb v tujini v nekem časovnem preseku). Praviloma nameravajo obdobje bivanja v tujini ob odhodu vnaprej ni znano. Za opredelitev meddržavnega migranta kot »emigranta« se včasih razume relevantno obdobje (nameravanega ali dejanskega obdobja bivanja v tujini) eno leto.⁶ Pod potencialnimi emigranti pa se praviloma razumejo osebe, ki bi (pod določenimi pogoji) v danem časovnem preseku ali krajšem obdobju (npr. v naslednjih treh mesecih) odšle v tujino ali imajo namero oditi v tujino, prav tako za neko daljše obdobje – praviloma eno leto ali več.

V posameznih analizah se konkretna opredelitev dejanskih in/ali potencialnih emigrantov lahko razlikuje; praviloma je prilagojena cilju analize in razpoložljivosti podatkov. Za analizo, prikazano v tem prispevku, smo na podlagi uporabljenega vprašalnika in odgovorov nanj pod *potencialnimi zaposlitvenimi (ali tudi delovnimi) emigranti* razumeli osebe, ki bi v danem časovnem preseku (čas anketiranja, torej konec leta 2011 oziroma začetek leta 2012) ali v bližnji prihodnosti odšle v tujino zaradi zaposlitve. Pod *dejanskimi zaposlitvenimi (ali tudi delovnimi) emigranti* pa smo razumeli osebe, ki so bile zaradi zaposlitve v tujini v času anketiranja ali pa kdaj prej.

Konkretna opredelitev obeh skupin migrantov za našo analizo temelji na odgovorih anketirancev na dve vprašanji, ki ju prikazujemo v nadaljevanju. Relevantni vprašanji z mogočimi odgovori sta bili:

1. *Ali bi se po končanem študiju zaposlili v tujini, če bi dobili ponudbo? Če že delate v tujini, to vprašanje izpustite! (izberite en odgovor):* a) nikakor ne, b) verjetno bi se odločil-a, c) zagotovo bi se odločil-a, d) odločil-a bi se za delo na daljavo, e) ne morem se odločiti, f) drugo (navedite).
2. *Iskanje dela v tujini in zaposlitev v tujini (izberite en odgovor):* a) o delu v tujini še nisem razmišljal-a, b) iščem informacije o zaposlitvi in doslej še nisem bil-a zaposlen-a v tujini, c) dobil-a sem ponudbo za delo v tujini in je nisem sprejel-a, d) dobil-a sem ponudbo za delo v tujini, vendar se še nisem odločil-a, e) dobil-a sem ponudbo za delo v tujini in sem jo oziroma jo bom gotovo sprejel-a, f) že delam v tujini oz. sem že delal-a, g) drugo (navedite).

Na vsako od navedenih vprašanj je bil mogoč le en odgovor. Na podlagi kombinacije odgovorov nanju smo respondente razdelili v štiri skupine: odločeni

⁴ Dosegljiv je na naslednjem spletnem naslovu:

<https://www.surveymonkey.com/>

[s.aspx?sm=iOUFZE8IXJb0CvY3B2azpvd11vFM5MeOV_2b3rlf9ng_3d](https://www.surveymonkey.com/s.aspx?sm=iOUFZE8IXJb0CvY3B2azpvd11vFM5MeOV_2b3rlf9ng_3d)

⁵ Dosegljiva je na naslednji povezavi <http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=3968>

⁶ O tem glej več v: Bevc, 2009.

Tabela 1: Opredelitev odločenih zaposlitvenih nemigrantov, potencialnih in dejanskih zaposlitvenih (e)migrantov za udeležence študentske izmenjave Erasmus v letih 2005–2010

Skupine anketirancev	<i>Ali bi se po končanem študiju zaposlili v tujini, če bi dobili ponudbo? Če že delate v tujini, to vprašanje izpustite! (mogoč je bil en odgovor)</i>	<i>Iskanje dela v tujini in zaposlitev v tujini (mogoč je bil en odgovor)</i>
Odločeni zaposlitveni nemigranti	a	a, c
Potencialni zaposlitveni emigranti	b, c, d, e	b, d, e
Dejanski zaposlitveni emigranti (<i>zaposleni v tujini v času anketiranja ali pa kdaj v preteklosti</i>)		f
Drugo	f	g
Manjkajoči	ni odgovora	ni odgovora

Vir: Anketa (2011, 2012), IER.

zaposlitveni nemigranti, potencialni zaposlitveni emigranti, dejanski zaposlitveni emigranti in »drugo«. Navedene štiri skupine smo oblikovali po sistemu kombinacije odgovorov na navedeni vprašanji, ki je prikazan v tabeli 1.

Kombiniranje odgovorov na obe vprašanji je za opredelitev posameznih skupin respondentov naslednje:

- Odločeni zaposlitveni nemigranti: tisti, ki so odgovorili z »a« na prvo vprašanje ali z »a« ali »c« na drugo vprašanje (*ali se torej pojavlja pri kombinaciji odgovorov na obe vprašanji, obenem tudi pri kombinaciji odgovorov znotraj vsakega od obeh vprašanj*).
- Potencialni zaposlitveni/delovni emigranti: tisti, ki so odgovorili z »b« ali »c« ali »d« ali »e« na prvo vprašanje in obenem z »b« ali »d« ali »e« na drugo vprašanje (*ali se torej pojavlja znotraj obeh vprašanj, pri kombinaciji odgovorov na obe vprašanji pa smo uporabili in*).
- Dejanski zaposlitveni/delovni emigranti (v času anketiranja in kdaj v preteklosti): ni dileme, ker je mogoč samo en odgovor (»f« pri drugem vprašanju).
- Drugo: tisti, ki so navedli odgovor »drugo« na enega od obeh vprašanj ali na obe.
- Manjkajoči: tisti, ki niso odgovorili na nobeno od obeh vprašanj.

3.3 Instrumenti za analizo značilnosti migrantov in nemigrantov

Značilnosti potencialnih in dejanskih migrantov v primerjavi z nemigranti smo proučili s pomočjo uporabe različnih vrst analize: prek statistične analize (statistično značilnih) razlik med temi skupinami respondentov, prek indeksa selektivnosti migracij in prek strukture odgovorov ob »križanju« dveh ali treh spremenljivk. Indeks selektivnosti migracij, ki daje vpogled v nagnjenost anketirancev k potencialni ali dejanski zaposlitveni emigraciji, je opredeljen kot koeficient med deležem anketirancev z določeno značilnostjo med vsemi emigranti (potencialnimi, dejanskimi) in vsemi

odločenimi nemigranti, od katerega odštejemo 1 in nato dobljeno število pomnožimo s 100.⁷

4. Populacija, vzorec, respondenti in vsi študenti

4.1 Velikost populacije in vzorca ter odziv na anketiranje

Za **populacijo** nismo imeli podatkov o udeležencih, temveč o izmenjavah. Skupno število Erasmusovih izmenjav v obdobju 2005–2010 je znašalo 7199. Število izmenjav je bilo večje od števila udeležencev izmenjav zaradi že navedene možnosti udeležbe na eni študijski izmenjavi in eni izmenjavi zaradi prakse s strani posameznega študenta (tudi znotraj posameznega študijskega leta). Celotni **vzorec** je znašal 81 % populacije (po letnih generacijah pa se je gibal od 70 % do 99 % – glej tabelo 2), saj smo elektronske naslove pridobili za udeležence 5817 izmenjav; to kategorijo bomo imenovali »vzorec – izmenjave«. Z odstranitvijo podvajanja posameznega elektronskega naslova (zaradi večkratnih izmenjav posamezne osebe) smo dobili podatek o številu udeležencev navedenega števila izmenjav; teh je bilo 5635. To je skupno število oseb, ki smo jim poslali vprašalnik, torej skupno število kontaktiranih oseb (*potencialni vzorec – osebe*). Med njimi je bilo 465 takih, katerih elektronski naslov ni bil več veljaven ali pa je bil napačen. Tako znaša končno skupno število potencialnih respondentov (*dejanski vzorec – osebe*) 5171 oseb (od 5635 je odšteto 465).

Odziv na anketiranje je bil velik. Odzvalo se je 2763 oseb, kar je 53 % uspešno kontaktiranih oseb (oseb v dejanskem vzorcu). Če tudi pri respondentih upoštevamo število izmenjav, ki jih je bilo 2950 oziroma 1,07 na osebo in imamo vse tri kategorije (populacija, vzorec, respondenti) izražene na enak način (izmenjave), znaša stopnja odziva na anketiranje 51 % in delež respondentov v populaciji 41 %. V tabeli 2 prikazujemo v stolpcih 3–5 tako izraženi odziv, v zadnjih dveh stolpcih

⁷ Podrobneje glej to in druge opredelitve tega indeksa v: Malačič, 2000: 166–169.

Tabela 2: Velikost populacije, vzorca, stopnja odziva na anketiranje in delež respondentov v populaciji – anketiranje Erasmusovih študentov generacij 2005–2010

Študijsko leto	Populacija in vzorec (oboje je izraženo v številu izmenjav)		Primerjava populacije, vzorca in respondentov (vse kategorije so izražene v izmenjavah)			Primerjava populacije, vzorca in respondentov (respondenti so izraženi v osebah, vzorec in populacija pa v izmenjavah)	
	populacija	vzorec	% vzorca v populaciji	% respond. v vzorcu	% respond. v populaciji	% respond. v vzorcu	% respond. v populaciji
	1	2	3	4	5	6	7
2005/06	879	710	80,8	27,2	22,0	27,2	22,0
2006/07	982	768	79,0	36,2	28,6	36,8	29,1
2007/08	1192	912	76,5	45,9	35,2	41,4	31,7
2008/09	1308	910	69,6	60,7	42,2	53,4	37,2
2009/10	1368	1047	76,5	54,7	41,9	49,7	38,0
2010/11	1480	1470	99,3	57,4	57,0	53,9	53,5
Skupaj	7199	5817	80,8	50,7	41,0	45,6	36,8

Vir: Lastni izračuni na podlagi naslednjih virov: Anketa (2011, 2012), IER, CMEPIUS, 2011, 2012, 2012a (Erasmusovi študenti: populacija, e-naslovi; interna dokumentacija).

pa še delež respondentov v vzorcu in populaciji, pri čemer so respondenti izraženi v številu oseb, preostali dve kategoriji pa v številu izmenjav. Ne glede na način merjenja (prvi je verodostojen, drugi manj) je bil odziv večji pri udeležencih izmenjav v zadnjih treh opazovanih letih (pri vseh je znašal 50 % ali več), najmanjši pa pri udeležencih izmenjav v prvem opazovanem letu. Glede na vrsto izmenjave je bil odziv na anketiranje večji za udeležence izmenjave zaradi prakse kakor pa za udeležence izmenjave zaradi študija.

4.2 Značilnosti respondentov in njihova ocena pozitivnih učinkov izmenjave Erasmus

Med respondenti je bilo 69 % žensk in 31 % moških, v času anketiranja so bili v povprečju stari 27 let, njihovi starši so v večini primerov imeli terciarno izobrazbo⁸ (vsaj eden od njiju kar v 65 % primerov), blizu 40 % jih je bilo iz Osrednjeslovenske regije (po desetina iz Podravske, Savinjske in Gorenjske regije ter preostala tretjina iz ostalih osmih regij). Po študijskem področju na ravni enomestne šifre klasifikacije KLASIUS-P področij izobraževanja jih je bilo največ s področja družbenih, poslovnih, upravnih in pravnih ved (39 %); s 24 % so sledili tisti s področja umetnosti in humanistike ter z 11 % tisti s področja tehnike, proizvodnih tehnologij in gradbeništva. Tri četrtine respondentov je imelo že pred Erasmusovo izmenjavo vsaj nekaj izkušenj z mednarodnim okoljem. Najpogosteje so navajali »sestra, brat, prijatelj, sošolci in vrstniki, s katerimi se družim, so se udeležili mednarodnih študentskih izmenjav«. Mednarodna študentska izmenjava Erasmus je bila za večino zelo dragocena izkušnja. Predvsem so z njo utrdili

⁸ Po analizi Grabnerjeve s sodelavci (Grabner in dr., 2014: 14), ki temelji na podatkih iz raziskave Eurostudent – IV, je za Erasmusove študente v Sloveniji značilna odsotnost mladih iz najnižjih socialnih slojev. Enako velja med skupno 24 državami še za 4 države: Hrvaško, Poljsko, Romunijo in Slovaško.

znanje tujih jezikov, povečali samozavest⁹ ter pridobili večjo strokovno širino in splošno razgledanost.

4.3 Primerjava populacije, vzorca in respondentov

Vse tri kategorije, povezane z anketiranjem (populacija, vzorec, respondenti), ali dve med njima smo lahko primerjali po tistih značilnostih, za katere smo imeli podatke za vse primerjane kategorije.

Primerjava vzorca s populacijo in respondentov z vzorcem – Vzorec in populacijo ter respondente z vzorcem smo primerjali po dveh značilnostih, za kateri smo imeli podatke za oba para kategorij. To pa je študijsko leto izmenjave in vrsta izmenjave. Glede na razpoložljivost e-naslovov nekdanjih erasmusovcev za posamezne letne generacije (študijsko leto izmenjave; glej tabelo 2) so v vzorcu v primerjavi s populacijo nadpovprečno zastopani udeleženci izmenjave v letu 2010/2011, podpovprečno pa udeleženci izmenjave v letu 2008/2009. Med respondenti so bile zaradi že prikazanih razlik v odzivu zadnje triletne generacije zastopane bolj, predhodne tri pa manj kot v vzorcu. Opazovanje vrste Erasmusove izmenjave (študij, praksa) kaže, da je bila razpoložljivost podatka o elektronskem naslovu udeležencev izmenjave (delež vzorca v populaciji – velikost vzorca) večja za študente, ki so bili v opazovanem obdobju 2005–2010 na študijski izmenjavi, kot za tiste, ki so bili na izmenjavi zaradi prakse (v povprečju 72 % nasproti 82 %). Zato je delež prvih v vzorcu rahlo večji kot v populaciji. Med respondenti pa je bila zaradi že prikazanih razlik v odzivu izmenjave zaradi prakse udeležena z večjim deležem kot v vzorcu (16 % nasproti 11 %) na račun izmenjav zaradi študija (84 % nasproti 89 %).

⁹ Kot smo že omenili v poglavju 2, podobne ugotovitve izhajajo tudi iz študij za druge države (glej: Van Mal, 2014: 298–299).

Primerjava respondentov s populacijo – Respondente in populacijo smo primerjali po naslednjih šestih značilnostih, za katere smo imeli podatke za obe kategoriji (respondente, populacijo): starost v času izmenjave, spol, leto izmenjave, vrsta izmenjave, država izmenjave in področje študija. Vpliv velikosti vzorca in odziva anketirancev se izraža v deležu respondentov v populaciji ter v podobnosti oziroma razlikah v strukturi obeh kategorij (respondentov in populacije). S primerjavo strukture respondentov in populacije po navedenih šestih značilnostih bomo dobili vpogled, v kolikšni meri so respondenti reprezentativni za celotno populacijo.

Respondenti so bili v času izmenjave v povprečju enako *stari* kot udeleženci izmenjave v celi populaciji (23,3 leta in 23,1 leta). Tako v populaciji kot med respondenti je bilo bistveno več žensk kot moških, pri tem pa med respondenti še nekoliko več kot v populaciji. Opazovanje *leta izmenjave* kaže, da se je struktura respondentov od strukture populacije razlikovala po nadpovprečni zastopanosti zadnje letne generacije (2010) in manjši zastopanosti prvih treh letnih generacij (2005–2007). Po *vrsti izmenjave* pa sta bili struktura respondentov in populacije podobni ob siceršnji nekoliko manjši zastopanosti erasmusovcev zaradi študijske izmenjave na račun tistih zaradi prakse. Za udeležence študijske izmenjave smo pridobili podatke za 55 % populacije in za udeležence prakse za 39 %. Struktura populacije in respondentov z vidika *države izmenjave* je bila podobna. Delež najpogostejših držav (Španije, Nemčije, Portugalske) je bil podoben v populaciji in med respondenti ne glede na to, ali pri respondentih opazujemo izmenjave ali osebe.

Za *področje študija* (v času izmenjave) je bila najbolj verodostojna primerjava mogoča na ravni 1-mestne šifre uporabljene klasifikacije ISCED-97. Populacija je najboljša predstavljena (respondenti predstavljajo več kot 50 % populacije) za študijska področja storitve, zdravstvo in sociala, najmanj (pod povprečjem – 38–39 %) pa za naslednja študijska področja: družbene, poslovne, upravne in pravne vede; kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo in veterinarstvo. Glavna razlika v strukturi populacije in respondentov je precej manjša zastopanost erasmusovcev s področja družbenih ved med respondenti kot v populaciji. In to kljub temu, da ti predstavljajo največji delež vseh respondentov, in sicer blizu 40 %.

4.4 Primerjava populacije in respondentov s celotno študentsko populacijo

Populacija Erasmusovih študentov generacij 2005–2010 predstavlja 1,1 % celotne študentske populacije (vseh vpisanih v terciarno izobraževanje) v Sloveniji v obdobju 2005–2010, anketirani Erasmusovi študenti, ki so se odzvali na anketiranje (respondenti) v letih 2011/2012, pa 0,4 % te populacije. V sliki 1 prikazujemo, kakšne so razlike v vrednosti teh kazalnikov po študijskem področju

in spolu. Prvi kazalnik prikazuje udeležbo študentov s posameznih študijskih smeri ali obeh spolov v študentski izmenjavi Erasmus, drugi kazalnik pa njihovo zastopanost med respondenti. Za študijsko področje in spol, pri katerih je vrednost drugega navedenega kazalnika višja, je reprezentativnost dobljenih rezultatov, prikazanih v petem in šestem poglavju tega prispevka, za populacijo večja. Vrednost drugega kazalnika je odvisna od zajetosti študentov posameznega študijskega področja ali spola v vzorec (razpoložljivost elektronskega naslova) in od stopnje odziva na anketiranje oziroma sintezno – od deleža respondentov v Erasmusovi populaciji (kar prikazujemo v poglavju 4.3). Kot je razvidno iz slike 1, je vrednost obeh kazalnikov za ženske nekoliko večja kot za moške, med študijskimi smermi pa je največja za »umetnost in humanistiko«. Posplošitve na študentsko populacijo so zato za ženske bolj verodostojne kot za moške, med smermi študija pa najbolj za navedeno širše področje (umetnost in humanistika).

5. Izsledki o obsegu emigracije

Pogledali bomo evidentiran obseg dejanske in potencialne zaposlitvene emigracije med respondenti (realiziranem vzorcu) ter ocenjen obseg za celotno populacijo nekdanjih Erasmusovih študentov generacij 2005–2010.

5.1 Evidentiran obseg zaposlitvene emigracije v realiziranem vzorcu

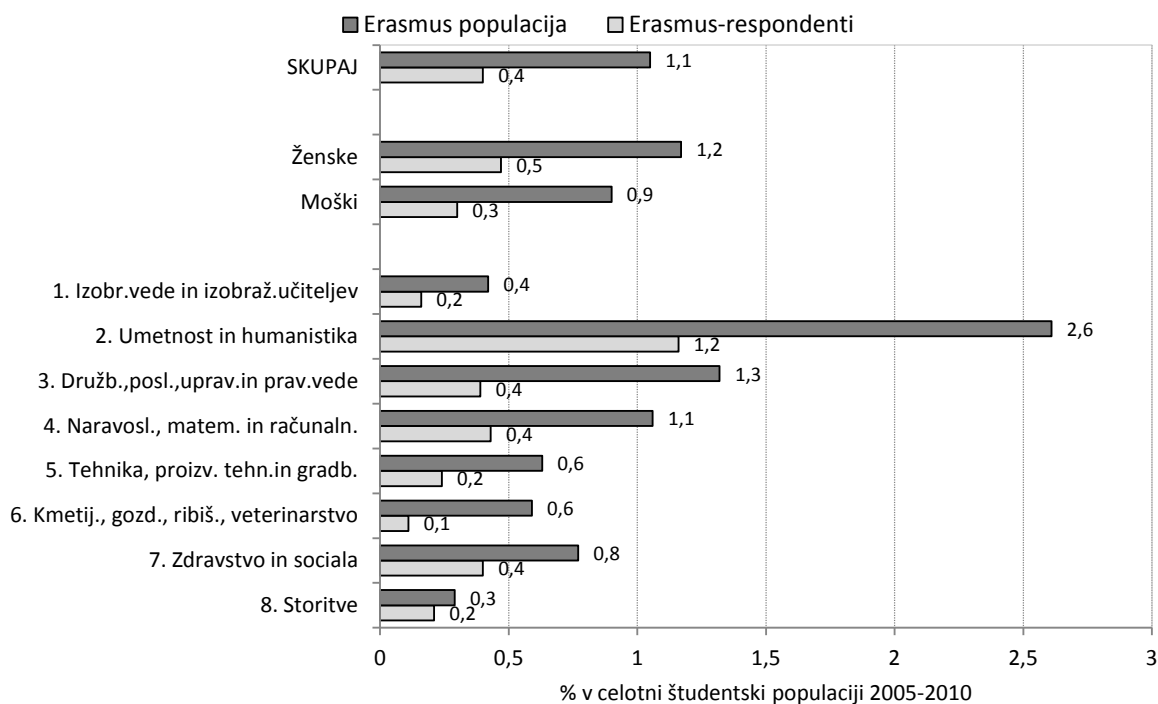
Kot je razvidno iz slike 2, je bilo v času anketiranja med 2615 respondenti na ustrezni dve vprašanji (verjetnost sprejema ponudbe za zaposlitev v tujini po končanem študiju, iskanje dela v tujini in zaposlitev v tujini) malo odločenih nemigrantov (23 %), zelo veliko potencialnih emigrantov (58 %) ter dobra desetina (12 %) dejanskih delovnih/zaposlitvenih emigrantov (v tujini zaradi zaposlitve). Med 300 dejanskimi zaposlitvenimi emigranti je bilo 61 % (183 oseb) takih, ki so bili v tujini zaposleni v času anketiranja, in 39 % (117 oseb) takih, ki so bili v tujini zaposleni kdaj prej.

5.2 Ocenjen obseg zaposlitvene emigracije za celotno populacijo Erasmusovih študentov

V oceni števila emigrantov v populaciji smo upoštevali strukturo populacije po tistih značilnostih, za katere smo imeli podatke tako za respondente kot za populacijo, in evidentiran obseg emigracije med respondenti.¹⁰ Potek izračuna ocene za populacijo prikazujemo v nadaljevanju, še natančneje pa drugje (Bevc, Ogorevc, 2014: 63–66). Populacijo smo razdelili na 864 manjših enot, pri čemer smo upoštevali spol (2 kategoriji), leto izmenjave (6 kategorij), vrsto izmenjave

¹⁰ Obenem smo obseg emigracije v populaciji ocenili tudi po teh značilnostih erasmusovcev, a tega v tem prispevku ne prikazujemo, ker presega njegov domet (o tem glej več v: Bevc, Ogorevc, 2013).

Slika 1: Delež populacije Erasmusovih študentov in anketiranih Erasmusovih študentov (respondentov) v celotni študentski populaciji* obdobja 2005–2010 – po spolu in področju študija ** (%)

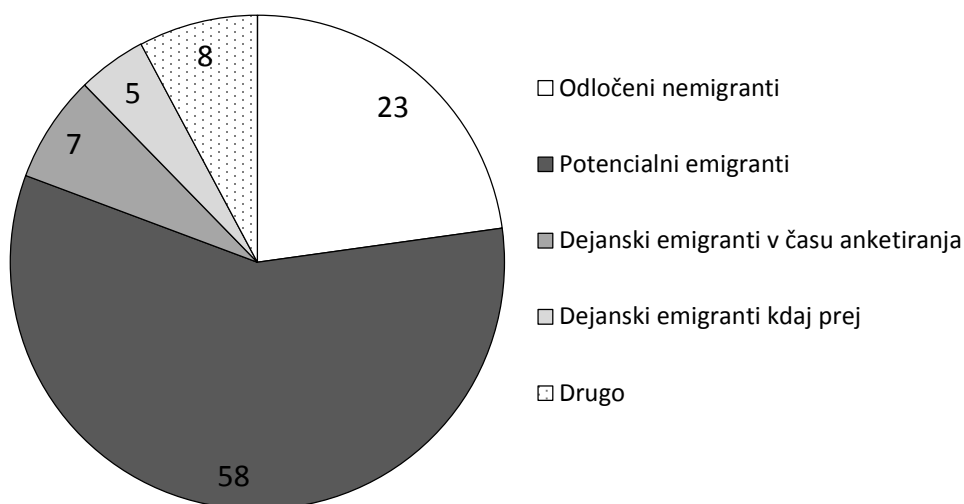

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012), CMEPIUS (2012a) in SURS (2013).

* Za Erasmusove študente se podatki nanašajo na število izmenjav, za študentsko populacijo pa na število študentov.

** Za Erasmusove študente je uporabljena klasifikacija ISCED-97 (za pojasnila glej poglavje 3), za študentsko populacijo pa kombinacija te mednarodne klasifikacije z nacionalno klasifikacija KLASIUS-P. Številka pred nazivom študijskega področja je uradna 1-mestna šifra v uporabljeni klasifikaciji.

Slika 2: Relativni obseg evidentirane zaposlitvene emigracije med Erasmusovimi študenti generacij 2005–2010 (2011/2012) – struktura 2615 respondentov (%)

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012).

(2 kategoriji), področje študija (9 kategorij), opredelitev glede dejanske ali potencialne zaposlitve v tujini (4 kategorije) in starost.¹¹ Nato smo za vsako tako enoto izračunali delež študentov z določeno opredelitvijo glede zaposlitvene emigracije (odločeni nemigranti, potencialni zaposlitveni emigranti, dejanski zaposlitveni emigranti, drugo) v realiziranem vzorcu (med respondenti); v obrazcih v nadaljevanju smo to označili z »m«. V drugem koraku smo te deleže pomnožili s celotnim številom Erasmusovih študentov (populacija) v teh manjših enotah. Na podlagi ocene števila študentov z navedeno značilnostjo »m« (odločeni nemigranti itd.) v manjših enotah smo v zadnjem koraku izračunali oceno obsega emigracije (dejanske in potencialne) oziroma nemigracije v populaciji po preostalih naštetih štirih kategorijah (spol, leto izmenjave, vrsta izmenjave, področje študija) tako, da smo sešteli vse ocenjene študente po opazovani peti kategoriji (m). Obrazca za izračun obsega pojava (števila Erasmusovih študentov po posamezni od petih značilnosti) v manjši enoti sta bila taka:

$$\text{ocena obsega pojava}_{i,j,k,l,m} = \frac{\text{število študentov v vzorcu}_{i,j,k,l,m}}{\text{stopnja odziva na anketiranje}_{i,j,k,l,m}} * q, \quad (1)$$

pri čemer q pomeni korekcijski faktor, ki pretvori število izmenjav v število Erasmusovih študentov¹², i označuje spol, j leto izmenjave, k vrsto izmenjave (študij, praksa), l področje študija ter m opredelitev študentov glede dejanske in potencialne zaposlitvene emigracije (1 – nemigranti, 2 – potencialni migranti, 3 – dejanski migranti, 4 – drugo). Odziv na anketiranje je bil določen z obrazcem:

$$\text{stopnja odziva na anketiranje}_{i,j,k,l,m} = \frac{\text{število študentov v vzorcu}_{i,j,k,l,m}}{\text{število izmenjav v populaciji}_{i,j,k,l,m}}, \quad (2)$$

Ocena obsega potencialne emigracije ($m = 2$) tako pomeni zmnožek števila potencialnih emigrantov med respondenti in inverzne vrednosti stopnje (deleža) odziva na anketiranje. Ocena skupnega števila potencialnih zaposlitvenih emigrantov v populaciji je podana z naslednjim obrazcem:

$$\text{ocena obsega pojava}_{m=2} = \sum_{m=2}^2 \sum_i \sum_j \sum_k \sum_l \frac{\text{število študentov v vzorcu}_{i,j,k,l,m}}{\text{odziv}_{i,j,k,l,m}} * q. \quad (3)$$

Na enak način smo za populacijo ocenili tudi število dejanskih zaposlitvenih emigrantov ($m = 3$) in odločenih nemigrantov ($m = 1$). V oceni za populacijo niso upoštevani tisti, ki so se udeležili obeh vrst izmenjave.

V sliki 3 prikazujemo primerjavo števila zaposlitvenih emigrantov in odločenih nemigrantov med respondenti (anketa) in v populaciji (ocena).

5.3 Zaposlitvena emigracija po predvidenem obdobju bivanja v tujini

Za oceno, kolikšen delež evidentiranih (realiziran vzorec – respondenti) in ocenjenih (populacija) zaposlitvenih

emigrantov med nekdanjimi erasmusovci generacij 2005–2010 je bil v času anketiranja (konec leta 2011 in začetek leta 2012) za Slovenijo bolj verjetno izgubljen (predstavljajo potencialno ali dejansko dolgoročno in s tem trajno emigracijo), je v primeru odhoda v tujino pomembno poznavanje predvidenega obdobja njihovega bivanja v tujini. Najprej prikazujemo glavne ugotovitve o tem obdobju za potencialno, nato pa še za dejansko emigracijo.

Potencialna emigracija – Strukturo *evidentiranih* potencialnih zaposlitvenih emigrantov med respondenti po tej značilnosti prikazujemo v sliki 4. Kot vidimo, bi jih kar 44 % ostalo v tujini za več kot 3 leta (tem bomo rekli dolgoročni oz. trajni zaposlitveni emigranti). Če za 3780 ocenjenih potencialnih zaposlitvenih emigrantov v *populaciji* mladih, ki so bili v obdobju 2005–2010 na eni vrsti študentske izmenjave Erasmus, predpostavimo enako strukturo, kot smo jo ugotovili za realiziran vzorec, je bilo med njimi kar 1664 potencialnih dolgoročnih emigrantov: 1021 takih, ki bi v tujini ostali za obdobje med 3 in 10 let, in 643 takih, ki bi odšli v tujino za obdobje, daljše od 10 let ali za vedno.

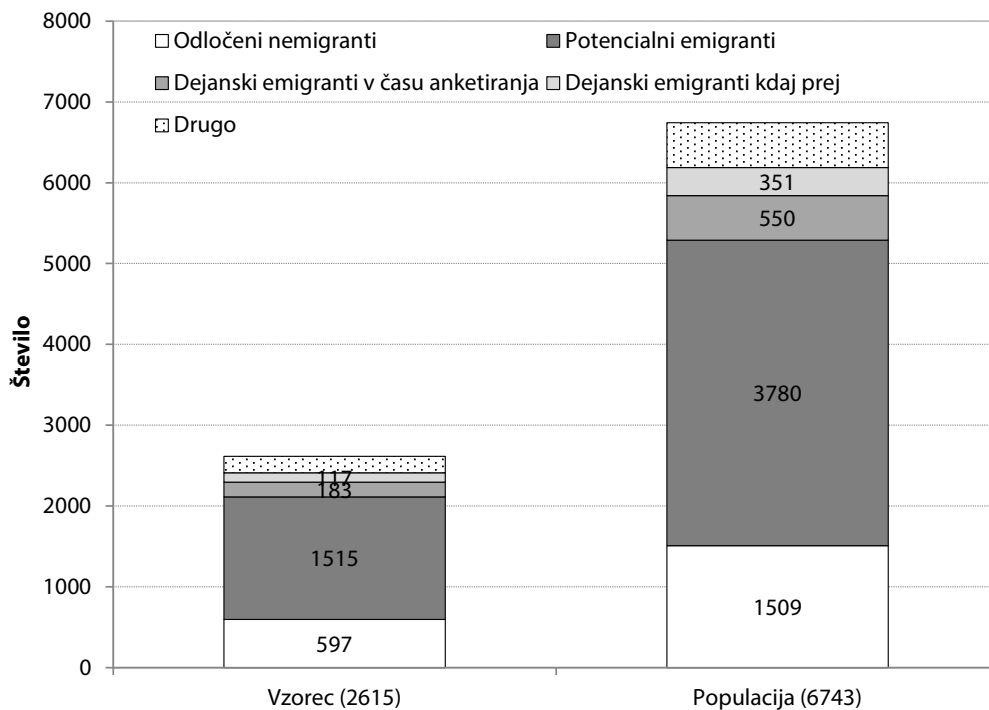
Za evidentirane potencialne emigrante med respondenti smo predvideno obdobje bivanja v tujini pogledali tudi po nekaterih značilnostih, in sicer po spolu, regiji stalnega bivališča in področju študija. Opazovanje po *spolu* kaže, da je delež opredeljenih glede predvidenega obdobja bivanja v tujini med moškimi večji kot med ženskami, obenem je med prvimi več dolgoročnih emigrantov kot med drugimi (slika 5). Tako za moške kot za ženske pa je značilno, da med opredeljenimi prevladujejo dolgoročni migranti. Opazovanje *regije stalnega bivališča* kaže, da je največji delež dolgoročnih emigrantov med vsemi potencialnimi emigranti v regiji značilen za Zasavsko in Pomursko regijo, večji kot v povprečju v državi pa še za Podravsko, Savinjsko in Spodnjeposavsko regijo (slika 6). Za *področje študija* pa ugotavljamo (glej sliko 7), da je največji delež dolgoročnih emigrantov med vsemi potencialnimi zaposlitvenimi emigranti na posamezni študijski smeri enomestne šifre klasifikacije KLASIUS-P značilen za smeri s šifro 6 in 5 (kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, veterinarstvo; tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo), večji kot v povprečju v državi pa še za smeri s šifro 8 in 3 (storitve; družbene, poslovne, upravne in pravne vede).

Dejanska emigracija – Med tistimi *evidentiranimi* dejanskimi zaposlitvenimi emigranti, ki so bili v tujini zaposleni v času anketiranja (aktualni zaposlitveni emigranti) in so se v preteklosti udeležili ene vrste izmenjave, je bila polovica (48,5 %) neodločenih, 14 % kratkoročnih (do 3 leta) in 37,5 % dolgoročnih migrantov (nad 3 leta). Če za ocenjenih 550 aktualnih zaposlitvenih emigrantov v *populaciji* predpostavimo prav tako strukturo, kot smo jo ugotovili za realiziran

¹¹ Pri starosti v času izmenjave se je izkazalo, da ni statistično značilnih razlik med populacijo in respondenti znotraj manjših enot, zato ni bila upoštevana pri ocenjevanju obsega emigracije za populacijo.

¹² Ta koeficient smo izračunali za respondente in je znašal 1,07.

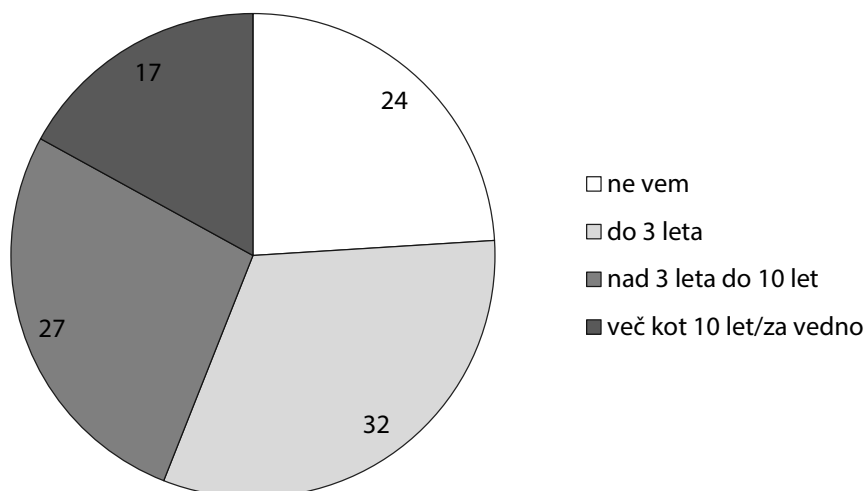
Slika 3: Obseg zaposlitvene emigracije med Erasmusovimi študenti generacij 2005–2010 v realiziranem vzorcu (evidentiran obseg) in populaciji (ocenjen obseg) leta 2011/2012 – število oseb*

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012), IER; CMEPIUS, 2011, 2012.

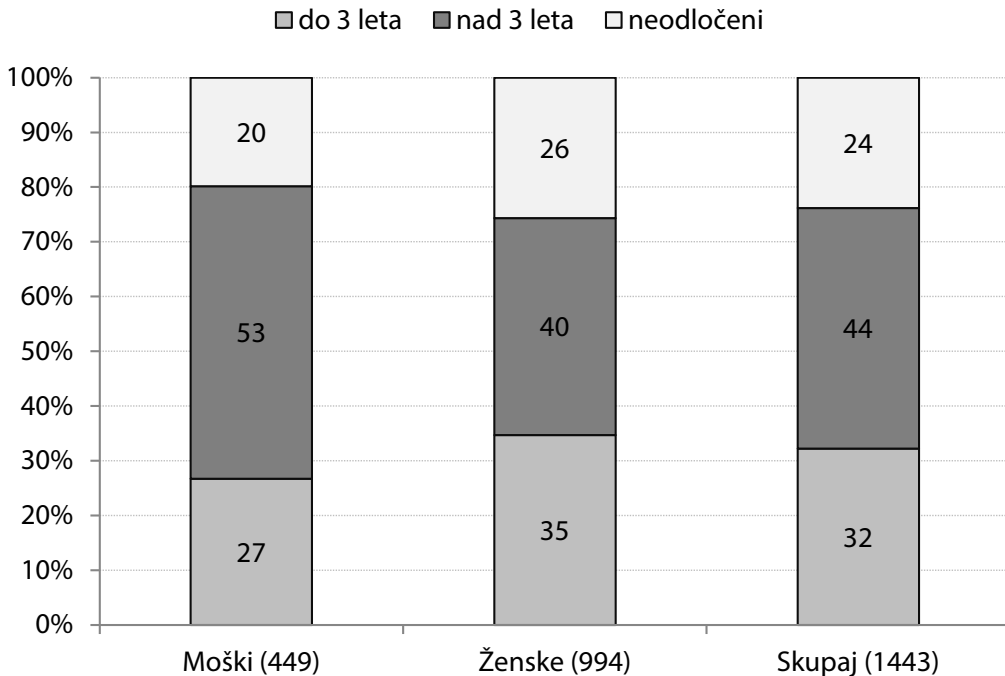
* V oceni za populacijo so upoštevani udeleženci ene vrste izmenjave. Podatki za realiziran vzorec (respondente) pa se nanašajo na vse udeležence Erasmusove izmenjave (zaradi študija, prakse ali obojega). Med vsemi respondenti na ustrezni vprašanji za opredelitev zaposlitvenih migrantov je bilo 8 % takih, ki so se udeležili obeh vrst izmenjave.

Slika 4: Evidentirana potencialna zaposlitvena emigracija med anketiranimi Erasmusovi študenti (respondenti) generacij 2005–2010 v letu 2011/2012 po predvidenem obdobju bivanja v tujini – struktura 1515 potencialnih emigrantov (%)

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011-2012).

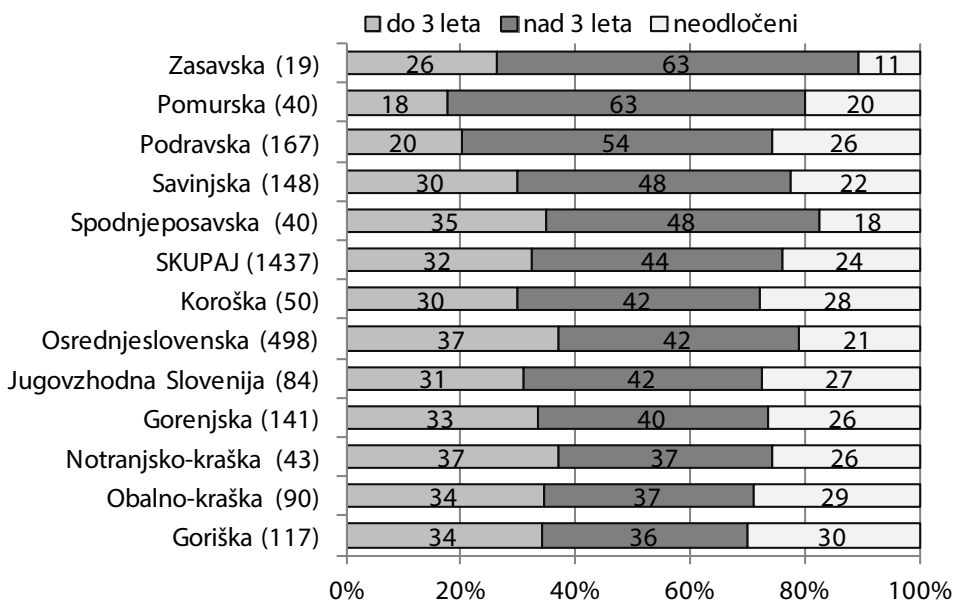
Slika 5: Evidentirani potencialni zaposlitveni emigranti med anketiranimi Erasmusovimi študenti (respondenti) generacij 2005–2010 v letu 2011/2012 po predvidenem obdobju bivanja v tujini in spolu* – struktura (%)

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012).

* V oklepaju na x osi je prikazano število potencialnih emigrantov, za katere sta bila na razpolago oba podatka (spol, predvideno obdobje bivanja v tujini).

Slika 6: Evidentirani potencialni zaposlitveni emigranti med anketiranimi Erasmusovimi študenti (respondenti) generacij 2005–2010 v letu 2011/2012 po predvidenem obdobju bivanja v tujini in regiji stalnega bivališča* – struktura (%)

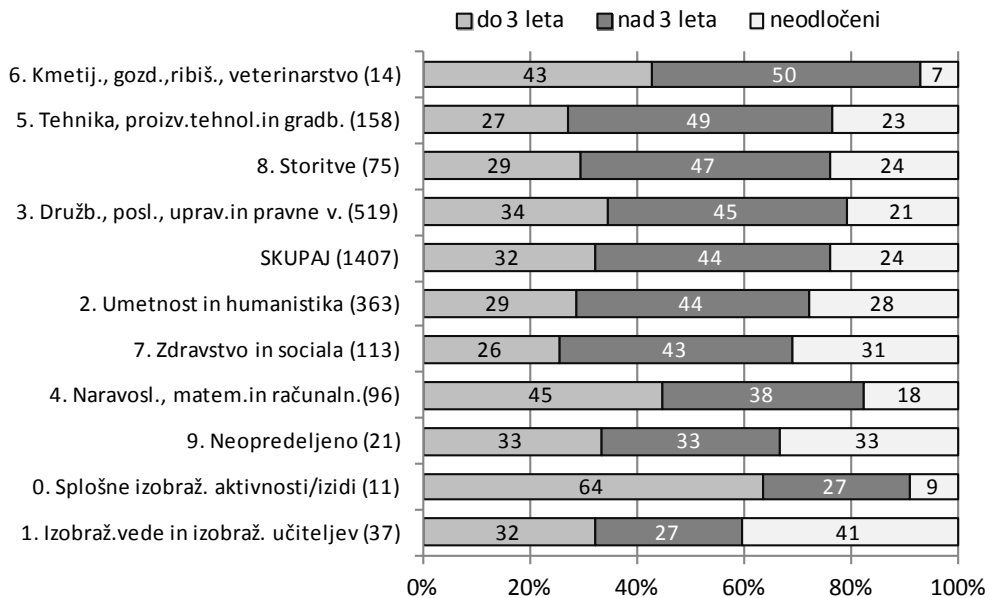

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012).

* V oklepaju za imenom regij je prikazano število potencialnih emigrantov, za katere sta bila na razpolago oba podatka (regija, predvideno obdobje bivanja v tujini). Regije so razvrščene po velikosti deleža dolgoročnih emigrantov.

Slika 7: Evidentirani potencialni zaposlitveni emigranti med anketiranimi Erasmusovimi študenti (respondenti) generacij 2005–2010 v letu 2011/2012 po predvidenem obdobju bivanja v tujini in področju študija* – struktura (%)

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012).

* V oklepaju je pri posamezni študijski smeri prikazano število potencialnih emigrantov, za katere sta bila na razpolago oba podatka (področje študija, predvideno obdobje bivanja v tujini). Področja študija so razvrščena po velikosti deleža dolgoročnih emigrantov. Za področje študija je uporabljena klasifikacija KLASIUS-P (na ravni 1-mestne šifre). Pred nazivom študijskega področja je prikazana njegova šifra po tej klasifikaciji.

vzorec, je bilo med njimi 206 dolgoročnih emigrantov (v tujini nameravajo ostati več kot 3 leta), to je 3 % nekdanjih erasmusovcev generacij 2005–2010, ki so se udeležili ene vrste izmenjave.

6. Izsledki o značilnostih evidentiranih zaposlitvenih emigrantov in odločenih nemigrantov – v realiziranem vzorcu

Skupine značilnosti, za katere smo proučili razlike med dejanskimi in potencialnimi zaposlitvenimi emigranti ter nemigranti v realiziranem vzorcu nekdanjih Erasmusovih študentov generacij 2005–2010, so: socialno-ekonomske, lokacijske (regija stalnega bivališča), izkušnje z mednarodnim okoljem pred Erasmusovo izmenjavo, strokovne značilnosti, značilnosti Erasmusove izmenjave, dejavniki iskanja dela v tujini in sprejema ponudbe za delo v tujini (verjetnosti zaposlitve v tujini) ter vrednote pri iskanju kraja dela/bivanja. Med navedenimi tremi skupinami respondentov smo ugotovili statistično značilne razlike za veliko njihovih značilnosti, vendar pa so bile razlike glede na velikost opazovanega korelacijskega koeficienta – Cramerjevega ali Spearmanovega – praviloma majhne (glej tabelo 3). Največje razlike smo ugotovili za naslednje značilnosti: področje študija, vrsto izmenjave (študij, praksa), oceno nekaterih pridobitev z Erasmusovo izmenjavo (pričakovanje o lažji zaposlitvi v tujini po udeležbi na izmenjavi, odprtje novih možnosti

mednarodnega sodelovanja z izmenjavo) in prisotnost predhodnih izkušenj z mednarodnim okoljem. Vrstni red navedenih značilnosti temelji na izračunani jakosti razlik (velikosti korelacijskega koeficienta).

V nadaljevanju predstavljamo analizo po posameznih od navedenih skupin značilnosti/dimenzije, pri čemer praviloma prikazujemo analizo za tiste posamezne dimenzije, za katere smo ugotovili statistično značilne razlike; ponekod prikazujemo analizo tudi za nekatere druge dimenzije.

6.1 Socialno-ekonomske značilnosti, regija bivališča in izkušnje z mednarodnim okoljem

Opazovali smo naslednje značilnosti: spol, starost, izobrazbo staršev, regijo stalnega bivališča pred odhodom v tujino in predhodne izkušnje z mednarodnim okoljem. Statistično značilne razlike med tremi skupinami respondentov (odločeni nemigranti, potencialni migranti, dejanski migranti) smo ugotovili za starost, regijo bivališča in izkušnje z mednarodnim okoljem. V nadaljevanju prikazujemo analizo najprej za slednje značilnosti, nato pa še za izobrazbo staršev.

Povprečna starost vseh skupin respondentov v času izmenjave je bila nekaj čez 23 let, povprečna starost v času anketiranja pa je znašala za dejanske zaposlitvene emigrante 28 let, za potencialne zaposlitvene emigrante

Tabela 3: Značilnosti, po katerih se zaposlitveni emigranti in odločeni nemigranti med anketiranimi Erasmusovimi študenti generacij 2005–2010 statistično značilno razlikujejo

Skupina značilnosti	Značilnost	Korelacijski koeficient*	
		Cramerjev	Spearmanov
Socialnoekonomске	starost v času izmenjave		0,047
	starost v času anketiranja		0,111
Regija stalnega bivališča	statistična regija	0,066	
Predhodne izkušnje z mednarodnim okoljem	izkušnje z mednarodnim okoljem	0,134	
Strokovne	področje študija	0,200	
	vrsta izmenjave	0,156	
	leto izmenjave		-0,120
	trajanje izmenjave		0,068
	vidiki študija/prakse: 1 izmed opazovanih 7 (opremljenost izobr. ustanove/ podjetja)	0,058	
	koristi izmenjave (vseh opazovanih 8)	0,055–0,164	
Dejavniki verjetnosti zaposlitve v tujini	10 izmed opazovanih 11 dejavnikov	0,046–0,124	
Vrednote pri iskanju kraja dela/bivanja	12 izmed 16 opazovanih vrednot	0,059–0,097	

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012).

* Ponekod je prikazan razpon: kjer gre za skupine značilnosti. Koeficient je v tem primeru prikazan le za statistično značilne dejavnike/vrednote ipd. v dani skupini.

in za odločene nemigrante pa 27 let. Vpliv *predhodnih izkušenj z mednarodnim okoljem* na potencialno in zlasti na dejansko zaposlitveno emigracijo je razviden predvsem iz indeksa selektivnosti migracij. Med odločenimi nemigranti je bilo bistveno več takih brez teh izkušenj kot med potencialnimi in zlasti v primerjavi z dejanskimi emigranti. Primerjava strukture respondentov po *regiji stalnega bivališča* pa kaže, da so k potencialni zaposlitveni emigraciji najbolj nagnjeni (indeks selektivnosti migracij) respondenti iz Podravske, Koroške in Savinjske regije, k dejanski zaposlitveni emigraciji pa najbolj respondenti iz Zasavske, Koroške in Pomurske regije.

Analiza socialno-ekonomskega položaja respondentov (opazovan prek *izobrazbe njihovih staršev*) kaže, da je bila nagnjenost k zaposlitveni emigraciji najmanjša med anketiranci, katerih starši so imeli terciarno izobrazbo, in največja pri tistih, katerih starši so imeli srednješolsko izobrazbo.

6.2 Strokovne značilnosti

Opazovali smo tri strokovne značilnosti: vrsto študija (stari ali bolonjski programi), letnik študija in področje študija v času izmenjave. Le po zadnji navedeni značilnosti (*področje študija*) se odločeni nemigranti, potencialni in dejanski zaposlitveni emigranti statistično značilno razlikujejo, vendar pa so razlike majhne. Analizo prikazujemo le za to značilnost.

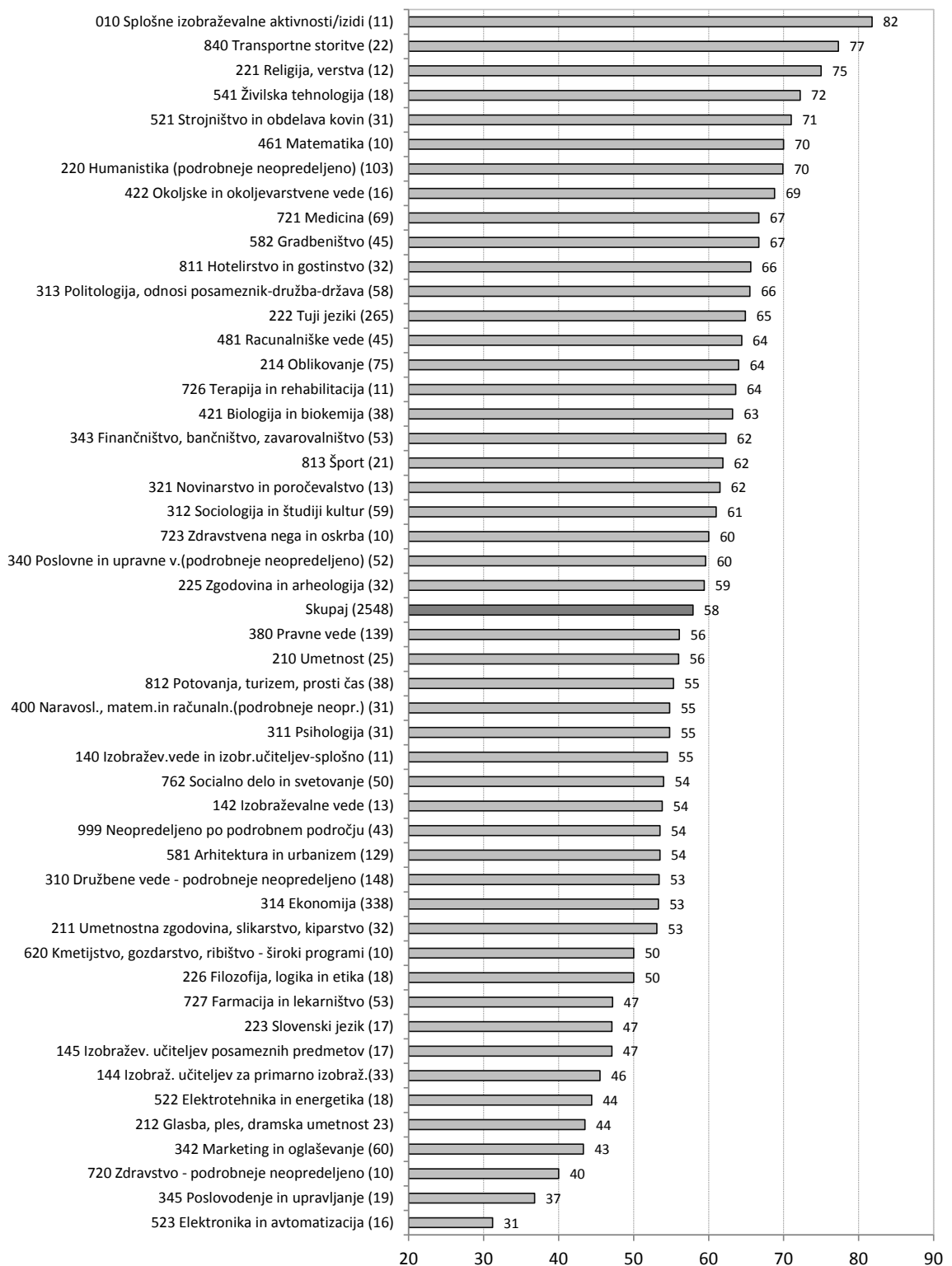
Na ravni 3-mestne šifre uporabljene klasifikacije študijskih področij KLASIUS-P so razlike nekoliko večje kot na ravni 1-mestne šifre. Iz indeksa selektivnosti migracij na ravni 1-mestne šifre izhaja, da so k obema vrstama zaposlitvene emigracije (potencialni, dejanski) najbolj nagnjeni anketirani nekdanji erasmusovci s študijskega

področja »storitve«, najmanj pa tisti s področja prve in sedme ravni uporabljene klasifikacije KLASIUS-P (izobraževalne vede in izobraževanje učiteljev; zdravstvo in sociala). V sliki 8 v nadaljevanju pa prikazujemo za bolj razdelano raven področja študija (in sicer na ravni 3-mestne šifre klasifikacije KLASIUS-P) za tista področja izmed vseh, za katera smo imeli odgovore od najmanj 10 nekdanjih erasmusovcev, relativni obseg potencialne zaposlitvene emigracije. Med 10 študijskimi področji, za katera je bil v času anketiranja ta obseg največji, se pojavljajo mladi s področja matematike, medicine, strojništva in gradbeništva. Od študijskih področij z manj kot 10 respondenti pa je bil v času anketiranja ta obseg velik tudi med mladimi s področja fizike in astronomije ter uporabnega računalništva. Nekatera med temi študijskimi področji (matematika, fizika) so bila najpogosteje zastopana tudi v emigraciji znanstvenikov v obdobju 1995–2009 (Bevc, Ogorevc, Koman, 2012). Za strokovnjake s področja strojništva in gradbeništva je velik obseg potencialne emigracije mogoče razložiti s propadom velikega števila podjetij v zadnjih letih (zlasti gradbenih).

6.3 Značilnosti Erasmusove izmenjave in ocena njenih koristi

Opazovali smo naslednje značilnosti: vrsto mobilnosti (študij, praksa), študijsko leto izmenjave, trajanje izmenjave (1 semester, 2 semestra, ipd.), državo izmenjave, ocenjeno bivanje/študij/prakso v tujini (več vidikov) in ocenjene koristi/pridobitve izmenjave (več vrst). V nadaljevanju prikazujemo analizo tistih navedenih značilnosti, za katere smo ugotovili statistično značilne razlike med odločenimi nemigranti, potencialnimi in dejanskimi zaposlitvenimi emigranti: vrsta, leto in trajanje izmenjave, opazovane koristi/pridobitve izmenjave.

Slika 8: Relativni obseg potencialne zaposlitvene emigracije* med anketiranimi Erasmusovimi študenti (respondenti) generacij 2005–2010 po področju študija na ravni 3-mestne šifre klasifikacije KLASIUS-P** – v letu 2011/2012 (%)

Vir: Lastni izračuni na podlagi podatkov v: Anketa (2011, 2012), Vprašalnik o mobilnosti in emigraciji Erasmusovih študentov, IER; KLASIUS-P (2006).

* Delež potencialnih emigrantov med respondenti na posameznem študijskem področju.

** Upoštevane so smeri, za katere smo imeli odgovore od najmanj 10 oseb. Področja študija so razporejena glede na velikost vrednosti kazalnika. Številka pred nazivom študijskega področja je uradna 3-mestna šifra v klasifikaciji KLASIUS-P, številka v oklepaju za imenom področja pa označuje skupno število respondentov s tega področja.

Med dejanskimi emigranti je bistveno večji delež takih, ki so se udeležili obeh *vrst izmenjave* (torej so bili večkrat v tujini) kot med odločenimi nemigranti in potencialnimi emigranti. Največja nagnjenost k dejanski emigraciji je bila značilna za prve opazovane *letne generacije* erasmusovcev, največja nagnjenost k potencialni emigraciji pa za zadnjo opazovano generacijo. Verjetnost zaposlitvene emigracije je večja med tistimi, ki so bili na izmenjavi dalj časa (*trajanje izmenjave*). Iz povprečnih ocen posameznih *pridobitev/koristi* izmenjave pa izhaja, da Erasmusovo izmenjavo najboljše ocenjujejo tisti nekdanji Erasmusovi študenti, ki so bili v času anketiranja ali pa pred tem že zaposleni v tujini (dejanski emigranti). Zlasti to velja za dve pridobitvi, ki sta neposredno povezani z emigracijo: (a) pričakujem, da bom tako lažje dobil-a delo v tujini, (b) odprle so se mi nove možnosti mednarodnega sodelovanja. Potencialni emigranti so vse opazovane pridobitve ocenili nekoliko nižje od dejanskih emigrantov, vendar pa višje kot odločeni nemigranti.

6.4 Dejavniki verjetnosti zaposlitve v tujini (v preteklosti, sedanjosti, prihodnosti) in vrednote pri izbiri delovnega mesta/kraja bivanja

Večini izmed opazovanih 11 *dejavnikov verjetnosti zaposlitve* v tujini pripisujejo dejanski emigranti, zlasti pa potencialni emigranti večji pomen kot odločeni nemigranti. Izjema sta dva dejavnika: večji zaslužek in predvidevanje o lažji uveljavitvi doma po izkušnjah v tujini. Za obe skupini emigrantov je najpomembnejši dejavnik za sprejem ponudbe o zaposlitvi v tujini »pridobitev dodatnih znanj in izkušenj«, za odločene nemigrante pa »boljši pogoji za delo«.

Potencialni in dejanski zaposlitveni emigranti večini (12) opazovanih *vrednot pri izbiri delovnega mesta/kraja bivanja* (teh je bilo 16) pripisujejo večji pomen kot odločeni nemigranti. Za vse tri skupine respondentov (odločeni nemigranti, potencialni in dejanski emigranti) pa sta pri izbiri delovnega mesta/kraja bivanja najpomembnejši isti vrednoti (boljši pogoji za delo in dobri medčloveški odnosi); za vse sta precej pomembni. Dober zaslužek je za odločene nemigrante na tretjem mestu, za potencialne emigrante na četrtem, za dejanske emigrante pa na petem.

7. Strošek emigracije za državo

V razmerah, ko doma ni možnosti za zaposlitev, emigracija mladih z nacionalnega vidika na *kratek rok* ne pomeni škode, kajti ustvarjalna zaposlitev mladega človeka po končanem izobraževanju je pomembna tako zanj (je ključna za njegovo samouresničitev in poklicno kariero) kot za državo. *Trajni odhod* v tujino pa vsekakor pomeni za Slovenijo veliko izgubo, ki zajema na eni strani izgubljene pretekle naložbe družbe v izobraževanje take osebe, na drugi strani pa izgubljen tok ekonomskih

koristi njegovega ustvarjalnega dela v Sloveniji (njegov prispevek h gospodarskemu razvoju). Ocenili smo prvo vrsto izgube. Ta znaša za enega diplomanta prve stopnje terciarne izobrazbe 70.000 evrov, če upoštevamo samo neposredne javne izdatke za njegovo izobraževanje vse od vrtca do konca dodiplomskega študija. Če pri srednjem in dodiplomskem terciarnem izobraževanju upoštevamo tudi posredne stroške (izgubljeni output v času izobraževanja), pa je temu znesku treba prišteti še blizu 60.000 evrov in znaša skupna pretekla naložba družbe v tako osebo v 19 letih okoli 130.000 evrov. Za vseh 183 evidentiranih emigrantov v realiziranem vzorcu v času anketiranja zaradi zaposlitve to znese 24 milijonov evrov (neposredni izdatki in posredni stroški). Za vseh ocenjenih 550 dejanskih zaposlitvenih emigrantov v populaciji tistih, ki so bili v obdobju 2005–2010 na eni vrsti Erasmusove izmenjave (študij ali praksa), pa znaša ta skupni strošek kar 71,5 milijona evrov (38,5 milijona neposredni javni izdatki in 33 milijonov posredni stroški). Še bistveno večja bi bila nacionalna izguba, če bi se velik del obsežne potencialne zaposlitvene emigracije nekdanjih erasmusovcev spremenil v dejansko emigracijo in bi ti emigranti nato trajno ostali v tujini. Če predpostavimo, da bi se to zgodilo za tisti del te emigracije, ki smo jo opredelili kot potencialno dolgoročno emigracijo (667 oseb v realiziranem vzorcu in 1664 oseb v populaciji erasmusovcev generacij 2005–2010), znaša skupni znesek vseh preteklih javnih izdatkov v vzgojo in izobraževanje teh oseb 47 milijonov evrov (realiziran vzorec) oziroma 116 milijonov evrov (populacija), skupna izgubljena naložba z vključenimi posrednimi stroški pa 87 milijonov evrov (realiziran vzorec) oziroma 216 milijonov evrov (populacija).

8. Sklepne ugotovitve

Mednarodna študentska izmenjava Erasmus je za posameznika in državo koristna, saj prinaša vrsto pozitivnih učinkov, po najnovejši študiji Evropske komisije o učinkih študentske izmenjave Erasmus (EC, 2014) tudi večjo zaposljivost mladih. Se je pa z njo nagnjenost slovenske mladine in diplomantov, ki so se v preteklosti udeležili Erasmusove študentske izmenjave, k nadaljnji meddržavni mobilnosti in tudi k emigraciji povečala, kar potrjuje našo uvodoma postavljeno hipotezo/domnevo.

Opravljen analiza na podlagi odgovorov 2763 nekdanjih erasmusovcev generacij 2005–2010, ki so se ob koncu leta 2011 in začetku 2012 odzvali na spletno anketiranje, je pokazala velik absolutni in relativni obseg potencialne in dejanske zaposlitvene emigracije med njimi. Skrb vzbuja zlasti velik delež dolgoročnih migrantov tako med dejanskimi, zlasti pa med potencialnimi migranti. Zlasti so številke velike, če jih posplošimo na celo populacijo nekdanjih Erasmusovih študentov generacij 2005–2010. V primerjavi z erasmusovci generacij 1999–2004 (proučili smo jih leta 2004; glej Bevc in dr., 2004)

je v generacijah 2005–2010 večji delež potencialnih zaposlitvenih emigrantov, delež iskalcev zaposlitve v tujini in delež prejemnikov ponudbe za zaposlitev v tujini. Večjih ovir za odhod na delo v tujino nismo evidentirali, še največja je navezanost na domače/slovensko okolje, ki je upošteva študijo Grabnerjeve s sodelavci (Grabner in dr., 2014: 22), še večja kot v drugih evropskih državah. Zelo spodbudno je, da je med dejavniki sprejetja ponudbe za zaposlitev v tujini »možnost naselitve v tujini« na zadnjem mestu.

K potencialni dolgoročni zaposlitveni emigraciji so med anketiranimi nekdanjimi Erasmusovimi študenti moški bolj nagnjeni kot ženske, glede na regijo stalnega bivališča najbolj tisti iz Zasavske, Pomurske in Podravske regije, glede na področje izobraževanja/študija na ravni enomestne šifre klasifikacije Klasius-P pa najbolj tisti iz smeri »kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, veterinarstvo« in »tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo«.

Evidentirana obsežna potencialna, pa tudi dejanska zaposlitvena emigracija proučevanega segmenta mladih (nekdanjih Erasmusovih študentov) iz Slovenije pomeni za državo na srednji in dolgi rok veliko izgubo, zlasti ker je med njimi velik delež dolgoročnih emigrantov (med potencialnimi migranti 44 %, med dejanskimi pa 38 %). Ta izguba zajema izgubljene pretekle naložbe družbe v izobraževanje take osebe in izgubljen tok ekonomskih koristi njegovega dela v Sloveniji. Naša ocena prve vrste izgub znaša za enega diplomanta prve stopnje terciarne izobrazbe 70.000 evrov, če upoštevamo samo neposredne javne izdatke za njegovo izobraževanje vse od vrtca do konca dodiplomskega študija.

Zahvala: Avtorja se iskreno zahvalujeta koristnim komentarjem recenzentov.

Literatura in viri

Anketa (2011). Vprašalnik o mobilnosti in emigraciji Erasmus študentov v študijskih letih 2005/2006–2009/2010. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, oktober–november, 2011.

Anketa (2012). Vprašalnik o mobilnosti in emigraciji Erasmus študentov v študijskem letu 2010/2011. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, februar–marec, 2012.

Bevc, Milena (2009). Analiza trendov v emigraciji in meddržavni mobilnosti znanstvenikov v državah EU in OECD. Raziskava v okviru projekta »Beg možganov med raziskovalci v Sloveniji s posebnim ozirom na absolvente Programa mladih raziskovalcev in Programa mladih raziskovalcev za gospodarstvo«. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Bevc, Milena (ur.), Marina Lukšič - Hacin, Jernej Zupančič (2004). *Migracijska politika in problem bega možganov*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja – Inštitut za narodnostna vprašanja.

Bevc, Milena (ur.), Marko Ogorevc, Klemen Koman (2012). *Emigracija slovenskih raziskovalcev in njihova zaposlitvena mobilnost znotraj Slovenije*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Bevc, Milena (ur.), Sonja Uršič (2013). *Selitve kot razvojni dejavnik Slovenije in njenih regij*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Bevc, Milena, Marko Ogorevc (2013). *Dejanska in potencialna emigracija nekdanjih Erasmus študentov iz Slovenije*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Bevc, Milena, Marko Ogorevc (2014). Real and potential emigration of former Erasmus students from Slovenia. Poster na mednarodni konferenci European Population Conference 2014, Budimpešta, 25.–28. junij.

CMEPIUS (2011). Erasmus študenti v obdobju 2005–2009, e-naslovi. Interna dokumentacija. Ljubljana: Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja.

CMEPIUS (2012). Erasmus študenti v letu 2010, e-naslovi. Interna dokumentacija. Ljubljana: Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja.

CMEPIUS (2012a). Erasmus študenti v obdobju 2005–2010, populacija. Interna dokumentacija. Ljubljana: Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja.

CMEPIUS (2012b). Erasmus brošura za študente.

Ljubljana: Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja.

European Commission (2014). Effects of mobility on the skills and employability of students and the internationalisation of higher education institutions. Luxembourg: European Commission. Dostopno na: http://ec.europa.eu/education/library/study/2014/erasmus-impact_en.pdf (22. 10. 2014)

EPC (2014). European population conference 2014. Budapest: European Association for the Population Studies – Hungarian Demographic Research Institute.

Grabner, Angelika, Petra Wejnar, Martin Unger, Berta Terziva (2014). Student mobility in the EHEA – Underrepresentation in the student credit mobility and imbalance in degree mobility. Vienna: Institute for advanced studies.

KLASIUS-P-P (2006). Klasifikacije področij izobraževalnih aktivnosti. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: <http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=3968> (20. 9. 2011)

Malačič, Janez (2000). Demografija – teorija, analiza, metode in modeli. Četrta izdaja. Ljubljana, Ekonomska fakulteta.

SURS (2013). Sstat podatkovni portal. Izobraževanje. Vpisani v terciarno izobraževanje. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/09_izobrazevanje/08_terciarno_izobraz/01_09550_vpisani_splosno/01_09550_vpisani_splosno.asp (26. 8. 2013)

Van Mal, Cristoph (2014). Erasmus student mobility as a gateway to the international labour market? Poglavlje v knjigi: Gerhards, J., Hans, S., Carlson, S. (Eds.): Globalisierung, Bildung und grenzüberschreitende Mobilität. Springer VS, Wiesbaden, str. 295–314. Dostopno na: http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-658-02439-0_13

Vprašalnik (2011). Vprašalnik o meddržavni mobilnosti in emigraciji slovenskih Erasmus študentov. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja. Dostopno na: https://www.surveymonkey.com/s.aspx?sm=iOUFZE8IXJb0CvY3B2azpvbd1IVmFMSMeOV_2b3rlf9ng_3d

PRILAGAJANJE TRGA DELA V SLOVENIJI V OBDOBJU 2008–2013

Mitja Perko, mag. ekonomskih in poslovnih ved, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana

mag. Ana Tršelič Selan, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana

dr. Alenka Kajzer, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana

JEL: J400, E320

UDK: 331.5.(497.4)

Povzetek

Padec gospodarske aktivnosti je sprožil prilagajanje trga dela nižji ravni aktivnosti. Prispevek prikazuje spremembe na trgu dela v Sloveniji v obdobju 2008–2013. Gospodarska kriza je nadpovprečno prizadela mlade in nizko izobražene. Problem ostaja tudi nizka stopnja delovne aktivnosti starejših in naraščanje dolgotrajne brezposelnosti, ki lahko pomeni oviro za zmanjševanje brezposelnosti v prihodnje. Prilagajanje trga dela v obdobju 2008–2013 v Sloveniji je večinoma potekalo prek zmanjševanja zaposlenosti, bistveno manj pa prek plač. Na to sta po naši oceni vplivala nova zakonska ureditev minimalne plače in uvedba novega plačnega sistema v javnem sektorju.

Ključne besede: zaposlenost, brezposelnost, plače, gospodarska kriza, prilagajanje trga dela

Abstract

A decline in economic activity triggered a labour market adjustment. The paper shows changes in the labour market in Slovenia in the 2008–2013 period. The economic crisis badly hit youth and low-skilled employment. Persistent problems are the low employment rate of older workers and increasing long-term unemployment, which might cause persistent high unemployment. The labour market adjustment in Slovenia involved mainly decreasing employment and less the lowering of wages. We estimate that this was mainly due to a change in the minimum wage and introduction of a new wage system in the public sector.

Key words: employment, unemployment, economic crisis, labour market adjustment

1. Uvod

Padec gospodarske aktivnosti je sprožil prilagajanje trga dela nižji ravni aktivnosti. Trg dela se lahko nižji ravni aktivnosti prilagodi predvsem z zmanjšanjem števila opravljenih delovnih ur, zaposlenosti ali plač. Slovenija spada med države, kjer je bil padec gospodarske aktivnosti v obdobju 2008–2013 med največjimi. Temu se je trg dela prilagodil predvsem z velikim zmanjšanjem zaposlenosti, precej manj pa so se prilagajale plače. Zmanjšanje zaposlenosti v Sloveniji je presegalo povprečje EU, a kljub temu ni bilo med največjimi. Na to je po naši oceni vplivalo tudi sprejetje ukrepov za ohranjanje delovnih mest, ki so bili v veljavi v letu 2009 in 2010, ter relativno močno varovanje zaposlitve, ki je bilo v veljavi vse do aprila 2013. V letu 2013 je Slovenija sprejela spremembe v regulaciji trga dela, ki so zmanjšale varovanje zaposlitve in bi lahko v prihodnje pripeljale do večje fleksibilnosti na trgu dela. Ker so bile te spremembe sprejete relativno pozno v analiziranem obdobju, v tem prispevku ne analiziramo njihovih učinkov. Prikaz prvih učinkov teh sprememb na fleksibilnost in segmentacijo trga dela so predstavljeni v Kajzer in drugi (2014).

Na način prilagajanja trga dela v veliki meri vplivajo inštitucije trga dela. Med njimi se največkrat poudarja pomen varovanja zaposlitve oziroma različnih oblik fleksibilnosti, ukrepov aktivne politike trga dela, zavarovanja za primer brezposelnosti in načina določanja plač. Lesche, J. in Watt, A. (2010) ugotavljata, da so bili rezultati na trgu dela (vsaj na začetku krize) boljši v državah, za katere sta značilna visoka raven interne fleksibilnosti v podjetju in dobro razvita ter odzivna politika trga dela. Na drugi strani pa je kombinacija visoke zunanje fleksibilnosti¹, šibkih inštitucij trga dela in močnega dualizma vodila do velikega povečanja brezposelnosti. Strokovnjaki ECB ugotavljajo, da je prilagajanje plač spremembam v brezposelnosti v evrskem območju potekalo v dveh fazah (ECB, 2014). V prvi fazi gospodarske krize (2008–2009) je bil ocenjen odziv plač na spremembo brezposelnosti (Phillipsova krivulja) v evrskem območju manjši kot v predkriznem obdobju, v drugi fazi krize pa se je odzivnost povečala (ECB, 2014). Tako so bile zelo pogoste večletne kolektivne pogodbe, ki določajo plače, pomemben razlog za zamudo pri prilagajanju plač v zasebnem

¹ Pojem zunanja fleksibilnost označuje relativno skromno varovanje zaposlitve, ki omogoča hitro prilagajanje števila zaposlenih.

sektorju na začetku krize. Na začetno neprilaganje oziroma celo rast plač pa je vplival tudi strukturni učinek, saj so bile izgube zaposlitve na začetku krize močno skoncentrirane pri zaposlenih z nižjimi plačami (ECB, 2014).

Številni avtorji analizirajo vpliv varovanja zaposlitve, merjeno z OECD-jevim indeksom varovanja zaposlitve, na gibanja na trgu dela. Teorija tako navaja naslednje: (i) stroški odpuščanja stabilizirajo zaposlenost pri upadanju gospodarske aktivnosti in zadržujejo zaposlovanje pri okrevanju aktivnosti, (ii) ker varovanje zaposlitve vpliva na nagnjenost k zaposlovanju in odpuščanju, je učinek na dolgoročno razmerje med plačami in zaposlenostjo lahko nejasen² in (iii) močno varovanje zaposlitve zmanjšuje nastajanje novih delovnih mest ter tudi krčenje obstoječih delovnih mest (Bertollila, G., Boeri, T., Cazes, S. (1999)). Empirične raziskave nakazujejo (npr. OECD 2004, Bassanini in Duval 2006, EC 2012, Bouis et al. 2012), da je končni učinek reform varovanja zaposlitev na agregatno raven zaposlenosti ali brezposelnosti zaradi izravnanih tokov v brezposelnost in iz nje nejasen, saj je vpliv na agregatno zaposlenost majhen in pogosto tudi statistično neznačilen. Micco, A. in Pages, C. (2006) pa s podatki o vstopu in izstopu iz podjetja dokazujeta, da varovanje zaposlitev pomembno vpliva na realokacijo dela oziroma na mobilnost delovne sile med podjetji. Nekoliko več konsenza pa raziskave najdejo pri učinku reform na brezposelnost med ranljivimi skupinami na trgu dela, kot so mladi in ženske, saj fleksibilnejša zakonodaja zmanjšuje ovire pri njihovem vstopanju na trg dela, zaradi česar znižuje njihovo brezposelnost (Bouis et al. 2012). Na močno segmentacijo trg dela v Sloveniji poleg močnega varovanja zaposlitve vpliva tudi obstoj študentskega dela, ki je pomembna oblika delovne aktivnosti mladih in pomembno vpliva tudi na brezposelnost med mladimi.

V prispevku prikazujemo prilaganje trga dela v Sloveniji v obdobju gospodarske krize. Tako v prvem delu prikazujemo spremembe v zaposlenosti in brezposelnosti, pri čemer izpostavljamo najbolj prizadete skupine prebivalstva v obdobju krize. V drugem delu članka prikazujemo gibanje plač, pri čemer ločeno analiziramo gibanje plač v javnem in zasebnem sektorju, posebej pa izpostavljamo tudi gibanje minimalne plače. V zaključku podajamo oceno prilaganja trga dela ter poudarjamo ključne probleme in izzive na trgu dela v Sloveniji.

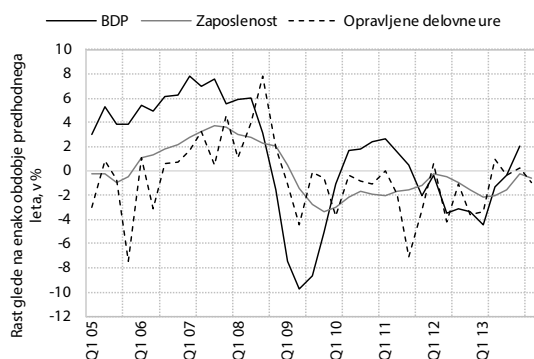
2. Spremembe zaposlenosti in brezposelnost v obdobju 2008–2013

Gospodarska kriza v Sloveniji je močno poslabšala razmere na trgu dela. Slovenija je pred krizo leta

² Empirične analize tako ugotavljajo, da je učinek na skupno zaposlenost majhen, predznak pa v veliki meri odvisen od parametrov funkcije povpraševanja po delu (npr. Bertollila in Bertola [1990] in Bertola [1992]).

2008 beležila najvišjo raven zaposlenosti in najnižjo brezposelnost vse od osamosvojitve. Zaradi padca gospodarske aktivnosti v letu 2009 in prilaganja trga dela nižji ravni gospodarske aktivnosti v nadaljnjih letih se je zaposlenost, merjena s številom oseb in številom opravljenih delovnih ur, močno zmanjšala. Trg dela se je na padec gospodarske aktivnosti prilagodil razmeroma hitro in nekoliko bolj z zmanjšanjem zaposlenosti kot z zmanjšanjem opravljenih delovnih ur (glej sliko 1). Zmanjšanje zaposlenosti bi bilo sicer še večje, če država ne bi sprejela dveh intervencijskih zakonov za ohranjanje delovnih mest,³ in če takrat ne bi imela relativno močnega varovanja zaposlitve, ki je podjetja pogosto odvrčala od prilaganja nižjemu povpraševanju z odpuščanjem.

Slika 1: Rast BDP, zaposlenost v številu oseb in opravljenih delovnih ur, medletno

Vir: SURS, preračuni avtorjev.

S slike 2 je razvidna podrobnejša razčlenitev rasti bruto domačega proizvoda na različne komponente dela.⁴ Kot je razvidno, so podjetja na začetku krize prilagodila število zaposlenih in število opravljenih delovnih ur, s čimer je bil pritisk na zmanjševanje števila zaposlenih sprva nekoliko manjši. Na to je vplival tudi Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, ki je spodbujal skrajševanje delovnega časa. Pozneje so bila podjetja primorana še naprej prilagoditi število zaposlenih, na kar je vplivala dlje časa trajajoča nižja gospodarska aktivnost. Zniževanje zaposlenosti se je kljub šibkemu okrevanju gospodarske aktivnosti v letih 2010 in 2011 nadaljevalo ter nakazuje na negotovost in skromna pričakovanja, ki so jih podjetja imela o prihodnosti, med drugim tudi zaradi naraščajoče nevarnosti javnofinančne krize. Iztekla se je veljavnost

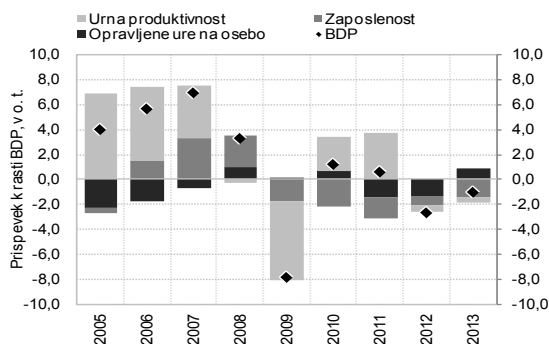
³ Zakon o subvencioniranju polnega delovnega časa in Zakon o delnem povračilu nadomestila plač.

⁴ Dekompozicija je narejena na podlagi podatkov nacionalnih računov, in sicer rasti bruto domačega proizvoda, zaposlenosti in opravljenih ur. Prispevek urne produktivnosti je izračunan kot $((100 + \text{odstotna rast BDP}) / (100 + \text{odstotna rast števila opravljenih ur}) * 100 - 100)$. Prispevek opravljenih ur na osebo je izračunan kot $((100 + \text{odstotna rast števila opravljenih ur}) / (100 + \text{odstotna rast zaposlenosti}) * 100 - 100)$. Predpostavlja se linearen prispevek različnih komponent k bruto domačemu proizvodu.

interventnih ukrepov za ohranjanje delovnih mest, v drugi polovici leta 2011 pa se je ponovno začela zniževati gospodarska rast.

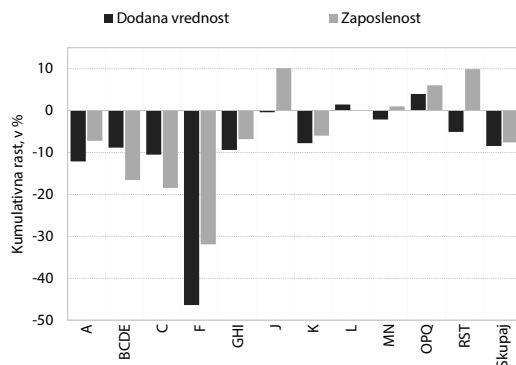
Slika 2: Dekompozicija BDP na komponente dela

Vir: SURS, preračuni avtorjev.

Po statistiki nacionalnih računov se je zaposlenost (v številu oseb) od leta 2008 do leta 2013 zmanjšala za približno 76,5 tisoč oseb oziroma 7,6 % (glej sliko 3). V tem obdobju je prišlo do padca zaposlenosti le v dejavnostih zasebnega sektorja, kjer se je zaposlenost zmanjšala za 86,5 tisoč oseb oziroma 10,4 %. Zaposlenost se je relativno najbolj zmanjšala v gradbeništvu (za 31,9 %) in predelovalnih dejavnostih (za 18,4 %, zlasti v delovno intenzivnejših in tehnološko manj zahtevnih dejavnostih), kjer je bil tudi padec dodane vrednosti največji. Zaposlenost se je absolutno najbolj zmanjšala v predelovalnih dejavnostih (za približno 42,5 tisoč oseb). Kriza je močno prizadela tudi dejavnost kmetijstva (relativno za 7,2 % nižja zaposlenost), dejavnost trgovine in popravila vozil, prometa in skladiščenja ter gostinstva (6,8 % nižja zaposlenost). V drugih dejavnostih je bil glede na padec dodane vrednosti padec zaposlenosti manjši, pri čemer je prišlo do pojava kopičenja delovne sile (t. i. labour hoarding). To se je zgodilo zlasti v storitvenih dejavnostih, kjer je odpuščanje in poznejše zaposlovanje ter uvajanje zaposlenih zaradi relativno višjega in specifičnega človeškega kapitala za podjetja dražje. Zaposlenost se je med krizo relativno najbolj povišala zlasti v kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnostih (za 18,7 %), predvsem zaradi rasti samozaposlenih, višja je bila tudi v strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih (za 12,5 %) ter opazneje tudi v informacijskih in komunikacijskih dejavnostih (za 10,1 %). Zaposlenost v javnih storitvah se večino obdobja 2008–2013 ni prilagajala gospodarskim razmeram, saj se je povišala (za okoli 10 tisoč oseb). Nekoliko se je začela zmanjševati šele v drugi polovici leta 2012, zlasti kot posledica javnofinančne konsolidacije. V dejavnosti javne uprave, obrambe in obvezne socialne varnosti se zaposlenost zmanjšuje zadnja tri leta in je edina dejavnost javnih storitev, v kateri je bila v letu 2013 nižja kot leta 2008. Zaposlenost v izobraževanju (6,5 %) in zdravstvu (5,3 %) se je v tem obdobju opazneje povišala.

Slika 3: Skupna rast dodane vrednosti in zaposlenosti po dejavnostih* med 2008 in 2013

Vir: SURS, preračuni avtorjev.

Opomba: * A – kmetijstvo, lov, gozdarstvo, ribištvo; BCDE – rudarstvo, predelovalne dejavnosti, oskrba z elektriko in vodo, ravnanje z odpadki, saniranje okolja; C – predelovalne dejavnosti; F – gradbeništvo; GHI – trgovina in popravila vozil, promet in skladiščenje, gostinstvo; J – informacijske in komunikacijske dejavnosti; K – finančne in zavarovalniške dejavnosti; L – poslovanje z nepremičninami; MN – strokovne, znanstvene, tehnične dejavnosti in druge raznovrstne poslovne dejavnosti; OPQ – uprava in obramba, izobraževanje, zdravstvo in socialno varstvo; RST – druge storitvene dejavnosti.

Kljub močnemu zmanjšanju zaposlenosti med krizo se participacija na trgu dela (v starostni skupini 15–64 let) ni izraziteje znižala. Stopnja aktivnosti je bila večino obdobja 2008–2013 stabilna, do rahlega znižanja je prišlo samo v letu 2010, zlasti zaradi sprejete, a pozneje razveljavljene pokojninske reforme. Število aktivnih se je v omenjenem obdobju zmanjšalo za približno 30,8 tisoč oseb zaradi zmanjšanja števila delovno aktivnih (87,1 tisoč) in povečanja števila brezposelnih (za 56,3 tisoč). Nekoliko več kot polovica zmanjšanja števila aktivnih je bila posledica demografskih gibanj, preostanek je s trga dela prestopil v neaktivnost. Aktivnost se je zmanjšala zlasti med mladimi (15–24 let), na kar je vplivalo zlasti veliko zmanjšanje delovne aktivnosti med mladimi (tudi zaradi zmanjšanja obsega študentskega dela) in dlje časa prisotna neugodna demografska gibanja, kjer se število mladih postopoma zmanjšuje, povečuje pa se število starejših. Posledično se je znižala stopnja aktivnosti mladih, povišala pa stopnja starejših (55–64 let), kar podrobneje prikazuje tabela 1.

Zaradi zmanjšanja zaposlenosti se je od začetka krize stopnja brezposelnosti več kot podvojila. Poviševala se je od tretjega četrtletja 2008 (4,1 %), ko je bila na najnižji ravni, odkar se izvaja anketa o delovni sili v Sloveniji. Do leta 2013 se je povišala na 10,1 %. V povprečju EU je v tem obdobju brezposelnost naraščala počasneje, zato se je slovenska stopnja brezposelnosti evropskemu povprečju, od katerega je bila leta 2008 nižja za 2,6 o. t., do leta 2013 zelo približala (zaostanek za 0,7 o. t.).

Gospodarska kriza je nekoliko bolj prizadela moške kot ženske, saj se je stopnja delovne aktivnosti moških znižala bolj kot stopnja žensk. To je zlasti

Tabela 1: Stopnja aktivnosti (participacije) po starostnih skupinah v Sloveniji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
15–24	42,9	40,9	39,9	37,4	34,4	33,8
25–54	90,1	89,7	90,0	90,2	90,8	90,7
55–64	34,0	36,8	36,5	33,3	35,0	36,0
15–64	71,8	71,8	71,5	70,3	70,4	70,5

Vir: Eurostat.

Tabela 2: Stopnja brezposelnosti po različnih skupinah prebivalstva, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Moški	4,0	5,9	7,5	8,2	8,4	9,5
Ženske	4,8	5,8	7,1	8,2	9,4	10,9
15–74	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1
15–24	10,4	13,6	14,7	15,7	20,6	21,6
25–54	3,7	5,3	7,0	7,8	8,3	9,7
55–64	4,0	3,6	4,0	6,3	6,2	7,0
Nizka izobrazba	6,2	8,8	11,7	13,4	14,8	17,8
Srednja izobrazba	4,4	6,3	7,5	8,7	9,1	10,7
Visoka izobrazba	3,4	3,2	4,3	4,9	6,1	6,1
Skupaj	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1

Vir: Eurostat.

posledica nadpovprečne prizadetosti gradbeništva in predelovalnih dejavnosti, v katerih so zaposleni pretežno moški. Kljub temu položaj na trgu dela v Sloveniji ostaja slabši za ženske kot za moške, saj je bila v letu 2013 stopnja brezposelnosti za ženske višja kot za moške.

Stopnja delovne aktivnosti se je glede na raven izobrazbe najbolj znižala med nizko izobraženimi. Glavni vzrok za to je prav tako nadpovprečna prizadetost gradbeništva in predelovalnih dejavnosti, kjer je zaposlena zlasti nižje izobražena delovna sila. Nižje izobraženi so bili sicer deležni največjega odpuščanja tudi v drugih dejavnostih. Njihova stopnja delovne aktivnosti se je v obdobju 2008–2013 znižala za 9,2 o. t. na 33,7 %. Podobno veliko je bilo znižanje stopnje delovne aktivnosti srednje izobraženih. Ta je bila v letu 2008 nad povprečjem EU, do leta 2013 pa se je znižala za 7,4 o. t. na 64,6 % in padla pod evropsko povprečje. Stopnja delovne aktivnosti visoko izobraženih se je v omenjenem obdobju znižala najmanj (za 5,1 o. t. na 82,4 %), deloma tudi zaradi manjšega padca aktivnosti v dejavnostih, ki zaposlujejo visoko izobraženo delovno silo (javne storitve, strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti), in zaradi večje verjetnosti kopičenja delovne sile v teh panogah. Tudi stopnja brezposelnosti se je med nizko izobraženimi najbolj povišala in bila v letu 2013 skoraj trikrat višja od stopnje brezposelnosti visoko izobraženih.

Med tistimi, ki jih je kriza nadpovprečno prizadela, so tudi mladi (15–24 let), saj se je izmed vseh starostnih skupin njihova stopnja delovne aktivnosti najbolj znižala, stopnja brezposelnosti pa najbolj povišala. Ob padcu gospodarske aktivnosti so mladi velikokrat tisti,

ki se jim položaj na trgu dela poslabša bolj kot drugim starostnim skupinam. V Sloveniji se je položaj mladih poslabšal bistveno bolj kot v povprečju EU. To je zlasti posledica zelo segmentiranega trga dela glede na tip zaposlitve (t. i. dualnost trga dela), kjer na eni strani prevladujejo zaposlitve za določen čas, ki so razširjene predvsem med mladimi, in ki ne zagotavljajo večje varnosti, ter na drugi strani zaposlitve za nedoločen čas, ki so močno varovane z rigidno zakonodajo. Delež začasnih zaposlitev v vseh zaposlitvah je med mladimi v Sloveniji (73,2 %) najvišji v EU (povprečje 42,7 %).

Začasne zaposlitve so med mladimi razširjene tudi zaradi velikega obsega študentskega dela, ki je davčno in proceduralno privlačno za delodajalce. Obseg študentskega dela je bil v letu 2013 v primerjavi z letom 2008 nižji za 36,4 %. Na zmanjšanje obsega študentskega dela je poleg manjšega povpraševanja po naši oceni vplivalo tudi povišanje koncesijske dajatve sredi leta 2012 in omejevanje študentskega dela v dejavnostih javnih storitev. Na poslabšanje položaja mladih je vplivalo tudi splošno nizko povpraševanje po delu, mladi pa imajo zaradi manj delovnih izkušenj tudi manjše možnosti za zaposlitev. Z vidika potreb trga dela je neugodna tudi izobrazbena struktura terciarnih diplomantov po področjih izobraževanja in povečanje njihovega števila. To je tudi razlog, da se je stopnja brezposelnosti visoko izobraženih med krizo skoraj podvojila.

Za slovenski trg dela je značilna tudi izrazita starostna segmentacija, na katero poleg slabega položaja mladih vpliva tudi zelo nizka stopnja delovne aktivnosti starejših (55–64 let), ki je tudi v letu 2013 ostala najnižja v EU. Stopnja se je do leta 2010 nekoliko poviševala,

Tabela 3: Stopnja delovne aktivnosti po različnih skupinah prebivalstva, v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Moški	72,7	71,0	69,6	67,7	67,4	67,1
Ženske	64,2	63,8	62,6	60,9	60,5	59,2
15–64	68,6	67,5	66,2	64,4	64,1	63,3
15–24	38,4	35,3	34,1	31,5	27,3	26,5
25–54	86,8	84,8	83,7	83,1	83,3	81,9
55–64	32,8	35,6	35,0	31,2	32,9	33,5
Nizka izobrazba	42,9	41,1	39,7	35,3	34,6	33,7
Srednja izobrazba	72,0	70,0	68,6	66,4	65,8	64,6
Visoka izobrazba	87,5	88,1	86,6	85,5	84,2	82,4
Skupaj	68,6	67,5	66,2	64,4	64,1	63,3

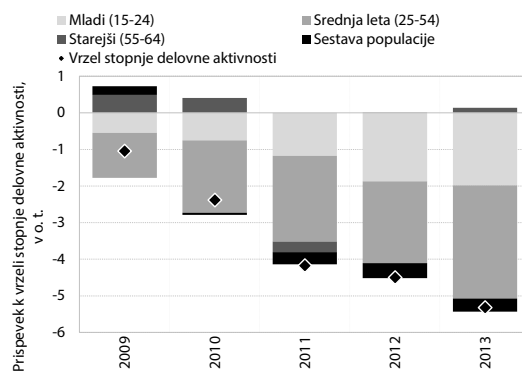
Vir: Eurostat.

deloma kot posledica strukturnega demografskega učinka in deloma kot posledica pokojninske reforme iz leta 2000. V letu 2011 se je precej znižala, na kar bi lahko vplivala konec leta 2010 sprejeta, a pozneje na referendumu razveljavljena pokojninska reforma, zaradi česar se je konec leta 2010 močneje zmanjšala zaposlenost starejših. V zadnjih dveh letih se je stopnja znova nekoliko povišala in presegla predkrizno raven. Pokojninska reforma, ki je začela veljati v začetku 2013, bo s podaljševanjem obdobja delovne aktivnosti prek povišanja in izenačenja upokojitvene starosti še naprej povišala stopnjo delovne aktivnosti starejših v prihodnjih letih.

Slika 4 prikazuje prispevek posameznih starostnih skupin k spremembi stopnje delovne aktivnosti glede na leto 2008. Omenjen prispevek k t. i. vrzeli je razdeljen na dva učinka: i) učinek stopenj delovne aktivnosti posameznih starostnih skupin in ii) učinek starostne sestave populacije. Razvidno je, da se je vrzel stopnje delovne aktivnosti od leta 2008 do 2013 nenehno povečevala. Na začetku krize je na znižanje stopnje delovne aktivnosti vplivalo zlasti znižanje delovne aktivnosti v srednji starostni skupini (25–54 let) in med mladimi (15–24 let), kar je odraz velikega deleža srednje starostne skupine v populaciji in nesorazmernega učinka krize na zaposlitev mladih. Do leta 2013 se je prispevek teh dveh starostnih skupin k padcu stopnje delovne aktivnosti še povečal. Prispevek starejših (55–64 let) je do leta 2013 ostal skromno pozitiven, kar je odraz prav tako skromnega povečanja njihove stopnje delovne aktivnosti v obdobju krize. Rahlo negativen pa je ostal prispevek sestave populacije, znotraj katerega na zmanjševanje skupne stopnje delovne aktivnosti vpliva zlasti zmanjševanje deleža mladih in odraslih do 54 let ter zmanjševanje stopenj delovne aktivnosti teh dveh skupin, nekoliko pa ga povečuje povečan delež starejših z nekoliko višjo stopnjo delovne aktivnosti, a je končni učinek negativen.

Dolgotrajno nizka gospodarska aktivnost je povzročila, da se je stopnja dolgotrajne⁵ brezposelnosti v Sloveniji

Slika 4: Dekompozicija vrzeli stopnje delovne aktivnosti (15–64 let) med letoma 2008 in 2013

Vir: Eurostat, preračuni avtorjev.

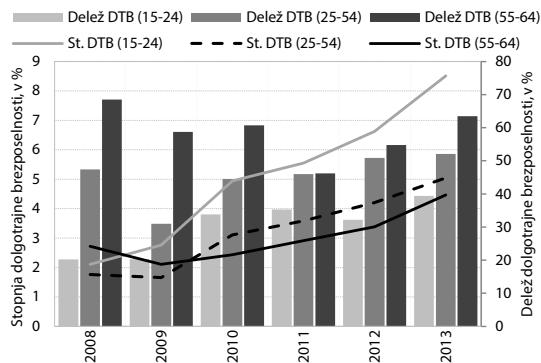
Opomba: Za natančnejšo metodologijo glej OECD (2014).

opazneje povišala (slika 5). Stopnja se je od leta 2000 do 2009 vztrajno zniževala in bila v letu 2009 (1,8 %) tudi nižja od evropskega povprečja (3,0 %). V letu 2010 se je močneje povišala zlasti zaradi močnega priliva v brezposelnost na začetku krize. Med krizo je stopnja naraščala hitreje kot v povprečju EU in se do leta 2013 skoraj potrojila ter evropsko povprečje tudi rahlo presegla (za 0,1 o. t. pri 5,1 %). Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je med krizo najbolj povišala med mladimi, saj se je početverila in bila v letu 2013 8,5-odstotna. Stopnja se je v krizi najmanj povišala in bila leta 2013 najnižja med starejšimi. Po drugi strani je delež dolgotrajne brezposelnosti med mladimi najmanjši, med starejšimi pa največji. To nakazuje na dejstvo, da je stopnja dolgotrajne brezposelnosti med mladimi visoka predvsem zaradi splošno visoke brezposelnosti, ki prevladuje med njimi, medtem ko je med starejšimi, ki imajo sicer nižjo stopnjo brezposelnosti, večina takih, ki v brezposelnosti tudi dolgo ostanejo.

Naraščanje stopnje dolgotrajne brezposelnosti sicer kaže na povečanje strukturnih problemov na trgu dela. Kljub temu gibanje t. i. Beveridge krivulje, ki kaže povezavo med stopnjo brezposelnosti in stopnjo prostih delovnih

⁵ Brezposelnost, ki traja več kot eno leto.

Slika 5: Stopnja dolgotrajne brezposelnosti in delež dolgotrajne brezposelnosti (v celotni brezposelnosti) po starostnih skupinah

Vir: Eurostat, preračuni avtorjev.

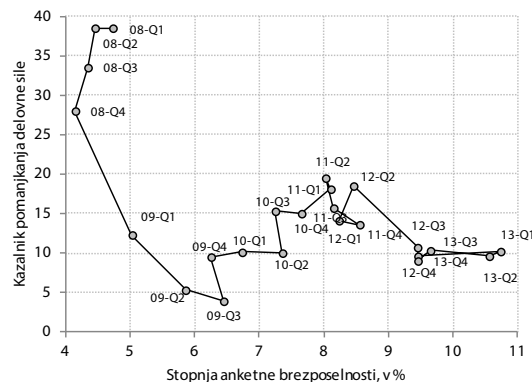
mest (ki jo v sliki 6 nadomešča kazalnik pomanjkanja delovne sile⁶), in nekateri drugi kazalniki neskladij na trgu dela kažejo, da se strukturna brezposelnost v krizi pri nas ni bistveno povečala. O povečanju strukturnih neskladij na trgu dela govorimo takrat, kadar podjetja potrebujejo delovno silo, vendar je ne uspejo dobiti, to pa je značilno za Beveridge krivuljo, ki se premika desno navzgor. Iz slike je razvidno, da se v Sloveniji med krizo Beveridge krivulja ni opazneje premaknila v smeri, ki bi nakazovala na večje neskladje med potrebami delodajalcev in veččinami posameznikov. Razlog za relativno visok delež dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji, ki je tudi nekoliko višji v primerjavi s povprečjem EU, je lahko tudi v razmeroma radodarnih nadomestilih za brezposelnost, visoki rasti brezposelnosti in relativno nizkih sredstvih, namenjenih aktivni politiki zaposlovanja (0,36 % BDP-ja v letu 2011, kar je pod povprečjem držav OECD). Sklepamo lahko, da je povišanje ravni dolgotrajne brezposelnosti predvsem ciklične narave in posledica zlasti padca gospodarske aktivnosti in ohranjanja skromnega povpraševanja.

Na pretežno ciklični značaj brezposelnosti kaže tudi izračun naravne⁷ stopnje brezposelnosti, ki so jo napravili strokovnjaki OECD (OECD, 2014). Slovenija namreč spada med države OECD, kjer je bilo povišanje naravne stopnje brezposelnosti med krizo srednje močno, a je večina povišanja stopnje brezposelnosti predvsem ciklične narave in posledica zmanjšanja agregatnega povpraševanja. Kljub temu obstaja tveganje, da se ob šibkem in dolgotrajnem potencialnem okrevanju dolgotrajna brezposelnost spremeni v strukturno brezposelnost. Do tega lahko pride, ker v brezposelnosti

⁶ Kazalnik pomanjkanja delovne sile izhaja iz kazalnika poslovne klime (BCI – Business Climate Indicator) in kaže, kolikšen odstotek podjetij v predelovalnih dejavnostih navaja pomanjkanje delovne sile kot dejavnik omejevanja proizvodnje. Omenjeni kazalnik se pogosto uporablja namesto stopnje prostih delovnih mest.

⁷ Naravna stopnja brezposelnosti (ali t. i. NAIRU) predstavlja raven brezposelnosti, ki ne pomeni pritiska na povečanje ali zmanjšanje stopnje inflacije in se pogosto uporablja kot pokazatelj strukturne brezposelnosti.

Slika 6: Beveridge krivulja za Slovenijo – razmerje med stopnjo brezposelnosti in kazalnikom pomanjkanja delovne sile

Vir: Eurostat, preračuni avtorjev.

Opomba: Iz obeh časovnih serij je odstranjen vpliv učinka sezone.

posameznikom kopni človeški kapital, saj ne uporabljajo svojih priučeni veščin in znanja, zaradi česar postajajo na trgu dela sčasoma manj konkurenčni. Prav tako lahko pride do diskriminacije s strani potencialnih delodajalcev, saj jim dolgotrajno brezposelnost (nepravilno) signalizirajo nesposobnost najti zaposlitev in s tem svojo manjšo produktivnost v primerjavi z drugimi brezposelnimi, ki niso toliko časa brezposelni. Zato je pomembno okrepiti aktivno politiko zaposlovanja, ki brezposelnim, zlasti dolgotrajnim, pomaga ohraniti stik s trgom dela prek izobraževanj in usposabljanj ter delodajalce s subvencijami ali oprostitev plačil prispevkov spodbuja k zaposlovanju teh prikrajšanih posameznikov.

3. Gibanje plač v obdobju 2008–2013

Rast plač se je razen leta 2010 med krizo postopoma upočasnjevala in v zadnjih dveh letih povsem zastala. V pretežnem delu leta 2008 se kriza še ni odrazila na rasti plač, ki je bila v zasebnem in javnem sektorju najvišja po letu 2002. Na visoko rast v tistem letu je vplivala izredna uskladitev plač s preteklo inflacijo (v zasebnem sektorju tudi s produktivnostjo), v državnem sektorju pa je ob tem sredi leta prišlo še do delne odprave plačnih nesorazmerij, kar je višalo rast plač tudi še v letu 2009. Po precejšnji umiritvi rasti plač v zasebnem sektorju v letu 2009 je nato zvišanje povprečne bruto plače v obdobju 2010–2013 izviralo pretežno le iz zasebnega sektorja. V pogojih nizke gospodarske aktivnosti in spremenjene strukture zaposlenih je k temu zlasti v letu 2010 prispeval predvsem dvig minimalne plače. Znotraj javnega sektorja so varčevalni ukrepi⁸ v sektorju država v obdobju 2010–2011 povsem ustavili rast plač oziroma te v letih 2012–2013 celo znižali. V tem zadnjem obdobju se je nekoliko umirila tudi rast plač v javnih družbah, a je kljub temu ostala nadpovprečno visoka.

⁸ Ti so se zaradi splošnega gospodarskega in javnofinančnega položaja z dopolnitvami sprejemali vse od leta 2009.

Tabela 4: Rast bruto plače, zasebni in javni sektor, 2006–2013

Leto	Nominalna rast bruto plače na zaposlenega, v %				Realna rast bruto plače na zaposlenega, v %			
	Skupaj	Zasebni sektor	Javni sektor	– v tem Sektor država	Skupaj	Zasebni sektor	Javni sektor	– v tem Sektor država
2006	4,8	5,8	4,1	3,7	2,2	3,2	1,6	1,2
2007	5,9	6,0	6,9	4,1	2,2	2,3	3,2	0,5
2008	8,3	7,8	9,7	10,2	2,5	2,0	3,8	4,3
2009	3,4	1,6	5,3	7,0	2,5	0,7	4,4	6,1
2010	3,9	5,6	0,8	0,0	2,1	3,7	-0,9	-1,8
2011	2,0	2,6	1,0	0,0	0,2	0,8	-0,8	-1,8
2012	0,1	0,5	-0,9	-2,2	-2,4	-2,0	-3,4	-4,7
2013	-0,2	0,6	-1,3	-2,5	-2,0	-1,2	-3,0	-4,3

Vir: SURS, preračuni avtorjev. Opomba: Podatki o bruto plačah po sektorjih so razpoložljivi šele od leta 2005.

3.1 Gibanje plač v zasebnem sektorju

V zasebnem sektorju se je rast plač v obdobju krize (razen let 2010 in 2011) postopno umirjala,⁹ kljub temu pa se je krizi doslej prilagodila bistveno manj kot zaposlenost. Sektor se je na krizo sprva odzval z manjšim obsegom opravljenih nadur in krajšanjem delovnika, temu pa je sledilo predvsem občutno zmanjševanje zaposlenosti in v letu 2009 tudi upočasnitev rasti plač, ki pa je bila izrazitejša in hitrejša v industriji kot tržno-storitvenih dejavnostih. Občutno so se zmanjšala tudi izredna izplačila plač, ki kažejo uspešnost poslovanja. Kljub temu sta na precejšnjo krepitev rasti plač v letih 2010 in 2011 ob skromni gospodarski aktivnosti, naraščajoči brezposelnosti in relativno nizki inflaciji vplivala predvsem dvig minimalne plače in spremenjena struktura zaposlenih, do katere je prišlo zaradi odpuščanj zaposlenih pretežno z niskimi plačami (kar je statistično zvišalo raven povprečne plače). Izvzetje teh dveh dejavnikov kaže, da je bila odzivnost plačne politike zasebnega sektorja na krizo precejšnja (Tabela 5), saj bi bila brez njiju rast plač v zasebnem sektorju v obdobju 2009–2012 več kot prepolovljena oziroma povprečno letno nižja za okrog 1,5 o. t.¹⁰ Odzivnost bi bila še večja, če bi bil sistem oblikovanja plač urejen pretežno na ravni podjetniških in ne panožnih kolektivnih pogodb.

V obdobju 2009–2013 je izhajala rast povprečne bruto plače zasebnega sektorja le iz rasti osnovne plače, prispevka k rasti iz nadurnih in izrednih izplačil pa sta bila zanemarljiva. V letu 2012 je bila nominalna rast plač v zasebnem sektorju sploh najnižja v zadnjih dvajsetih letih (0,5 %). Pri tem je v tržnih storitvah¹¹ povsem zastala (0,0 %), v industriji¹² pa se le upočasnila (s 3,6 % v letu 2011 na 2,5 %). V letu 2013 se je bruto plača v tržno-storitvenih dejavnostih nominalno celo nekoliko

znižala (-0,5 %), v industriji pa se je sredi leta začela rast plač znova krepiti (povprečje 2013 2,6 %) predvsem pod vplivom višje rasti v predelovalnih dejavnostih.

V petih letih krize so se plače različnih skupin dejavnosti zasebnega sektorja različno zvišale, medtem ko je bila v obdobju pred krizo njihova rast plač precej podobna. Vse od dviga minimalne plače na začetku leta 2010 so se razlike v rasti plač med posameznimi skupinami dejavnosti povečevale, še zlasti v letu 2012. Od začetka leta 2013 se povprečna bruto plača ob industriji znova postopno krepi tudi v tradicionalnih tržnih storitvah (GHI), v gradbeništvu (F) in drugih tržnih storitvah (J–N; R–S); pa se je njeno padanje ustavilo (desezonirano). Kljub temu je bilo v letu 2013 povečanje povprečne bruto plače glede na leto 2008 precej različno. V industriji, kjer sta bila po naši oceni učinka dviga minimalne plače in spremenjene strukture zaposlenih najizrazitejša, je bila ta višja za 19,8 %, v tradicionalnih tržnih storitvah za 8,1 %, v gradbeništvu in drugih tržnih storitvah pa za 3,5 % oziroma 2,5 %.

K precejšnji umiritvi rasti plač so pomembno prispevala precej nižja izredna izplačila, ki kažejo uspešnost poslovanja podjetij in so element plač v funkciji spodbud zaposlenim. V obdobju krize so se v dejavnostih zasebnega sektorja občutno znižala in bila ob koncu leta 2013 najnižja v zadnjih devetih letih (62 mio. EUR trinajstih plač in božičnic¹³), glede na leto 2007, ko je bilo teh izplačil največ (126,2 mio. EUR), pa so bila prepolovljena (slika 8). Skoraj tako je bilo tudi število zaposlenih, ki so jih prejeli (2013 89 tisoč; 2007 165 tisoč).

Tudi nadurna izplačila, katerih krčenje je bil eden prvih odzivov podjetij na gospodarsko krizo in razlogov za upočasnitev rasti plač, so še vedno bistveno nižja kot pred krizo. Dno so dosegla v začetku leta 2009, od takrat pa so se dve leti le počasi krepila, v letih 2012 in 2013 pa znova znižala in oddaljila od predkrizne ravni.¹⁴ V

⁹ Upočasnitev rasti plač je bila v celotnem obdobju krize večja v finančnih kot nefinančnih družbah (Tabela 6).

¹⁰ Ocena temelji na dekompoziciji rasti povprečne bruto plače dejavnosti zasebnega sektorja (dejavnosti A–N; R–S po SKD 2008), ki se nekoliko razlikuje od rasti plač v zasebnem sektorju.

¹¹ Vključujejo dejavnosti G–N; R–S po SKD 2008.

¹² Vključuje dejavnosti B–E.

¹³ Izplačana decembra, ki predstavljajo okrog 80 % vseh izplačil ob koncu leta.

¹⁴ Pri tem sindikati opozarjajo, da se nadurno delo v podjetjih izvaja v večjem obsegu, a ni plačano, za kar pa nimamo na voljo statističnih podatkov.

Tabela 5: Prispevek dviga minimalne plače in spremenjene strukture zaposlenih k rasti povprečne bruto plače v dejavnostih zasebnega sektorja

	Nominalna rast bruto plače na zaposlenega, v %	Strukturni učinek spremenjene strukture zaposlenih, v o. t.	Učinek dviga minimalne plače, v o. t.	Rast bruto plače brez obeh učinkov	Vpliv obeh učinkov
2008	7,8			7,8	
2009	1,8	0,9		0,9	0,9
2010	5,1	0,5	3,0	1,6	3,5
2011	2,6	0,2	0,9	1,5	1,1
2012	0,8	0,2	0,6	0,0	0,8
2013	0,7	0,2		0,5	0,2

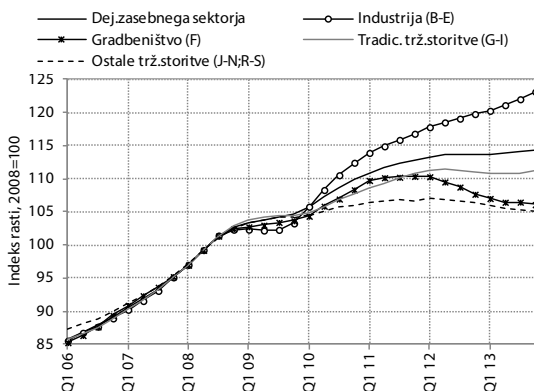
Vir: SURS, preračuni avtorjev. Opomba: Učinka spremenjene strukture zaposlenih in dviga minimalne plače sta izračunana na ravni makro podatkov o gibanju plač. Učinek spremembe strukture zaposlenih je izračunan kot razlika med dejansko oz. uradno objavljeno medletno rastjo plač (iz tehtanega povprečja plač na zaposlenega in strukture zaposlenih v tekočem letu) in t. i. medletno rastjo plač ob nespremenjeni strukturi zaposlenih (izračunano iz tehtanega povprečja plač na zaposlenega in strukture zaposlenih iz preteklega leta). Izračuni so narejeni na ravni oddelkov dejavnosti (SKD 2008). Učinek dviga minimalne plače je izračunan kot odstopanje dviga plač v posameznih mesecih (marec 2010, januar 2011 in 2012) od običajnih gibanj plač v teh mesecih preteklih let. Vpliv dviga minimalne plače na rast plač je bil ocenjen tudi v Brezigar et al. (UMAR 2010).

Tabela 6: Rast bruto plače v družbah zasebnega sektorja, 2006–2013

Leto	Nominalna rast bruto plače na zaposlenega, v %		Realna rast bruto plače na zaposlenega, v %	
	Zasebne nefinančne družbe	Zasebne finančne družbe	Zasebne nefinančne družbe	Zasebne finančne družbe
2006	5,6	6,8	3,1	4,3
2007	6,6	4,2	2,8	0,6
2008	7,9	6,9	2,1	1,2
2009	1,6	0,2	0,7	-0,6
2010	5,7	1,8	3,9	0,0
2011	2,7	1,2	0,8	-0,5
2012	0,6	-0,1	-1,9	-2,7
2013	0,8	-1,2	-1,0	-2,9

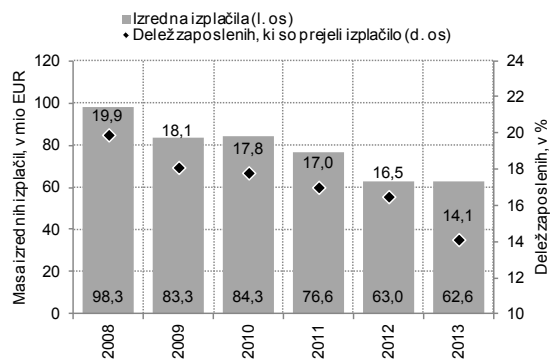
Vir: SURS, preračuni avtorjev. Opomba: Podatki o bruto plačah po sektorjih so razpoložljivi le od leta 2005 naprej.

Slika 7: Rast bruto plače na zaposlenega, različne skupine dejavnosti zasebnega sektorja, 2006–2013

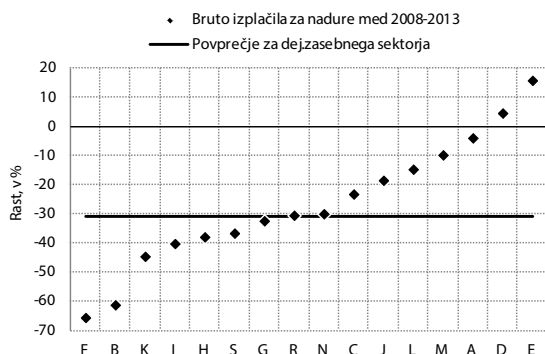
Vir: SURS, preračuni avtorjev.

Slika 8: Izredna izplačila, izplačana decembra, 2008–2013

Vir: SURS, preračuni avtorjev.

Slika 9: Izplačila za nadurno delo med krizo, dejavnosti zasebnega sektorja, 2008–2013

Vir: SURS, preračuni avtorjev.

Opomba: Dejavnosti so razvrščene po naraščajoči rasti bruto izplačila za nadure.

poprečju leta 2009 so se v dejavnostih zasebnega sektorja znižala za 40,8 %. Razen zadnjih dveh let so se nato rahlo zviševala in v letu 2013 dosegla 79 % ravni iz leta 2008. Z nastopom krize so se v letu 2009 zmanjšala v vseh dejavnostih,¹⁵ relativno najbolj v predelovalnih in finančno-zavarovalniških dejavnostih ter gostinstvu. Vsa leta od začetka krize se znižujejo v gradbeništvu, kjer so lani dosegla manj kot 34 % ravni iz leta 2008. V predelovalnih dejavnostih so se kot odziv na krizo najhitreje in najbolj znižala, nato pa se od sredine leta 2009 (razen leta 2012) počasi, a vztrajno zviševala. Lani so dosegla 77 % ravni iz leta 2008.

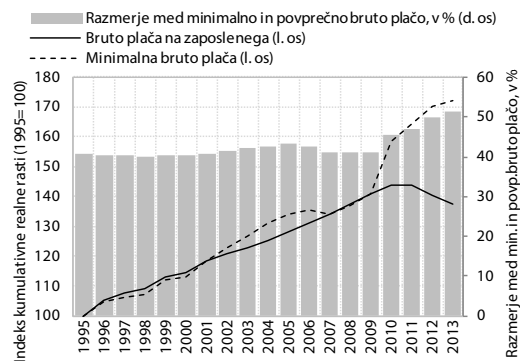
3.1.1 Minimalna plača v Sloveniji v obdobju krize

Kot je razvidno iz tabele 5, je imela zakonska sprememba minimalne plače v letu 2010 poleg učinka spremenjene strukture zaposlenih pomemben vpliv na gibanje plač v obdobju krize, še zlasti v zasebnem sektorju. V nadaljevanju zato prikazujemo inštitut minimalne plače v Sloveniji in njeno gibanje v obdobju krize v razmerju do gibanja povprečne plače in produktivnosti.

Minimalna plača je bila kot najnižja zakonsko določena mesečna plača za delo, opravljeno v polnem delovnem času, v Sloveniji uvedena leta 1995. V letu 2010 je bil sprejet nov zakon o minimalni plači, ki je prvi dve leti zaradi krize dovoljeval postopen dvig do njene zakonske višine. Po novem se usklajuje januarja (prej avgusta), in sicer najmanj za rast cen življenjskih potrebščin v preteklem letu. Zaradi krize in sprememb zakonodaje je bila nominalna rast minimalne plače v obdobju 2008–2013 3,9-krat hitrejša od rasti povprečne bruto plače. Posledično se je razmerje med njima v tem obdobju občutno povečalo (z 41,1 % na 51,4 %),

¹⁵ Razen dejavnosti poslovanja z nepremičninami, kjer pa so se zniževala v naslednjih letih.

Slika 10: Rast minimalne in povprečne bruto plače ter razmerje med njima, 1995–2013

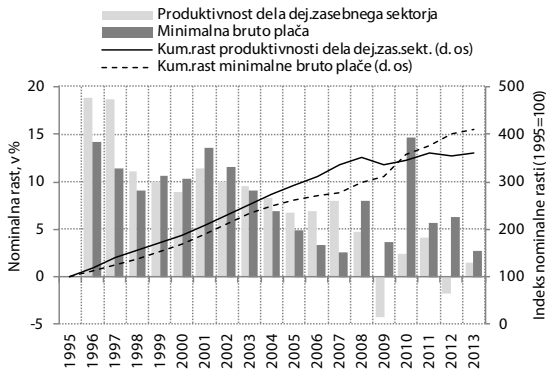
Vir: SURS, MDDSZ, preračuni avtorjev

kar nas uvršča v sam vrh članic EU. Zakonsko urejeno minimalno plačo ima poleg Slovenije še 20 članic EU in le za te so na voljo podatki Eurostata. Najbližje Sloveniji se uvršča Grčija (2011; 50,1 %), v preostalih članicah pa se giblje med 31 % in 48 %.

Rast minimalne plače je v celotnem obdobju krize presegala tudi rast produktivnosti dela v dejavnostih zasebnega sektorja, merjeno z dodano vrednostjo na zaposlenega. Razmerje med plačami in produktivnostjo je pomembno z vsaj štirih različnih vidikov: stroškovne konkurenčnosti, cenovne stabilnosti, zaposlenosti in investiranja ter delitvenih razmerij. Z vidika ekonomske teorije se zdi, da splošna usmeritev o skladni rasti plač in produktivnosti zadovoljivo odgovarja na vse omenjene vidike: zagotavlja ohranjanje stroškovne konkurenčnosti (ob predpostavki, da je tako gibanje plač in produktivnosti tudi v drugih državah), saj naj se stroški dela na enoto proizvoda ne bi povečevali. Ker se ti ne povečujejo, rast plač ne ustvarja stroškovnih pritiskov na dvig cen oziroma inflacijo. Če se ob enakem proizvodu poveča rast zaposlenosti, se zmanjša rast produktivnosti in zato načelo skladne rasti plač s produktivnostjo pomeni, da se plače ustrezno prilagajajo odločitvam o zaposlovanju; naložbe se financirajo iz zadržanih preteklih in pričakovanih prihodnjih donosov na kapital. Skladna rast plač s produktivnostjo dela zagotavlja ohranjanje obstoječega deleža plač v dodani vrednosti in s tem obstoječih delitvenih razmerij.

Slovenija je ob enem največjih znižanj gospodarske aktivnosti v EU med krizo beležila največje zvišanje minimalne plače. V obdobju od začetka krize je ta v nekaterih članicah ostala nespremenjena tudi več let, v sedmih pa se je v posameznih letih celo znižala. Realno zvišanje minimalne plače pri nas v obdobju 2008–2013 je bilo skoraj 30-odstotno, kar je sicer pozitivno vplivalo na znižanje plačne neenakosti in deleža zaposlenih z niskimi plačami, predvsem pa je ustvarjalo velike pritiske na stroškovno konkurenčnost gospodarstva,

Slika 11: Rast minimalne bruto plače in produktivnosti dela v dejavnostih zasebnega sektorja, 1995–2013

Vir: SURS, MDDSZ, preračuni avtorjev.

zlasti pri podjetjih z visokim deležem zaposlenih z nizko izobrazbo, ki ustvarjajo pretežno proizvode z nizko dodano vrednostjo, in izgubo delovnih mest.

3.2 Gibanje plač v javnem sektorju

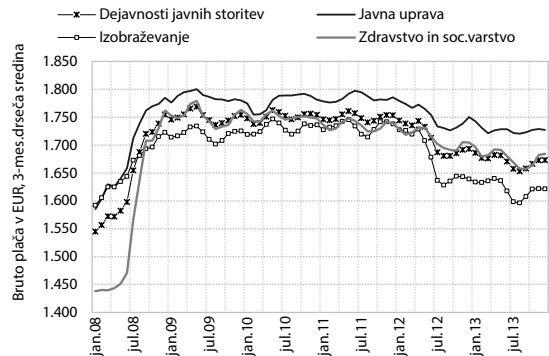
Gibanje plač v javnem sektorju določata dve povsem različni gibanji plač: v sektorju država in javnih družbah. V sektorju država, ki tvori glavnino javnega sektorja, je na začetku krize prišlo do prenove sistema plač, pozneje pa so plače v tem sektorju zaznamovali predvsem varčevalni ukrepi,¹⁶ ki so se zaradi splošnega gospodarskega in javnofinančnega položaja z dopolnitvami sprejemali vse od leta 2009. Ti so se v celotnem obdobju krize osredotočali predvsem na višino plač, ne pa tudi na omejevanje zaposlovanja, ki je prav tako pomemben dejavnik pri določanju mase plač. Državni sektor zaposlovanja med krizo ni ustavil vse do leta 2013, ampak ga je le upočasnjal, počasnejša kot v zasebnem sektorju pa je bila tudi prilagoditev plač. Izbruh krize je namreč sovpadel ravno z začetkom izvajanja več let načrtovane plačne reforme s ciljem odprave plačnih nesorazmerij med posameznimi poklicnimi skupinami v sektorju, kar je imelo za posledico relativno visoko rast plač prav v obdobju, ko so se plače v zasebnem sektorju že začele umirjati. Prvi dve četrtini sredstev za odpravo plačnih nesorazmerij sta bili tako izplačani v letih 2008 in 2009, kar je vplivalo na visoko rast plač v teh letih. V letu 2009 je bila sicer že nekoliko nižja, saj so bili med letom sprejeti prvi varčevalni ukrepi, ki so rast deloma zajezili, v letih 2010 in 2011 pa jo povsem ustavili. Z uvedbo še ostrejših varčevalnih ukrepov, ki so bili potrebni zaradi poslabšanja javnofinančnega položaja, se je povprečna bruto plača v državnem sektorju v letih 2012 in 2013 nominalno znižala. Na 2,2-odstotno znižanje v letu 2012 je odločilno vplivalo znižanje plač javnim uslužbencem

¹⁶ Vlada in socialni partnerji so v obdobju 2009–2013 sklenili pet dogovorov (februar 2009, oktober 2009, november 2010, maj 2012, maj 2013), ki so bili realizirani s pripadajočimi aneksi h Kolektivni pogodbi za javni sektor (KPJS) ter s sprejetjem štirih interventnih zakonov. Cilj vseh je bil omejiti oz. znižati maso stroškov dela javnih uslužbencev.

sredi leta zaradi uveljavitve ZUJF,¹⁷ do lanskega nadaljnega znižanja (–2,5 %) pa je privedla celoletna veljava ZUJF in na novo dogovorjeni ukrepi iz sredine leta 2013.¹⁸ Poleg znižanja plač v državnem sektorju se je v zadnjih dveh letih nekoliko umirila tudi rast plač v javnih družbah. Bistveno manjša izredna izplačila plač teh družb ob koncu leta v primerjavi s predhodnim letom so nekoliko upočasnila njihovo rast plač, ki pa je kljub temu ostala nadpovprečno visoka.

Zelo podobno gibanje plač kot v sektorju država je značilno tudi za dejavnosti javnih storitev, v katerih so zaposleni predvsem zaposleni iz sektorja država. Zvišanje bruto plače na zaposlenega v obdobju krize oziroma od uvedbe novega plačnega sistema¹⁹ je bilo po dejavnostih različno (Slika 12). Na razlike v rasti so vplivala različna nesorazmerja, ki so se z novim plačnim sistemom odpravljala, in različna struktura delovnih mest zaposlenih, ki so bili z varčevalnimi ukrepi deležni različnega znižanja plač. Najvišje zvišanje je bilo zabeleženo v zdravstvu in socialnem varstvu (15,6 %), sledi javna uprava (5,3 %), medtem ko je bila plača v izobraževanju leta 2013 celo nekoliko nižja kot pred prenovo plačnega sistema (za 0,8 %). Ob tem je treba dodati, da so se plače v tej dejavnosti v obdobju 2002–2006 zviševale bistveno hitreje²⁰ kot v preostalih dveh dejavnostih.

Slika 12: Bruto plača na zaposlenega v dejavnostih javnih storitev, 2008–2013

Vir: SURS, preračuni avtorjev.

¹⁷ Plače so se junija vsem javnim uslužbencem znižale za 8 %, obenem pa sta se jim izplačali zadnji dve četrtini odprave plačnih nesorazmerij (v skupni višini okrog 5 % mase plač). Neto učinek obeh ukrepov je bilo približno 3-odstotno znižanje bruto plače na zaposlenega.

¹⁸ Ukrepi so zajemali znižanje osnovnih plač (delno linearno, delno progresivno, v povprečju za okoli 1,3 %), ukinitve povečanega dodatka za ženske za delovno dobo nad 25 let in prepelovitev dodatka za specializacije, magistrerij in doktorat.

¹⁹ Povprečje leta 2013 glede na drugo četrtletje 2008, tj. tik pred začetkom krize oz. uvedbo novega plačnega sistema.

²⁰ Na podlagi Aneksa h kolektivni pogodbi za dejavnost vzgoje in izobraževanja, podpisanega junija 2002, so se plače v izobraževanju v tem obdobju vsako leto julija zvišale za 3,0 %.

Tabela 7: Rast bruto plače v družbah javnega sektorja, 2006–2013

Leto	Nominalna rast bruto plače na zaposlenega, v %			Realna rast bruto plače na zaposlenega, v %		
	Javne družbe	Javne nefinan. družbe	Javne finančne družbe	Javne družbe	Javne nefinan. družbe	Javne finančne družbe
2006	4,3	4,0	7,4	1,8	1,5	4,9
2007	11,7	10,1	11,9	7,8	6,3	8,0
2008	8,8	9,2	4,7	3,0	3,4	-0,9
2009	1,8	1,7	0,1	0,9	0,9	-0,7
2010	2,4	2,6	0,8	0,6	0,8	-1,0
2011	3,1	3,2	2,2	1,2	1,3	0,4
2012	2,0	1,9	1,5	-0,5	-0,7	-1,0
2013	1,7	1,4	1,2	-0,1	-0,4	-0,6

Vir: SURS, preračuni avtorjev. Opomba: Podatki o bruto plačah po sektorjih so razpoložljivi le od leta 2005 dalje.

4. Zaključek

Prilaganje trga dela v obdobju krize v Sloveniji je večinoma potekalo prek zmanjševanja zaposlenosti v zasebnem sektorju, na kar je pomembno vplival tudi precejšen dvig minimalne plače v letu 2010. Zaradi začetka uvajanja novega plačnega sistema v javnem sektorju (letu 2008) je do opaznejšega prilaganja plač v sektorju država prišlo šele v letu 2012 s sprejetjem Zakona za uravnoteženje javnih financ, zaposlenost v sektorju država pa je naraščala tudi v obdobju krize. Varčevalni ukrepi za zajezitev rasti mase plač javnih uslužbencev so se namreč v celotnem obdobju krize osredotočali predvsem na višino plač, ne pa tudi na omejevanje zaposlovanja, ki je prav tako pomemben dejavnik pri določanju mase plač. Zaposlovanje v tem sektorju se je do vključno leta 2013 le upočasnilo, ne pa ustavilo ali celo znižalo kot v zasebnem sektorju. Na rast povprečne bruto plače oziroma manjše prilaganje plač na agregatni ravni je na začetku krize vplival tudi učinek spremenjene strukture zaposlenih, saj je bilo veliko zaposlenih z nizkimi plačami (manj izobraženi, mladi). Čeprav se na agregatni ravni kaže, da je bila odzivnost plač v Sloveniji na krizo manjša kot pri zaposlenosti, podatki iz ankete o dinamiki plač in stroškov dela iz leta 2014 kažejo, da se je delež podjetij, ki so znižala plače, povečal s 4 % v letu 2010 na malo manj kot 8 % v letu 2013 (BS, 2014).

Na način prilaganja trga dela v veliki meri vplivajo inštitucije trga dela. Ocenjujemo, da je na prilaganje trga dela v Sloveniji poleg minimalne plače in uvedbe novega plačnega sistema v javnem sektorju vplivalo tudi relativno močno varovanje zaposlitve, ki je bilo zmanjšano šele v letu 2013. Na začetku krize so na prilaganje na trgu dela v Sloveniji vplivali tudi ukrepi za ohranjanje delovnih mest. Januarja 2009 je bil sprejet Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, ki je urejal subvencioniranje skrajševanja delovnega časa zaradi začasnega zmanjšanja povpraševanja. Konec maja 2009 je bil sprejet še Zakon o delnem povračilu nadomestila plač, ki ureja delno

povračilo izplačanih nadomestil plač zaposlenim na »časnem čakanju na delo«. Največ delovno aktivnih je bilo vključenih v obe omenjeni shemi sredi leta 2009, ko je bilo vključenih okoli 4,8 % vseh delovno aktivnih po statističnem registru. Omenjeni shemi sta skupaj z močnim varovanjem zaposlitve prispevali k manjšemu padcu zaposlenosti v prvih dveh letih krize in podaljšali proces prilaganja trga dela nižji ravni aktivnosti. Na tako gibanje zaposlenosti je po naši oceni vplivalo tudi relativno močno varovanje zaposlitve, ki je bilo v veljavi vse do aprila 2013. Kot ugotavljajo Micco in drugi (2006) močno varovanje pomembno zmanjšuje realokacijo zaposlenih oziroma tokove na trgu dela.

Gospodarska kriza je zaostila probleme mladih pri prehodu na trg dela. Na poslabšanje položaja mladih na trgu dela kaže tudi povečanje deleža mladih, ki so brezposelni v skupnem številu mladih (15–24 let), ki se je v obdobju 2008–2013 povečal s 4,5 % na 7,3 %. Poleg brezposelnosti se je v Sloveniji v obdobju 2008–2013 povečal tudi delež mladih, ki niso niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje (t. i. NEET stopnja). Kljub visoki vključenosti mladih v izobraževanje se je delež mladih v starosti 15–24 let, ki niso niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje, v obdobju 2008–2013 povečal s 6,5 % na 9,3 %.

Močno poslabšanje položaja mladih na trgu dela v krizi zahteva oblikovanje ukrepov za izboljšanje zaposlitvenih možnosti mladih. Slovenija spada med države, kjer se je stopnja brezposelnosti med mladimi v krizi najbolj povečala. Neuskkljena struktura diplomantov terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja s potrebami trga dela in veliko povečanje števila diplomantov v obdobju 2008–2011 sta povečala probleme mladih diplomantov pri zaposlovanju. Omenjena neskladja obstajajo tudi na ravni srednješolskega in poklicnega izobraževanja. Zaradi staranja prebivalstva in vlaganj v izobraževanje je treba omejiti beg možganov in uporabiti znanje ter sposobnosti mladih. Analize brezposelnosti mladih že vrsto let opozarjajo na neuskkljenost mreže

izobraževalnih programov na srednješolskem in terciarnem nivoju s potrebami trga dela. Vpis mladih na poklicne in strokovne programe, po katerih trg dela stabilno povprašuje, je vse manjši, na drugi strani pa se je vključenost v terciarno izobraževanje močno povečala. S tem so mladi svoj vstop na trg dela bolj odlagali kot povečevali učinkovitost vstopanja. Slednje predstavlja ključni problem našega izobraževalnega sistema, za katerega bi morali skupaj iskati rešitve tako nosilci politike izobraževanja in zaposlovanja kot socialni partnerji, zlasti delodajalci. Samo z vključenostjo delodajalcev v pripravo in izvedbo izobraževalnih programov lahko mladim zagotovimo kakovostno poklicno in strokovno izobraževanje ter prehajanje v zaposlitve prek pripravniških in podobnih shem praktičnega uvajanja v poklicno delo. Za zmanjšanje brezposelnosti mladih je potrebno učinkovito izvajanje sheme Jamstvo za mlade v Sloveniji (Youth Guarantee). Trenutno so v Sloveniji spodbude za zaposlovanje mladih v različnih zakonih in programih aktivne politike zaposlovanja različno urejene. Za to je potreben razmislek o obliki in višini teh spodbud.

Nizka stopnja delovne aktivnosti starejših, ki je tudi najnižja v EU, je že vrsto let problem, čeprav se je med krizo skromno povišala. Za nadaljnje povečanje stopnje delovne aktivnosti starejših je poleg sprejete pokojninske reforme smiselno oblikovati ustrezne pogoje za delo in zaposlovanje starejših ter njihovo delovno aktivnost povezati z zaposlovanjem mladih v obliki začasnega in občasnega dela upokojevcev za prenašanje izkušenj. Julija 2013 so stopile v veljavo spremembe Zakona o urejanju trga dela, ki so omogočile začasno in občasno delo upokojevcev, ki pa so se v prvem letu izvajanja uporabljale v skromnem obsegu. Novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2) možnosti delne upokojitve postavlja nekoliko bolj fleksibilno kot ZPIZ-1, vendar bo za povečanje uporabe te ureditve potreben interes starejših delavcev in delodajalcev. Delno upokojevanje namreč daje možnosti za povezovanje zaposlovanja mladih in medgeneracijskega prenosa znanja s starejših na mlajše. S povezovanjem zaposlovanja mladih in spodbujanja postopnega izstopa iz delovne aktivnosti starejših bi se v Sloveniji lahko lotili hkratnega reševanja dveh problemov – brezposelnosti mladih in nizke stopnje delovne aktivnosti starejših.

Literatura in viri

Bassanini, A. in Duval, R. (2006). *Employment Patterns in OECD Countries: Reassessing the Role of Policies and Institutions*. OECD Social, Employment and Migration Working Paper No. 35.

Brezigar et al. (2010). *Ocene posledic dviga minimalne plače v Sloveniji*. UMAR. Zbirka Delovni zvezki (3/2010).

Bertola, Giuseppe Boeri Tito Sandrine Cazes (1999). *Employment protection and labour market adjustment in some OECD countries: Evolving institutions and variable enforcement*. Dosegljivo na spletni strani: <ftp://ftp.igier.unibocconi.it/homepages/boeri/empadj.pdf>

BS (2014). *Makroekonomska gibanja in projekcije. september 2014*. Dosegljivo na spletni strani: <https://www.bsi.si/iskalniki/porocila.asp?Mapald=284>

ECB (2014). *The impact of economic crisis on euro area labour markets*. ECB Monthly Bulletin October 2014, str. 49–68.

Kajzer A. et al. (2014) *Spremembe stanja in izzivi na trgu dela v obdobju krize*. v Fajič, Kajzer, Brezigar Masten (ur.) *Ekonomski izzivi 2014*.

Leschke, Janine and Watt, Andrew (2010). *How labour market institutions affect the labour market adjustment to the economic crisis in different EU countries?* ETUI working paper 2010/ 4.

Micco, Alejandro and Pages, Carmen (2006): *The Economic effect of employment protection: evidence from international industry – level data*. IZA DP no. 2433.

OECD (2004). *Employment Outlook 2004*. Pariz: OECD.

OECD (2014). *Employment Outlook 2014*. Pariz: OECD.

VLOGA NAPOVEDI GOSPODARSKIH GIBANJ V STROKOVNEM IN POSLOVNEM OKOLJU

Sonja Primožič, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana

JEL: E020

UDK: 659.3

Povzetek

Predmet analize v prispevku so odzivi na napovedi gospodarskih gibanj, pri čemer izpostavljam napovedi Urada za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju: UMAR), ki je na področju napovedovanja gospodarskih gibanj ključna inštitucija v Sloveniji. Zanima me, kako in s katero vsebino predstavniki UMAR napoved predstavijo javnosti, in nato kako jo interpretirajo, komentirajo in problematizirajo predstavniki različnih javnosti. Zanima me tudi, ali je katera izmed analiziranih javnosti pri »prodoru« v medije uspešnejša od drugih in ali te odzive predstavniki medijev tudi kakor koli problematizirajo. Vse to skušam izvedeti z analizo prispevkov, objavljenih v medijih. Študijski primer omejim na napovedi gospodarskih gibanj za krizno obdobje, predvsem za leto 2009, ko je bilo prvo leto, ko je Slovenija po zelo dolgem obdobju beležila padec gospodarske aktivnosti. Analiza pokaže predvsem dve ključni sporočili. Prvo je pomembno predvsem za pripravljavce napovedi, saj se kot ključna javnost pri komentiranju napovedi izkažejo strokovnjaki, drugo pa je vezano na politično javnost, od katere se pričakujejo predvsem ukrepi za reševanje razmer in ne dvomi o kakovosti narejenih napovedi.

Ključne besede: napoved gospodarskih gibanj, UMAR, gospodarska aktivnost, BDP

Abstract

The subject of analysis in this paper is the responses to economic trends, where emphasis is on the forecasts of the Institute of Macroeconomic Analysis and Development (IMAD), which is the key Slovenian institution in the field of forecasting economic trends. Interest is focused on how and with what substance the representatives of IMAD present a forecast to the public, and then how the representatives of various groups interpret the forecast, comment on it and analyse it. I am also interested in whether any of the analysed groups is more successful in the "move" in the media than others, and whether these responses are addressed by media representatives. I try to deduce this from the analysis of articles published in the media. The study case is limited to the forecast of economic trends for the crisis period, especially for 2009, the first year when Slovenia recorded a decline in economic activity after a very long period. The analysis notably shows two key messages. The first is particularly important for people who prepare forecasts, because it shows that experts are a key audience in commenting on trends, and the second is linked to political circles, which are expected to take appropriate steps to address the situation and have no doubts about the quality of forecasts made.

Key words: Forecast of Economic Trends, IMAD, economic activity, GDP

1. Uvod

Predmet analize so odzivi na napovedi gospodarskih gibanj. Gospodarske napovedi so namreč podlaga za načrtovanje državnega proračuna in projektov ter odločanje različnih gospodarskih subjektov, ne nazadnje pa gospodarske napovedi zanimajo tudi najširšo javnost, ki se na podlagi (ne)gotovosti prihodnje gospodarske situacije odloča o večjih življenjskih nakupih in projektih. Pri tem izpostavljam napovedi Urada za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju: UMAR), ki je na področju napovedovanja gospodarskih gibanj ključna inštitucija v Sloveniji.

Za analizo izberem leto 2009, prvo krizno leto v Sloveniji po začetku svetovne gospodarske krize. Pod drobnogled jemljem napovedi bruto domačega proizvoda (BDP), ki je ključni podatek napovedi in tudi v javnostih najbolj odmeva. V tem letu je bila gospodarska rast negativna

prvič po osamosvojitvi Slovenije. Gradivo za analizo odzivov različnih javnosti na napovedi gospodarskih gibanj UMAR črpam iz medijskih besedil, pri čemer metodo analize vsebine dopolnjujem z uporabo računalniškega programa PAJEK.

Namen raziskave je ugotoviti, kako se mediji, politična in strokovna javnost ter menedžment v podjetjih (v nadaljevanju: različne strokovne javnosti) odzivajo na napovedi makroekonomskih gibanj. Cilja raziskave sta na podlagi kvantitativnega pregleda medijskih odzivov različnih strokovnih javnosti na napovedovanje gospodarskih gibanj pripomoči (1) k interpretaciji njihovega razumevanja napovedi in (2) razjasnitvi morebitnih razmerij med različnimi strokovnimi javnostmi. To naj bi institucijam, ki se ukvarjajo z napovedovanjem gospodarskih gibanj, omogočilo prilagoditi predstavitev napovedi različnim strokovnim javnostim in tako prispevati k večji kakovosti

predstavitev napovedi. Predvsem razjasnitev razmerij med različnimi strokovnimi javnostmi pa naj bi tudi pokazala, ali je mogoče kateri izmed strokovnih javnosti podati smernice oziroma priporočila za ustrežnejše odzivanje na objavljene napovedi.

V prispevku najprej na kratko predstavim inštitucije, ki se ukvarjajo z napovedovanjem gospodarskih gibanj za Slovenijo. V nadaljevanju obširno predstavljam metodološka izhodišča analize in podrobneje predstavim način zbiranja podatkov. Sledi predstavitev sporočil za javnost, ki so jih pri objavi napovedi izdali na UMAR, nato pa v naslednjem poglavju predstavljam zbirni pregled odzivov predstavnikov posameznih javnosti. V petem, ključnem poglavju, predstavljam izsledke analize, izrisane z uporabo programa PAJEK. Prispevek zaključujem z ugotovitvami in priporočili.

2. Inštitucije, ki napovedujejo gospodarska gibanja za Slovenijo

V Sloveniji se z napovedovanjem gospodarskih gibanj ukvarja kar nekaj inštitucij. Med ključne spada **Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (UMAR)**, ki med svoje glavne delovne naloge (Področje delovanja, 2012) šteje kratkoročno in srednjeročno napovedovanje narodnogospodarskih agregatov (napoved se pripravi dvakrat na leto, do 31. marca in do 31. septembra).

Poleg UMAR se z napovedovanjem gospodarskih gibanj ukvarjajo tudi Banka Slovenije (v nadaljevanju: BS), Analitska skupina Gospodarske zbornice Slovenije (SKEP – Analitska skupina GZS, 2012) in Ekonomski inštitut pravne fakultete (v nadaljevanju: EIPF). Napovedi gospodarskih gibanj za Slovenijo pa delajo tudi nekatere mednarodne inštitucije: Evropska komisija (v nadaljevanju: EK), Direktorat za ekonomske in finančne zadeve (DG ECFIN), Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), Evropska centralna banka (ECB), Mednarodni denarni sklad (MDS), Svetovna banka,

Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD), The Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW) in Unicredit research.

V prispevku izpostavljam napovedi UMAR, saj gre za ključno inštitucijo za napovedovanje gospodarskih gibanj v Sloveniji. Na teh napovedih namreč temeljijo državni strateški dokumenti, veliko zanimanje zanje pa je tudi v strokovni in poslovni javnosti.

3. Zasnova analize

Za analizo izberem leto 2009, prvo krizno leto v Sloveniji po začetku svetovne gospodarske krize. Ker UMAR v svoje napovedi vedno vključuje tekoče leto in dve prihodnji leti, so napovedi BDP za leto 2009 prvič prikazali spomladi leta 2007, zadnjič pa jeseni leta 2009. Kot je prikazano v tabeli 1, je bila razlika med tema dvema napovedma velika (11,4 o. t.). Druge domače in mednarodne inštitucije napovedi praviloma objavijo pozneje ali celo samo za tekoče leto. Gospodarska aktivnost v letu 2009 se je po zadnji reviziji po podatkih Statističnega urada (Bruto domači proizvod in bruto nacionalni dohodek, 2012) znižala za 7,8 %.

Gradivo za analizo odzivov različnih javnosti na napovedi gospodarskih gibanj UMAR črpam iz medijskih besedil. Ob tem metodo analize vsebine dopolnjujem z uporabo računalniškega programa PAJEK (Batagelj in Mrvar, 2012).

Pri analizah medijskega pojavljanja, ki so danes sestavni del paketa analitičnih produktov v ponudbi storitev klipinga, je za merjenje komunikacijske učinkovitosti najbolj uporabljana **analiza vsebine** (Žužek Kres in Kne, 2008, str. 833). Gre za raziskovalno metodo za subjektivno interpretacijo vsebine podatkov v besedilu skozi sistematični klasifikacijski proces kodiranja in identificiranja tem ali vzorcev (Hsieh in Shannon, 2005, str. 1278).

Tabela 1: Napovedi nekaterih domačih in tujih inštitucij za rast bruto domačega proizvoda za leto 2009 skozi čas (realne stopnje rasti, v %)*

	UMAR	BS	SKEP	EK	IMF	WIIW	OECD	Consensus
Spomladi 2007	4,1	4,0	/	/	/	/	/	/
Jeseni 2007	4,1	3,9	/	4,0	/	/	/	/
Spomladi 2008	4,1	3,9	4,2	3,8	3,5	4,5	/	/
Jeseni 2008	3,1	3,5	3,4	2,9	3,7	4,3	2,1	/
Spomladi 2009	-4,0	-2,0	-2,5	-3,4	-2,7	0,0	-5,8	-0,5
Jeseni 2009	-7,3	-6,7	-7,0	-7,4	-4,7	-4,0	-7,9	-5,9

Legenda: *Nekatere inštitucije napovedujejo rast bruto domačega proizvoda le za tekoče leto ali tekoče in naslednje leto

Vir: UMAR, Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2007, 2007, str. 5; UMAR, Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2007, 2007, str. 5; UMAR, Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2008, 2008, str. 6; UMAR, Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2008, 2008, str. 6; UMAR, Ažurirana jesenska napoved gospodarskih gibanj v letih 2008–2010, 2008, str. 4; UMAR, Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2009, 2009, str. 5; UMAR, Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2009, 2009, str. 5; BS, Poročilo o cenovni stabilnosti, 2007a, str. 9; BS, Poročilo o cenovni stabilnosti, 2007b, str. 10; BS, Poročilo o cenovni stabilnosti, 2008a, str. 12; BS, Poročilo o cenovni stabilnosti, 2008b, str. 12; BS, Poročilo o cenovni stabilnosti, 2009a, str. 13; BS, Poročilo o cenovni stabilnosti, 2009b, str. 12; Evropska komisija, Autumn economic forecasts 2007–2009, 2007, str. 103; Računsko sodišče, Revizijsko poročilo. Učinkovitost priprave proračunov Republike Slovenije za leti 2011 in 2012, 2012, str. 42–43.

V prispevku se lotevam kvalitativne in kvantitativne oblike metode analize vsebine. Začenjam s kvantitativno metodo in s tehniko klipinga zberem izjave različnih javnosti na temo analiziranih napovedi makroekonomskih gibanj. V nadaljevanju raziskavo nadgrajujem s kvalitativno metodo analize vsebine, pri čemer si pomagam z računalniškim programom PAJEK. Gre za program, ki je po svoji osnovni funkciji namenjen analizi in vizualizaciji velikih omrežij, uporabimo pa ga lahko tudi v analizi vsebine. Razvila sta ga slovenska avtorja Vladimir Batagelj in Andrej Mrvar. Program je namenjen analizi in vizualizaciji velikih omrežij (Networks/Pajek – Program for large network analysis, 2012).

Oglejmo si še za mojo analizo zelo pomemben pojem semantične mreže. Semantična mreža je zgrajena iz objektnih in povezovalnih konceptov. Objektne koncepte lahko razumemo kot množico omrežnih točk, povezovalne koncepte pa kot množico omrežnih povezav. Na jezikovni ravni samostalniki in pridevniki označujejo objektne koncepte, glagoli pa povezovalne koncepte. Tako lahko potencialno transformiramo vsebinska gradiva v omrežno obliko in uporabimo matematizirane postopke analize omrežij (Žužek Kres in Kne, 2008, str. 837).

Z uporabo semantične mreže, ki jo podpira program PAJEK, skušam v empirični raziskavi predstaviti pomenske vzorce v izjavah predstavnikov različnih javnosti. Z drugimi besedami: ugotoviti skušam, katera so tista ključna sporočila, ki so v sporočilih za javnost UMAR, komentarjih in izjavah predstavnikov različnih javnosti dosegla medijsko občinstvo, ki prebira časopise in spletne strani ter spremlja radijske in televizijske informativne oddaje.

3.1 Zbiranje in obdelava podatkov

Odzive predstavnikov različnih javnosti na napovedi UMAR v nadaljevanju v prvi fazi prikazujem s pomočjo raziskovalne metode analize vsebine iz nabora medijskih vsebin (gradivo klipinga). Nabor medijev omejim na ključne medije, ki delujejo v slovenskem prostoru, kar obsega ključne tiskane medije (Dnevnik, Večer, Delo, Žurnal 24, Finance), spletne medije (siol.net, zurnal24.si, finance.si, rtvslo.si, 24ur.com, dnevnik.si, delo.si), Slovensko tiskovno agencijo (STA) in osrednje informativne oddaje na TV SLO 1 (Dnevnik, Odmevi), POP TV (24 ur, 24 ur zvečer), Kanal A (Svet na Kanalu A) ter RA SLO (radijski dnevnik).

Časovni obdobji analize sta dve: prvo se nanaša na čas izida Pomladanske napovedi gospodarskih gibanj 2009 (v nadaljevanju: pomladanska napoved), tj. marec in april 2009, pri čemer so bile objave v medijih zgoščene ob koncu marca, drugo pa na čas izida Jesenske napovedi gospodarskih gibanj 2009 (v nadaljevanju: jesenska napoved), tj. september in oktober 2009, pri čemer so

bile objave zgoščene ob koncu septembra. Uporabim iskalna pojma napoved in/ali Urad za makroekonomske analize in razvoj oziroma UMAR. V časovnem obdobju pomladanske in jesenske napovedi tako dobim nabor približno 300 novinarskih prispevkov (skupaj torej okoli 600).

V nadaljevanju iz dobljenega nabora prispevkov in člankov izluščim odzive predstavnikov različnih javnosti na napovedi UMAR. Naredim seznam posameznikov, ki so komentirali pomladansko oziroma jesensko napoved, skupaj z naborom njihovih izjav. Nato jih razvrstim v pet ključnih skupin oziroma javnosti, ki jim pripadajo.

Splošni opisi oziroma predstavitve napovedi, ki so jih oblikovali novinarji, se v prispevkih zelo ponavljajo, vsebina pa se v veliki meri ujema s sporočilom za javnost, ki so ga na UMAR pripravili ob izidu napovedi. Zato za analizo uporabim sporočila za javnost. Izpostavljam pa predvsem vrednotenja oziroma mnenja o napovedi, ki so jih podali predstavniki različnih javnosti.

Za nadaljnjo analizo, torej transformacijo besedil v omrežno obliko, je treba zgoraj naštetih izbor izjav in sporočil za javnost pretvoriti v objektne in povezovalne koncepte, ki jih potem lahko pretvorim v obliko, uporabno za program PAJEK. Celoten nabor izjav in sporočil za javnost razčlenim na posamezne povedi, te pa še podrobneje na stavčne strukture osebek – povedek – predmet, pri čemer povedek oziroma glagol pomeni povezovalni koncept med objektoma (osebkom in povedkom), ki nikoli ne smeta biti več kot dva. Obširen nabor povezovalnih in objektnih konceptov nato s pomočjo posebnega programa txt2pajek (Networks/Pajek – Package for Large Network Analysis, 2012) pretvorim v ustrezno obliko, primerno za obdelavo s programom PAJEK.

V naslednjem koraku s programom PAJEK izrišemo mrežo konceptov, pri čemer so prikazane besede objektni koncepti, črte med njimi pa povezovalni koncepti. Program omogoča prikaz vseh povezav med objektnimi koncepti, torej vpogled v vse predmete, s katerimi je na primer pomensko povezan nek osebek. Ob tem v programu določim, naj pri izrisu upošteva različne particijske stopnje medijske izpostavljenosti besediščnih omrežij. To se kaže kot velikost in barva kroga ob besedah (enaka particijska vrednost je izkazana z enako velikostjo in barvo kroga). Koncepte, ki se pojavijo zgolj enkrat, v dobljenih slikah izpišem ob straneh.

Ker je konceptov zelo veliko, marsikateri izmed njih pa se pojavi le enkrat, so dobljene mreže večinoma slabo pregledne, zato v nadaljevanju v programu PAJEK določim particijske vrednosti, izris konceptov torej omejim na tiste, ki se najpogosteje pojavljajo. Particijske vrednosti določam v skladu s pogojem, da je izris mreže pregleden in omogoča interpretacijo (navedene so pri opisu dobljenih rezultatov).

4. Sporočila, ki so jih na predstavitvi pomladanske in jesenske napovedi podali na UMAR

Da bi lahko analizirala odzive različnih javnosti, moram najprej spoznati ključna sporočila, za katera so na UMAR želeli, da dosežejo različne javnosti in so jih zato poslali

medijem. Predstavitve obeh napovedi javnosti je sicer potekala ustno na novinarskih konferencah, vsa ključna sporočila pa so bila zapisana tudi pisno v obliki sporočila za javnost. V nadaljevanju predstavljam sporočila za javnost, ki so ju na UMAR poslali medijem in objavili na spletni strani, in sicer najprej za pomladansko, nato pa še za jesensko napoved gospodarskih gibanj 2009.

Slika 1: Sporočilo za javnost ob izidu pomladanske napovedi gospodarskih gibanj

Znižanje gospodarske aktivnosti v letošnjem letu

/24.03.2009/ LJUBLJANA

V letošnjem letu bo gospodarska rast po napovedih Urada RS za makroekonomske analize in razvoj v Sloveniji negativna (-4,0 %). Bistveno nižja pričakovanja od decembrskih (0,6-odstotna gospodarska rast) so predvsem posledica hitrega poslabševanja razmer v mednarodnem okolju, ki se v Sloveniji najbolj odražajo na znižanju izvoza in investicij.

Boštjan Vasle, direktor Umarja, je danes predstavil Pomladansko napoved gospodarskih gibanj 2009, ki se bistveno razlikuje od Ažurirane jesenske napovedi gospodarskih gibanj, predstavljene v decembru.

Bruto domači proizvod bo letos realno upadel za 4 %. *»Glavni razlog so močno poslabšane razmere v mednarodnem gospodarskem okolju, ki bodo vplivale predvsem na znižanje izvoza in investicij, torej na ključna dejavnika gospodarske rasti v preteklih letih,«* je povedal Boštjan Vasle. Pri izvozu zaradi padca tujega povpraševanja na Uradu pričakujejo predvsem občutno znižanje blagovnega izvoza, v segmentu investicij pa padec gradbenih investicij ter investicij v stroje in opremo.

Tem gibanjem bo postopno sledilo trošenje prebivalstva, ki se bo po pričakovanih letos znižalo pod raven lanskega leta. Na zasebno potrošnjo bodo poleg poslabšanih razmer na trgu dela dodatno negativno vplivala tudi poslabšana pričakovanja potrošnikov glede gospodarske situacije. V primerjavi s predhodnim letom bo tako letos višja le državna potrošnja.

»Znižanje dodane vrednosti pričakujemo v večini dejavnosti zasebnega sektorja, najgloblji padec bo v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu,« je še pojasnil Vasle. Ključni omejitveni dejavnik pri proizvodnji bo nizko povpraševanje, tako tuje kot domače, sprejeti protikrizni ukrepi pa predvsem blažijo težave, s katerimi se podjetja soočajo pri tekočem financiranju.

Znižanje aktivnosti v gradbeništvu bo posledica nižjih investicij v gradnjo avtocestne infrastrukture, nižja pa bo tudi aktivnost v gradnji stavb, saj bo poleg omejitev na strani financiranja na ta segment gradbenišтва zaviralno vplivalo tudi nižje povpraševanje predvsem po poslovnih stavbah. Krčenje dodane vrednosti bo tudi v tržnih storitvah, najizrazitejše v tistih, ki so tesno povezane z domačo industrijsko in gradbeno aktivnostjo (poslovne in nepremičninske storitve, blagovni promet, trgovina na debelo).

Ob zaostrenih gospodarskih razmerah na Uradu pričakujejo poslabšanje gibanj tudi na trgu dela, kjer so bo zaradi znižanja zaposlenosti stopnja anketne brezposelnosti povečala na 6 %, stopnja registrirane brezposelnosti pa na 8,9 %, kar pomeni, da se bo število registriranih brezposelnih ob koncu letošnjega leta približalo 100.000. Rast bruto plače v zasebnem sektorju se bo letos kot posledica spremenjenih gospodarskih gibanj izrazito upočasnila, v javnem sektorju pa bo zaradi procesa odprave plačnih nesorazmerij ostala razmeroma visoka.

»Omenjeni podatki so naša osrednja napoved. Zaradi močnega in hitrega poslabševanja razmer v mednarodnem okolju pa obstajajo velika tveganja za še nižjo gospodarsko rast,« je opozoril Boštjan Vasle in dodal, da *»obstaja tudi možnost, da bo poslabšanje gospodarske rasti manjše, ki je predvsem povezana z učinkovanjem ukrepov za blažitev posledic gospodarske krize.«* Sicer pa je danes direktor Umarja predstavil le ključne ugotovitve pomladanske napovedi, z njeno celotno vsebino pa se bo vlada seznanila na eni od prihodnjih sej.

Tabela s ključnimi podatki iz napovedi

Vir: Znižanje gospodarske aktivnosti v letošnjem letu, 2013.

Slika 2: Sporočilo za javnost ob izidu jesenske napovedi gospodarskih gibanj

► Domov / Informacije za javnost / Obvestila in sporočila za javnost / Obvestilo

Zaradi krize letos več kot 7-odstotni padec BDP, prihodnje leto skromna, 0,9-odstotna rast

/30.09.2009/ LJUBLJANA

Zaradi mednarodne gospodarske in finančne krize na Uradu RS za makroekonomske analize in razvoj letos pričakujejo 7,3-odstotni padec bruto domačega proizvoda. Upad gospodarske aktivnosti bo predvsem posledica močnega upada izvoza in investicij v osnovna sredstva. Glede na pričakovano počasno okrevanje gospodarske rasti v ključnih trgovinskih partnericah v prihodnjem letu pričakujejo skromno, 0,9-odstotno gospodarsko rast. Razmere na trgu dela so se poslabšale manj, kot so pričakovali na začetku leta, vendar se bodo neugodna gibanja nadaljevala tudi v prihodnjem letu.

Po **Jesenski napovedi gospodarskih gibanj 2009**, ki so jo pripravili na UMAR, se bo izvoz blaga in storitev letos skrčil za skoraj 18 %. Upadu tujih in postopno domačih naročil sledi upad investicij v stroje in opremo. Neugodne razmere za poslovanje so še poslabšali zaostreni pogoji pri pridobivanju finančnih virov. Zadolževanje podjetij in nefinančnih institucij pri domačih bankah je bilo v prvih sedmih mesecih letos na zelo nizki ravni, neizkoriščen ostaja tudi kreditni potencial iz državne jamstvene sheme za podjetja. Težave pri financiranju so poglobile tudi sicer pričakovano umirjanje investicij v infrastrukturo, tako da bo obseg investicij v osnovna sredstva letos nižji za več kot 20 %. V prvi polovici leta je prišlo tudi do znatnega znižanja obsega zalog, ki se bo po pričakovanih nekoliko manj intenzivno nadaljevalo tudi v drugi polovici leta, kar bo k padcu gospodarske aktivnosti prispevalo okoli 2,5 odstotne točke.

»Glede na aktualna pričakovanja gibanj v mednarodnem okolju, ko naj bi velikemu padcu gospodarske aktivnosti v prvih mesecih letošnjega leta v drugi polovici leta sledil postopen obrat navzgor, tudi v Sloveniji do konca leta pričakujemo nekoliko višjo raven gospodarske aktivnosti,« je povedal **Boštjan Vasle**, direktor urada. Znaki stabilizacije gospodarske aktivnosti, čeprav na zelo nizki ravni, so se pokazali že v drugem četrtletju, ko se je BDP glede na predhodno četrtletje povečal za 0,7 %.

Razmere na trgu dela se poslabšujejo z zamikom. V prvi polovici letošnjega leta je bil povprečen padec števila delovno aktivnih v primerjavi s prvim polletjem lani relativno majhen (-1,2 %). Največji je bil v predelovalnih dejavnostih, kar je posledica velikega padca proizvodnje, visok je bil tudi v kmetijstvu in rudarstvu, kjer že vrsto let prihaja do prestrukturiranja dejavnosti. V številnih tržnih dejavnostih, ki jih je kriza manj prizadela kot predelovalne dejavnosti, je število delovno aktivnih v povprečju ostalo na podobni ali višji ravni kot v prvem polletju 2008. Število delovno aktivnih v pretežno javnih storitvah pa je še naraščalo. Relativno majhen skupen upad zaposlenosti glede na velik padec aktivnosti je deloma posledica odločitve podjetij, da na umirjanje gospodarske aktivnosti odreagirajo manj z zmanjševanjem števila zaposlenih in bolj z zmanjševanjem števila opravljenih nadur in skrajševanjem delovnega časa, deloma pa januarja sprejetega interventnega Zakona o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa in večjega vključevanja brezposelnih v programe aktivne politike zaposlovanja. *»V drugi polovici leta pričakujemo umiritev zmanjševanja števila delovno aktivnih v večini dejavnosti zaradi predvidenega počasnejšega upadanja aktivnosti in dodatnega interventnega zakona za ohranjanje delovnih mest,«* še napovedujejo na Umarju. Skupen upad zaposlenosti bo letos v povprečju tako 2,5-odstoten. Hkrati z zmanjševanjem zaposlenosti narašča število brezposelnih, ki naj bi do konca leta doseglo okrog 96 tisoč. Povprečna letna stopnja registrirane brezposelnosti bo letos 9,1-odstotna, anketne pa 5,7 odstotna.

»Na povečana tveganja za izgubo zaposlitve in posledično dohodkov od dela se gospodinjstva odzivajo z večjim previdnostnim varčevanjem in manjšo potrošnjo, zlasti pri nakupu trajnih dobrin, tako da za letos pričakujemo 2-odstotni upad zasebne potrošnje,« je še poudaril Vasle, in dodal, *»da smo nazadnje padec zasebne potrošnje beležili pred devetimi leti.«*

se nadaljuje

nadaljevanje

Nominalna rast skupne bruto plače bo letos kljub visoki rasti plač v javnem sektorju bistveno nižja kot lani, realno povečanje pa ne bo bistveno nižje. Razkorak med povprečno letno rastjo bruto plače v zasebnem in javnem sektorju bo zelo velik, saj se bo povprečna bruto plača v zasebnem sektorju ob precejšnjem padcu gospodarske aktivnosti nominalno povečala za 0,8 %, v javnem sektorju pa bo predvsem zaradi že izplačanih prvih dveh četrtin sredstev za odpravo plačnih nesorazmerij nominalna rast letos kar 7,0-odstotna.

»Nadaljnja rast plač ob visokem padcu produktivnosti vpliva na rast stroškov dela na enoto proizvoda. Poslabševanje stroškovne konkurenčnosti je prisotno tako v predelovalnih dejavnostih kot tudi v celotnem gospodarstvu, Slovenija se uvršča med države EU z največjim poslabšanjem stroškovne konkurenčnosti že od lanskega tretjega četrtletja,« je opozoril direktor urada.

Inflacija se letos umirja. Potem ko je julija prišlo do medletnega znižanja ravni cen življenjskih potrebščin, se bo medletna inflacija do konca leta 2009 postopoma poviševala in bo decembra dosegla 1,9 %, v povprečju leta pa bo znašala 1,0 %.

Glede na pričakovano počasno okrevanje gospodarske rasti v ključnih trgovinskih partnericah na uradu v **letu 2010** pričakujejo skromno, 0,9-odstotno gospodarsko rast. Izvoz se bo povečal za okoli 4 %, upadanje investicij pa se bo upočasnilo, vendar v prihodnjem letu še ne pričakujejo njihovega povečanega obsega. Razmere na trgu dela se še ne bodo izboljšale, saj se bo zaposlenost še naprej zmanjševala, vendar manj kot letos. Glede na letošnji velik upad produktivnosti pričakujejo nadaljnje prilagajanje trga dela z zmanjševanjem števila delovno aktivnih, saj še ne bo prišlo do močnejše pospešitve gospodarske aktivnosti. Ob skromni gospodarski rasti bo nizka tudi rast plač. Ob predpostavljenem postopnem globalnem ožvljanju gospodarske aktivnosti naj bi se nekoliko povečali pritiski na rast cen v celotnem evrskem območju, tako da se bo medletna inflacija povišala na 2,0 %, povprečna pa na 1,5 %.

Tveganja za uresničitev osrednjega scenarija jesenske napovedi gospodarske aktivnosti ostajajo izjemno visoka in so neenakomerno porazdeljena v smeri nižje gospodarske rasti od napovedane, zlasti v letu 2010. Največja tveganja še vedno izhajajo iz negotovosti glede razsežnosti gospodarske krize in različnih ocen posledic, ki jih je ta pustila na posameznih gospodarstvih. Dodatno tveganje v širšem evropskem prostoru vnašajo negotovosti glede učinkovitosti protikriznih ukrepov in njihov morebiten prezgodnji umik. V domačem okolju pa tveganje za poslabšanje makroekonomskih ravnotežij predstavlja tudi višja rast plač v javnem sektorju in socialnih transferov v letu 2010 od predvidene v osnovnem scenariju.

Vir: Zaradi krize letos več kot 7-odstotni padec BDP, prihodnje leto skromna, 0,9-odstotna rast, 2013.

5. Zbirni pregled odzivov javnosti

5.1 Odzivi strokovne javnosti

Pod rubriko strokovna javnost uvrščam predvsem profesorje z različnih fakultet in predstavnike inštitucij, ki so javno predstavili svoja stališča o aktualnih napovedih.

Tabela 2: Izjave strokovnjakov po izidu Pomladanske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 4-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum objave
Dušan Mramor, dekan Ekonomske fakultete v Ljubljani	V drugih državah napovedi pripravljajo več inštitucij, nato pa vlade upoštevajo neko povprečje napovedi. Zgolj ena napoved je običajno problematična. Slovenija je v primerjavi z drugimi državami med tistimi, ki so najbolj popravile svojo napoved. Nanjo se ni mogoče zanesti: zunanje okoliščine so zelo negotove, poleg tega pa s krizo nimamo izkušenj. Mogoč je preobrat v obe smeri – zmanjšanje rasti bo lahko še večje, mogoče pa je tudi, da bo manjše.	Dnevnik, 26. marec 2009: Od kot denar za financiranje primanjkljaja Delo, 26. marec 2009: Bistveno bliže realnemu stanju
Marko Jaklič, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	Zaradi novih napovedi UMAR je bila presenečena večina gospodarstvenikov, ki so se udeležili strateškega sveta. V zadnjih mesecih se napovedi o gospodarski rasti spreminjajo, pri čemer je vsaka slabša od prejšnje.	Dnevnik, 25. marec 2009: BDP bo strmoglavil za štiri odstotke

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum objave
Mojmir Mrak, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	<p>Presenečen sem nad novo napovedjo, pa ne zaradi nizke napovedi, temveč spremembe. Ni mi jasno, kako se lahko v tolikšni meri razlikujejo od decembrskih. Posebej drastično so se spremenile ocene zasebne potrošnje. Ocenjujem, da bi v Sloveniji potrebovali še kakšno inštitucijo, ki bi se ukvarjala z izračunavanjem makroekonomskih kazalnikov. Na tak način bi med sabo lahko primerjali podatke.</p> <p>Zelo sem presenečen. Pa ne zaradi samega obsega zmanjšanja gospodarske rasti, ki jo zdaj napoveduje UMAR za letošnje leto, temveč zaradi razlike med njegovo najnovejšo napovedjo in tisto iz decembra lani, na kateri je vlada tudi temeljila pripravo rebalansa letošnjega proračuna. Nedvomno so se gospodarske razmere v svetu in v državah, ki so naši glavni izvozni trgi, v zadnjih treh mesecih močno poslabšale, pa vendar se mi zdi sprememba napovedane stopnje gospodarske rasti od takratnih plus 0,6 odstotka na sedanjih minus štiri odstotke izredno velika. Postavlja se mi vprašanje, ali je ta nova napoved preveč črnogleda. Če ni, potem je bila pač decembrska projekcija verjetno preveč optimistična. Skratka, porajajo se mi določeni dvomi o napovedovanju gospodarske rasti v Sloveniji.</p>	<p>Dnevnik, 25. marec 2009: BDP bo strmoglavil za štiri odstotke</p> <p>Dnevnik, 28. marec 2009: Razlika v napovedih BDP ni normalna</p>
Maks Tajnikar, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	<p>Napoved UMAR zagotovo ni zadnja napoved. Naslednjih nekaj mesecev in poletje bodo ključni. Slovenija ima zelo odprto gospodarstvo, in če se bo položaj še poslabšal, je to pravzaprav dokaj optimistična napoved. Lahko pa se zgodi tudi obrat v pozitivno smer. Počakati bo treba na učinke ukrepov v ZDA, Nemčiji ...</p>	<p>Dnevnik, 26. marec 2009: Od kod denar za financiranje primanjkljaja</p>
Janez Prašnikar, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	<p>Ne vemo, kaj bo. Predlagali smo makroekonomske ukrepe, ki bi bili nujni, če bi se uresničil najslabši scenarij.</p> <p>Še pred pol leta je bilo prevladujoče stališče v Sloveniji, da so razprave o svetovni gospodarski krizi neutemeljene, in četudi bi izbruhnila, naj ne bi prizadela slovenskega gospodarstva. // Napovedi niso obetavne – slovenski BDP naj bi se po napovedih Umarja v letu 2009 znižal kar za štiri odstotke. To pa je tako znižanje, da ga bomo občutili vsi. Vprašanje pa je, kaj lahko k blažitvi posledic svetovne gospodarske krize prispeva slovenska vlada.</p>	<p>Delo, 25. marec 2009: BDP naj bi se skrčil za štiri odstotke; Žurnal24, 25. marec 2009: Pas bo treba zategniti</p> <p>Delo, 28. marec 2009: Podjetja le prazne školjke brez dela in zaslužka?</p>
Marjan Senjur, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	<p>Gre za ugibanje na podlagi zunanjih ugibanj, saj ne obstajajo ekonometrični modeli, ki bi bili uporabni v zdajšnji izjemni situaciji. Ne glede na to je napoved koristna. Javnost se bo glede krize bolj angažirala, s tem pa tudi vlada.</p> <p>Pomislil sem, kako je to mogoče. Čas je namreč nenormalen, zaradi česar ni mogoče uporabiti standardnih ekonometričnih modelov za napovedovanje, se pravi, da je bilo treba ugibati. Če že ugibamo, zakaj tako drastično? Še decembra je namreč Umar napovedal pozitivno gospodarsko rast, sedaj pa je naenkrat napovedal padec BDP za štiri odstotke. Če je bila lani stopnja rasti BDP 3,5-odstotna in če bo letos res minus štiri odstotke, to pomeni, da bo naša gospodarska aktivnost upadla za več kot sedem odstotnih točk. Takšnega enoletnega padca mi še nismo doživeli. Ne samo v Sloveniji, tudi v Jugoslaviji ne. // Želim se postaviti na stališče, da je to uradna napoved vlade in jo kot takšno tudi sprejemam. Ne želim polemizirati z njo. Toda moja ugotovitev je naslednja: če bo res prišlo do takšnega preloma, potem je v naših gospodarskih temeljih nekaj hudo narobe. // Upal bi si trditi, da Umar ni manipuliral z napovedmi. Konec koncev morajo ohraniti določeno distanco, sicer bo Umar s politiko prišel in s politiko odšel.</p>	<p>Delo, 26. marec 2009: Bistveno bliže realnemu stanju</p> <p>Mladina 3. april 2009: Krizi smo se sami izpostavili</p>
Bogomir Kovač, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	<p>Modelske napovedi v razmerah velikih asimetričnih informacij in neobvladljivih tveganj nimajo velikega pomena. Zato bi bilo veliko pametnejše od velikih razprav, ali je napoved Umarja dobra ali slaba, takšno interpretacijo sprejeti kot uradno in zavezujočo. Pomembnejši so namreč ukrepi in odgovori ekonomske politike na različne scenarije, manj pa gre za ciljanje pravih napovednih vrednosti v letu zgodovinsko neprimerljivih politično-ekonomskih pretresov.</p>	<p>Mladina, 3. april 2009: Malo resnosti. Čas je.</p>
Janez Šušteršič, profesor na Fakulteti za management Koper	<p>Države imajo različne pristope pri upoštevanju napovedi gospodarskih gibanj. V Sloveniji jih poleg urada pripravljajo še BS, EIPF, GZS in EK. Napovedi je veliko. Res pa je, da se je vlada zavezala pri pripravi proračuna uporabljati napovedi UMAR. Napovedovanje UMAR bi me zaskrbelo, če bi se napovedi od dejanskih rezultatov sistematično močno razlikovale.</p>	<p>Dnevnik, 26. marec 2009: Od kod denar za financiranje primanjkljaja</p>

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum objave
Igor Masten, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	<p>Vse lepo in prav, da stroka izraža dvom o verodostojnosti napovedi, čudno je samo, če gre pri tem za strokovnjaka, ki je svetovalec iste vlade, ki je napovedi objavila. // Zakaj tak kraval ob tako črnogledih napovedih? Zaradi napovedi globoke recesije? To ne bi smel biti razlog. Če upoštevamo podatke iz mednarodnega okolja, takšna napoved vsekakor ni nekaj lepega, vendar je realistična. Je torej problem v hitrosti in frekvenci spreminjanja napovedi? Vsakdo, ki se z napovedovanjem tudi znanstveno ukvarja, lahko potrdi, da je to logična posledica močnega spreminjanja informacije, ki je podlaga za pripravo napovedi. Še več, povečana nihajnost te informacije nujno pomeni tudi manjšo natančnost napovedi. To pomeni, da nas ob točkovni napovedi štiriodstotnega upada gospodarske napovedi ne sme presenetiti, če bo na koncu dejanski upad dvoodstoten ali celo šest- ali več kot šestodstoten. // Jasno je, da to pomeni veliko težavo pri pripravi proračuna. Vendar v takih razmerah ne vidim smisla v zbijanju kredibilnosti, saj to pri sestavi proračuna nič ne pomaga. Pomagala bi alternativna napoved, za katero bi se lahko prepričali, da je boljša, vendar takšne nisem in očitno ne bom videl. // S stani Banke Slovenije, ki je prva odgovorna za analizo stanja na tem področju, pa nič. Kako bi torej lahko od njih pričakovali dobro alternativno napoved, ko pa ne da od sebe niti osnovnih informacij, ki bi jih za boljšo napoved potrebovali?!</p>	Dnevnik, 31. marec 2012: Nenormalne napovedi
Boris Majcen, Inštitut za ekonomska raziskovanja	<p>Pri takem zmanjšanju BDP, zmanjšanju zaposlenosti in povečanju brezposelnosti, kot ga je napovedal Umar, se zdi napovedani padec osebne potrošnje za vsega 0,6 odstotne točke preizek. Če bi se ministrstvo za finance ravnalo po tem, bi lahko ocenili, da se bo priliv davkov, zlasti davka na dodano vrednost, le neznatno znižal. Bojim se, da ne bo tako.</p>	Delo, 26. marec 2009: Bistveno bliže realnemu stanju
Ivan Ribnikar, ekonomist, član sveta Banke Slovenije	<p>Odgovor na vprašanje, zakaj je napoved Banke Slovenije toliko bolj optimistična od UMAR-jeve: Ocena BS ni optimistična, ampak realistična. BS ni treba objavljati morda nekemu všečnih napovedi. Napoved BS je narejena v skladu s standardi, ki so v tej obrti običajni. // Za napovedovanje so poleg modela ali mehanizma, ki zmelje vnesene podatke, pomembne tudi predpostavke. Te so v razmerah, kakršne so, skoraj vsak dan drugačne. Zato se ne smemo preveč zanašati na napovedi, čeprav so profesionalno narejene, kot je na primer napoved BS.</p>	Delo, Sobotna priloga, 25. april 2009: Puška ni nevarna, dokler ni v rokah bedaka ali kriminalca

Vir: B. Hren in L. Nuredini, Od kod denar za financiranje primanjkljaja, 2009, str. 19; M. Repovž, Bistveno bliže realnemu stanju, 2009, str. 3; B. Hren, S. Morozov, L. Nuredini in P. Cirman, BDP bo strmoglavil za štiri odstotke, 2009, str. 21; B. Hren in S. Zimic, Razlika v napovedih BDP ni normalna, 2009, str. 10–14; B. Hren in L. Nuredini, Od kod denar za financiranje primanjkljaja, 2009, str. 19; N. Gole, BDP naj bi se skrčil kar za štiri odstotke, 2009, str. 1; A. Basle in J. Zalaznik, Pas bo treba zategniti, 2009, str. 2; J. Prašnikar, Podjetja le prazne školjke brez dela in zasluzka, 2009, str. 10; B. Mekina, Krizi smo se sami izpostavili, 2009, str. 25 in 26; I. Masten, Nenormalne napovedi, 2009, str. 21; B. Kovač, Malo resnosti. Cas je., 2009, str. 35; M. Repovž, Puška ni nevarna, dokler ni v rokah bedaka ali kriminalca, 2009, str. 3.

Tabela 3: Izjave strokovnjakov po izidu Jesenske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 7,8-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
Bogomir Kovač, profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani	<p>O teh napovedih je skrajno težko, zlasti v letošnjem letu, ko smo jih spreminjali ne samo mi, tudi ugledne svetovne institucije in tako naprej, ampak mislim, da je že pravzaprav na nek način nakazano.</p>	TV SLO 1, 16. september 2009: Omizje, pogovor o javnofinančnem stanju v državi
Marko Kranjec, guverner Banke Slovenije	<p>Napovedi različnih institucij je treba upoštevati previdno zaradi negotovosti, ki je tako velika, kot v našem življenju še ni bila. Napovedi se razlikujejo, ker so različne predpostavke, na katerih so narejene, večina pa jih Sloveniji za letos napoveduje upad BDP od približno šest do sedem odstotkov.</p>	Delo, 1. oktober 2009: Guverner Marko Kranjec: Bančni sistem je stabilen

Vir: M. Jenko, Guverner Marko Kranjec: Bančni sistem je stabilen, 2009, str. 9; V. Petrovič, Omizje [televizijska oddaja], 2009.

5.2 Odzivi politične javnosti

Pri odzivih politične javnosti iščem predvsem odzive vidnejših politikov, predvsem predsednika vlade in

ministra za finance, za katera je bila napoved v smislu priprave kriznih ukrepov najpomembnejša. Ugotavljam, da se poleg njiju in predsednika države v komentiranje napovedi drugi politiki (npr. poslanci ali drugi ministri) niso spuščali.

Tabela 4: Izjave politikov po izidu Pomladanske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 4-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
Borut Pahor, predsednik Vlade RS	<p>Strateški svet za gospodarstvo se je na današnji seji seznanil s spomladansko napovedjo Umarja, po kateri bo Slovenija letos beležila skrčenje obsega BDP v višini štirih odstotkov. Kljub temu razlogov za paniko ni. Sestala se bo krizna skupina ministrov, ki bo začela pripravljati radikalne ukrepe za izhod iz krize.</p> <p>Za napovedi Umarja sem izvedel v ponedeljek. Ko sem jih dobil, sem ocenil, da z njimi ne bomo čakali na tiskovno konferenco urada. Podatki so bili takšni, da je bilo treba javnost takoj obvestiti in povedati, da Slovenija skupaj z razvitim svetom živi v – narobe bi bilo reči izrednih, a zagotovo v izjemnih razmerah. In da so zato potrebni izjemni ukrepi.</p>	<p>Finance, 25. marec 2009: Strateški svet: Slovenija potrebuje strukturne ukrepe, ne pa gasilstva Večer, 25. marec 2009: Gospodarska rast v globok minus</p> <p>Mladina, 27. marec 2009: Intervju, Borut Pahor, premier</p>
Franc Križanič, minister za finance	<p>Urad za makroekonomske analize in razvoj ima to lastnost, da napoveduje približno enake rezultate tekočim podatkom. Ti niso ugodni. // Kakšen bo padec BDP, bomo šele videli. UMAR je svojo napoved oblikoval glede na podatke zadnjega četrletja lanskega leta. V prvem četrletju letošnjega leta kaže, da bo zadeva slabša. Počakajmo do konca leta. Kaj pa je sicer narobe z optimizmom? // Umar je koristna ustanova, a žal tudi edina. Ima sicer dovolj kvalitetnih analitikov, da lahko na vrsti področij pripravlja ustrezne podlage za vladne odločitve. Ena od teh podlag je tudi napoved o rasti BDP, ki pa ni modelska. Čeprav je treba reči, da v teh časih tudi modelske napovedi delujejo slabo zaradi močne vloge psiholoških dejavnikov. Z napovedmi je tako – kakršni časi, takšne napovedi. Umar se pri napovedih ne ozira preveč na vladne ukrepe. Ko se podatek poslabša, je slabša tudi napoved. Zato vam to, kakšna bo naslednja Umarjeva napoved, lahko povem že vnaprej.</p>	<p>Mladina, 17. april 2009: Intervju: Dr. Franc Križanič, minister za finance</p>
Danilo Türk, predsednik države	<p>Napovedi o letošnje štiriodstotnem upadu rasti za SLO niso nujno tudi točne, saj tuje ustanove tudi ta mesec Sloveniji za letos ne napovedujejo recesije. Poleg tega je nenavadno, da je vladni urad še pred dvema mesecema napovedoval 0,6-odstotno rast, po dveh mesecih pa je mnenje tako izrazito spremenil.</p>	<p>Delo, 31. marec 2009: Türk ne verjame Umarju</p>

Vir: K. Matejčič, Strateški svet: Slovenija potrebuje strukturne ukrepe, ne gasilstva, 2009, str. 8; J. Zupanič, Gospodarska rast v globok minus, 2009, str. 3; J. Trampuš in G. Repovž, Intervju, Borut Pahor, premier, 2009, str. 36; G. Repovž, Intervju: Dr. Franc Križanič, minister za finance, 2009, str. 35; B. Piano, Türk ne verjame Umarju, 2009, str. 15.

Tabela 5: Izjave politikov po izidu Jesenske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 7,8-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
Franc Križanič, Minister za finance	<p>Mislím, da moramo jesensko napoved obravnavati še enkrat, ko bodo znani vsi podatki, zlasti vsi vzvodi, ki jih ima proračun, da spodbudi gospodarsko rast v prihodnjem letu. Ti vzvodi bodo uporabljeni. Vsak analitik pa ima seveda pravico, da dela svoje ocene.</p> <p>Umar ni dovolj upošteval »multiplikativnih« učinkov, ki jih bodo na gospodarstvo imele javne investicije.</p>	<p>Delo, 25. september 2009: Vlada ni sprejela jesenske gospodarske napovedi</p> <p>Finance, 25. september 2009: Razkrivamo, zakaj vlada zadržuje Umarjevo novo napoved in kakšna je</p>
Borut Pahor, predsednik vlade	<p>Pomembno je, da javnost ve, da je UMAR avtonomna institucija in absolutno samostojna pri svojih odločitvah, tudi napovedih.</p>	<p>Delo, 30. september 2009: Proračun za silo pod streho, vlada tudi</p>

Vir: M. Vukelič in M. Jenko, Vlada ni sprejela jesenske gospodarske napoved, 2009, str. 1; M. Weiss, K. Lipnik in K. Matejčič, Razkrivamo, zakaj vlada zadržuje Umarjevo novo napoved in kakšna je, 2009, str. 8; T. Starič, M. Jenko in M. Belovič, Proračun za silo pod streho, vlada tudi, 2009, str. 1.

5.3 Odzivi medijev

Mediji so predvsem o pomladanski napovedi gospodarskih gibanj UMAR poročali zelo obširno in pogosto. V tabelo nevtralnih prispevkov, ki vključujejo

predvsem nevtralna poročila z novinarske konference in povzemajo napoved, ne vključujem. Tako kakor pri drugih javnostih izpostavljam tiste izjave, ki izražajo novinarjevo mnenje oziroma pogled na napovedi. Večinoma gre za odlomke iz novinarskih komentarjev.

Tabela 6: Izjave novinarjev po izidu Pomladanske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 4-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
Darijan Košir novinar, Delo	Kakorkoli je novica dneva dramatična, morda celo najbolj tragična doslej, je kljub temu bolje, da smo jo naposled izvedeli. Vlada se je nehala sprenevedati in je le priznala katastrofalne razmere v gospodarstvu. Potrdila je stanje, kakršno zaposlenim v realnem sektorju številke kažejo že pet mesecev. Takšnih števil, kot jih je včeraj nanzal Pahor, tudi mi nismo pričakovali. Napovedi se utegnejo še poslabšati.	Delo, 25. marec 2009: Tragičen dan
Barbara Hren, novinarka, Dnevnik	Vladne strategije so najnovejše napovedi državnega urada za makroekonomske analize in razvoj zagotovo trdno prizemljile. // Znižanje napovedi gospodarske rasti za letos z 0,6 odstotka na minus štiri odstotke vsakemu laiku pove, da bodo davčni prilivi v proračun manjši za kar nekaj sto milijonov evrov in da predpostavke rebalansa, ki so ga prav včeraj premlevali poslanci, niso niti približno realne.	Dnevnik, 26. marec 2009: Kdor visoko leta ...
Ivo Vidic, novinar, Večer in Svobodna misel	Še kakšen teden nazaj so ekonomski svetovalci Sloveniji vendarle napovedovali skromno, a še pozitivno rast in se močno ušтели. // Nekoč smo se ob vsakoletnih napovedih ekonomskih analitikov radi pošalili, da je leto, v katerem živimo, kljub vsem težavam povprečno leto. Tokrat pa vsaj kanček optimizma ne bi bil odveč. Ugledne ekonomske ustanove napovedujejo, da bo krize, če že ne konec letošnjega pa prihodnje leto zagotovo konec. Žal pa je tako, da ekonomska stroka, evropska ali domača, nima pravih orodij, ki bi ji pomagala do trdnih napovedi o tem, kako bomo živeli jutri in pojutrišnjem.	Svobodna misel, 27. marec 2009: Kriza, ki še nima dna
Miha Jenko, novinar, Delo	Taka, presenetljivo dramatična, a dokaj realna napoved je lahko koristna, če bo mobilizirala javnost, socialne partnerje in vlado. Po drugi strani pa premierju lahko očitamo, da v torek hkrati z napovedmi ni predstavil otipljivih gospodarskih in socialnih ukrepov za blažitev krize. Še več, dan za tem je njegova vlada v parlamentu zagovarjala neuporaben rebalans proračuna, ki je slonel na zastarelih predpostavkah. // Križanič je rekel, da bo sprejeti rebalans zagotovo pripomogel, da se BDP ne bo skrčil za štiri odstotke. Vprašamo se lahko, ali ga je spet polomil vladni UMAR, ker pri novi napovedi ni upošteval blagodejnih učinkov rebalansa, ali pa vlada, ki je v parlamentu predstavljala rebalans še na predpostavki 0,6-odstotne letošnje rasti, čeprav je njen Umar pred tem opozarjal, da bo padec BDP vendarle kar štiriodstoten.	Delo, 28. marec 2009: Pol leta po padcu Lehmana
Mija Repovž, novinarka, Delo	Novinarka svoje pomisleke o napovedih izraža v vprašanjih dr. Ivanu Ribnikarju: Zakaj je napovedovanje gospodarskih gibanj nasploh postalo tako nezanesljivo? Je v tej nepredvidljivi krizi sploh še smiselno?	Delo, Sobotna priloga, 25. april 2009: Puška ni nevarna, dokler ni v rokah bedaka ali kriminalca

Vir: I. Vidic, Kriza, ki še nima dna, 2009, str. 6; M. Jenko, Pol leta po padcu Lehmana, 2009, str. 1; M. Repovž, Puška ni nevarna, dokler ni v rokah bedaka ali kriminalca, 2009, str. 3; D. Košir, Tragičen dan, 2009, str. 1; B. Hren, Kdor visoko leta ..., 2009, str. 3.

Tabela 7: Izjave novinarjev po izidu Jesenske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 7,8-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
<p>Marko Milenkovič novinar, Svet na Kanalu A</p>	<p>Soočen s katastrofalnimi napovedmi je minister Križanič svojega ekonomista enostavno utišal in javnosti sporočil svoje želje, da bo padec BDP le 5-odstoten. Kajti po teh katastrofalnih podatkih se lahko upravičeno vprašamo, kaj vruga dela naša vlada? Bolj, ko govorijo o ukrepih, večji padec imamo in nekaj je zagotovo hudo narobe. In ob vseh teh podatkih se je zdaj vlada odločila še, da bo skrivala resnico, kot da bi živeli v kakšni državi nekje globoko na vzhodu.</p> <p>// Ko Križanič zavrne Vasletovo uradno napoved, da bomo letos ustvarili kar 7,3 odstotke manj kot lani, ne postreže s kako študijo ali izračunom. Nič, le arbitrarno odredi, upad BDP-ja bo 5-odstoten. // V Sloveniji smo političnih absurdov sicer vajeni, a da bi finančni minister ekonomske strokovnjake enostavno zavrnil kot kakšne šolarčke, tega pa res še nismo videli. Glede na trenutne krče koalicije gre najverjetneje za politične razloge. Vlada ima namreč ogromne težave pri zaprtju proračuna, pogledimo samo pogajanja z upokojenci, ki se vrtijo okoli vsega 120 milijonov evrov. S tem manevrom pa Križanič v trenutku pridobi skoraj milijardo evrov, sicer zgolj na papirju. A če bomo proračun in politike gradili na optimističnem scenariju, potem pa se izkaže, da je imel UMAR prav, nas lahko čakajo še črni dnevi.</p>	<p>Kanal A, Svet na Kanalu A, 25. september 2009</p>
<p>Ana Turk, novinarka, Svet na Kanalu A</p>	<p>Pahorjeva vlada je mirno zavrnila ekonomiste, ki so ji prinesli pokazat podatke, kako hudo nam gre v državi. Premier Pahor in njegovi ministri so namreč očitno ugotovili, da so podatki tako hudi in boleči in to kljub tako opevanim ukrepom, da jim pač ne verjamejo. Zato so jih dobesedno zavrnil in kar skrili pred javnostjo, ekonomiste pa so poslali nazaj v svoje kabinete, da upoštevajo želje ministrov levega trojčka, ki menijo, da tako hudo pa res ne bo. In potem bodo pred javnost očitno prišli z drugačnimi, prilagojenimi podatki, kako nam gre v državi. A urad Vasleta odgovarja: »Ko pripravimo poročilo, z njim vlado zgolj seznanimo«. Vlada torej očitno nima pristojnosti o dokumentu odločati, ampak ga vzame samo na znanje. A vlada se očitno z vsebino dokumenta, ki ima še vedno oznako zaupno, očitno ne strinja. // Križanič zavrača dokument, pa čeprav ga menda ne bi smel. Bi pa namesto tega lahko iz njega izluščil recept, kako preprečiti, da se naše javne finance dokončno ne bi zlomile.</p>	<p>Kanal A, Svet na Kanalu A, 24. september 2009, 18:24</p>
<p>Barbara Hren, novinarka, Dnevnik</p>	<p>Prinašalci slabih novic, ko prejemnik obupano želi slišati dobre, nikoli niso bili cenjeni. Zato se je uveljavil rek »Ne ubijte sla«. Direktorja Umarja Boštjana Vasleta zaradi napovedi, da se bo letos slovenski bruto domači proizvod skrčil za 7,3 odstotka, kar je skoraj dvakrat toliko, kot je napovedal spomladi, zato ne gre obglaviti. Pa čeprav je hkrati avtor in sel – napovedi vendarle niso nastale na tržnici. Problem tiči v dejstvu, da je minister za finance Franc Križanič kljub poznavanju Umarjevih števil napovedoval, da bo padec precej manjši, okoli petodstoten, ker da vladni urad v pripravi napovedi ni upošteval nekaterih ključnih vladnih ukrepov. Finančni minister je javnost namerno zavajal – kaj je s tem skušal doseči, ni jasno.</p> <p>// Čas za prelaganje krivde na prejšnjo vlado, ki da ni prihranila za hude čase, in za razpravljanje o tem, ali se je krizo dalo napovedati in ali so Umarjeve napovedi »prave«, je potekel.</p>	<p>Dnevnik, 26. september 2009: Nespodobni izračuni ...</p>
<p>Monika Weiss, Karel Lipnik, Katarina Matejčič, novinarji, Finance</p>	<p>Urad za makroekonomske analize in razvoj (Umar) v najnovejši napovedi, ki je vlada včeraj javnosti ni želela razkriti, napoveduje: BDP se bo letos namesto za štiri odstotke skrčil za 7,3 odstotka. // Zakaj vladi ne ustreza to poročilo Umarja, ki smo ga pridobili zvečer in o katerem se bodo še pogovarjali? Ga bo Umar, tudi zaradi strahu pred učinkom črnih napovedi, spremenil? Finančni minister je včeraj po seji vlade nakazal le, da se vlada ne strinja z določenimi predpostavkami, ki jih je Umar pri napovedi upošteval.</p>	<p>Finance, 25. september 2009: Razkrivamo, zakaj vlada zadržuje Umarjevo novo napoved in kakšna je</p>
<p>Denis Oštir, novinar, POP TV</p>	<p>Res je neobičajno, da vlada vztraja pri zaupnosti dokumenta in da minister ocene sploh komentira. Vlada se namreč z napovedjo analitikov zgolj seznanila. In kot pravijo, tudi tokrat napoved ostaja, številke bodo v novem dokumentu enake, dokument pa do torka ostaja tajen zaradi proračunskih dokumentov, na katere se sklicuje. Bo pa vlada najbrž zaradi teh alarmantnih števil moral spremeniti tudi oba proračuna, ki ju je že pripravila.</p>	<p>POP TV, 24 UR, 25. september 2009</p>
<p>Silvester Šurla, novinar in odgovorni urednik, Reporter</p>	<p>Na četrtkovi seji ni bila sprejeta Umarjeva jesenska napoved gospodarskih gibanj, ki ima še vedno oznako interno. Glede na to, da se je BDP v prvih dveh četrtletjih znižal za 8,3 oz. 9,3 odstotka, v tretjem pa se gospodarstvo malo popravlja, je Umarjeva napoved dokaj realna. A očitno ne za vlado in njenega finančnega ministra Franceta Križaniča, ki želita letošnjo napoved skrčenja gospodarstva zbiti na pet odstotkov. Na Gregorčičevi najbrž niso zadovoljni tudi s črnogledimi napovedmi gospodarskih gibanj v prihodnjih dveh letih. // Slabe napovedi utegnejo vladi povzročiti tudi precej preglavic pri pripravi državnih proračunov za leti 2010 in 2011.</p>	<p>Reporter, 28. september 2009: Čakajoč Angelo Merkel</p>

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
Miha Jenko, novinar, Delo	<p>Proračunski prilivi bodo močno odvisni tudi od letošnje in prihodnje gospodarske rasti. Ta druga je zadnji teden postala še posebno politično občutljiva kategorija, potem ko je vlada prejšnji teden zavrnila preveč črnogledno Umarjevo gospodarsko napoved. Zanimivo je, da jo je včeraj menda vendarle sprejela, sam premier pa je javno zavrnil dvome o Umarjevi strokovnosti in neodvisnosti. To je pohvalna poteza, saj se je prejšnji teden že zdelo, da si bo vlada kar sama pisala makroekonomske napovedi, ki ji bodo omogočale sproščati koalicijske napetosti.</p> <p>Medtem ko smo v časih preteklih vlad lahko le domnevali, da so s pritiski na Umar včasih skušale »sfrizirati« napovedi, na podlagi katerih bi vsaj na papirju laže sestavile prihodnje proračune in bile bolj politično všečne, je zdaj položaj jasen: vlada in njen prvi finančnik tokrat svoje »frizerske« vloge prav nič ne skrivata pred javnostjo. Vprašamo se lahko, kaj bo njuna naslednja poteza: morda kar ukinitve neposlušnega ali pa »nestrokovnega« Umarja ali pa stopnjevanje pritiskov, da ta izboljša gospodarske napovedi in s tem pripomore tudi k izračunu večjih prihodnjih proračunskih prilivov.</p> <p>Dejstvo, da vlada včeraj ni obravnavala znižane napovedi letošnje gospodarske rasti (bolje rečeno padca), pa še dodatno kaže, da se ta čas ni sposobna/zmožna v dogovoru s partnerji odzvati na makroekonomsko realnost v kriznem letu 2009. In da očitno ne zaupa niti lastnim ekonomistom.</p>	<p>Delo, 30. september 2009: Je vlada rešena?</p> <p>Delo, Priloga FT, 28. september 2009: Franc Križanič</p> <p>Delo, 25. september 2009: Ko izgubljam vsi</p>
Vida Kocjan, novinarka, Demokracija	<p>Vlada ne verjame UMAR, državni proračun za naslednji dve leti je zgradila na napovedi 5,4-odstotnega znižanja BDP, ki ga je pripravil Ekonomski inštitut Pravne fakultete (EIPF). Premier Borut Pahor torej verjame inštitutu, ki je v zasebni lasti in v katerem je bil še nedavno zaposlen France Križanič, 'njegov' minister za finance, s tem inštitutom pa je sodeloval tudi Mitja Gaspari, minister za razvoj in Pahorjev pomočnik. Vladni urad je torej dobil nezaupnico, ki jo v gradivu z naslovom Poročilo o cenovni stabilnosti razkriva Banka Slovenije. To se je, kot vemo, zgodilo prvič doslej. Tudi to, da je Križanič direktorju Umarja naročil, naj še enkrat preračuna podatke tako, da padec BDP v Sloveniji letos ne bo 7,3-odstoten, temveč le 5,4-odstoten. V Umarju pa se niso dali in izračunov iz jesenske napovedi gospodarskih gibanj za leto 2009 niso popravljali. Gre torej za precedens, ki pa v javnosti ni bil deležen tolikšne pozornosti, kot bi jo zaslužil, čeprav gre za svojevrsten škandal.</p>	<p>Demokracija, 8. oktober 2012: Nazaj v razsuti socializem</p>
Vladimir Jerman, novinar, Slovenske novice	<p>Pred dnevi je Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (Umar) v internem gradivu, namenjeno je bilo zgolj vladi, potrdil, da v tem letu glede na vse upoštevane dejavnike lahko pričakujemo 7,3-odstotni padec bruto domačega proizvoda (BDP). // Ker so takšni podatki ušli v javnost, je bil finančni minister nadvse nejevoljen in je hitel zagotavljati, da bo letošnji padec BDP zaradi krize lahko kvečjemu petodstoten. Vlada se je na mah odločila, da bo še enkrat proučila Umarjevo poročilo s takšno napovedjo, sočasno pa se je že začelo šušljati, da bi lahko razmislila, no ja, tudi o morebitni zamenjavi direktorja Umarja mag. Boštjana Vasleta. Saj veste, kako pravijo? Nemo propheta in patria. Najnevarneje je prerokovati prihodnost domačim oblastnikom. Svojtčas smo se ob takšnih priložnostih spomnili, da prinašalce slabih novic velikokrat skrajšajo za glavo.</p>	<p>Slovenske novice, 30. september 2009: 5,300.000 za srbske penzije</p>
Jani Sever, novinar, Vest.si	<p>Umar je pripravil gospodarsko napoved, ki predvideva še letos še nekoliko nižjo gospodarsko rast. In kaj je storila vlada? Nič. Kot da lahko s tem, da napovedi ignorira, spremeni prihodnost. Kdo ve? Vsekakor pa včerajšnje sporočilo ni pretirano optimistično. Ali vlada napovedim lastne ekonomske službe ne zaupa ali pa se jih enostavno tako zelo boji, da so jo tako rekoč paralizirale. Tako nekako kot miš otrpne pred kačo. V obeh primerih smo lahko resno zaskrbljeni.</p>	<p>Vest.si, 25. september 2009: Na volitve?</p>

Vir: B. Traven (urednik), Svet na Kanalu A [televizijska oddaja], 2009; B. Hren, Nespodobni izračuni ..., 2009, str. 3; M. Weiss, K. Lipnik in K. Matejčič, Razkrivamo, zakaj vlada zadržuje Umarjevo novo napoved in kakšna je, 2009, str. 8; M. Jenko, Je vlada rešena?, 2009, str. 1; M. Jenko, Franc Križanič, 2009, str. 9; M. Jenko, Ko izgubljam vsi, 2009, str. 1; V. Kocjan, Nazaj v razsuti socializem, 2009, str. 10; T. Perovič (urednik), 24 ur [televizijska oddaja], 2009; S. Surla, Čakajoč Angelo Merkel, 2009, str. 3; V. Jerman, 5,300.000 za srbske penzije, 2009, str. 2; J. Sever, Na volitve?, 2009, Vest.si.

5.4 Odzivi podjetnikov

Med odzive podjetnikov zajemam predvsem predstavnike podjetij zasebnega sektorja oziroma podjetij, ki delujejo na trgu. Ob izidu jesenske napovedi odzivov predstavnikov te javnosti nisem zasledila.

Tabela 8: Izjave gospodarstvenikov po izidu Pomladanske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 4-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
Peter Kraljič, nekdanj McKinsey in Company	Najnovejše napovedi zame, ki živim v tujini, niso nobeno presenečenje. Mi se predolgo nismo zavedali, da nas bo zadela ta kriza.	Delo, 25. marec 2009: BDP naj bi se skrčil za štiri odstotke
Marjan Babič, Luka Koper	Zaradi hitro spreminjajočih se razmer si za tri mesece vnaprej ne upam natančno napovedati, kako bomo poslovali. Napovedani štiri odstotni upad BDP je dokaj realen, ne izključujem pa kakšnega negativnega presenečenja.	Finance, 26. marec 2009: Bo gospodarstvo upadlo še bolj od napovedanih štirih odstotkov?
Franjo Bobinac, Gorenje	Kar je sporočil Umar, smo gospodarstveniki čutili že prej. Razhajanja med prejšnjo napovedjo, ki je za letos predvidevala še rast BDP, in zdajšnjo, kjer je hud upad, kaže na to, da je naše gospodarstvo zelo volatilno, zato je težko karkoli napovedati.	Finance, 26. marec 2009: Bo gospodarstvo upadlo še bolj od napovedanih štirih odstotkov?
Marko Kryžanowski, Petrol	Napovedovanje točnega odstotka upada gospodarstva je trenutno nevhvaležno. Jasno je le, da Slovenija ne more biti slabša od povprečja EU.	Finance, 26. marec 2009: Bo gospodarstvo upadlo še bolj od napovedanih štirih odstotkov?
Žiga Debeljak, Mercator	<p>Že od prve polovice minulega leta na vseh trgih opazamo spremembe v sestavi in obsegu porabe, posebej pri trajnih in luksuznih dobrinah.// Zaradi hitro spreminjajočih se razmer so makroekonomske ocene v tem trenutku zelo nezanesljive, kar dokazujejo izjemno veliko odstopanja med napovedmi v razmeroma kratkem obdobju. Vsekakor si želim, da bi bila zadnja UMAR-jeva napoved napačna in bi bila dejanska raven gospodarske aktivnosti v Sloveniji višja.</p> <p>V relativno kratkem času prihaja pri napovedih do občutnih razlik. To nam povzroča precej preglavic, saj v Mercatorju tako kot v drugih podjetjih pri načrtovanju upoštevamo napovedi gospodarske rasti. Konec lanskega leta so bili načrti narejeni po napovedi 0,6-odstotne rasti. O tem, ali bo treba načrte kaj spreminjati, v tem trenutku ne morem govoriti.</p>	<p>Finance, 26. marec 2009: Bo gospodarstvo upadlo še bolj od napovedanih štirih odstotkov?</p> <p>Reporter, 14. april 2009: Lastništvo nad gospodarstvom bi moralo biti bolj razpršeno</p>
Igor Akrapovič, Akrapovič izpušni sistemi	Bojim se, da bo upad BDP večji, kot ga je v tork napovedal Umar – natančnejše številke pa si ne bi upal povedati, ker je preveč dejavnikov, ki bi lahko vplivali na to.	Finance, 26. marec 2009: Bo gospodarstvo upadlo še bolj od napovedanih štirih odstotkov?
Uroš Slavinec, Helios	Napoved me ni zelo presenetila. Potrdilo se je le tisto, kar so nam že od konca leta nakazovali poslovni partnerji in dobavitelji.	Delo, 26. marec 2009: Bistveno bliže realnemu stanju

Vir: N. Gole, BDP naj bi se skrčil kar za štiri odstotke, 2009, Delo, str. 1; P. Sovdat, Bo gospodarstvo upadlo še bolj od napovedanih štirih odstotkov?, 2009, Finance, str. 4; S. Šurla, Lastništvo nad gospodarstvom bi moralo biti bolj razpršeno, 2009, Reporter, str. 26; M. Repovž, Bistveno bliže realnemu stanju, 2009, Delo, str. 3.

5.5 Odzivi drugih javnosti

V to kategorijo uvrščam predstavnike tistih javnosti, ki jih ni mogoče uvrstiti v druge kategorije.

Tabela 9: Izjave predstavnikov drugih javnosti po izidu Pomladanske napovedi gospodarskih gibanj 2009, ko je UMAR napovedal 4-odstotni padec gospodarske aktivnosti v letu 2009

Avtor	Povzetek izjave	Vir in datum izjave
Drago Ščernjavič, Sindikat državnih organov Slovenije	Zanima nas predvsem, zakaj in kako se sedanji podatki v tolikšni meri razlikujejo od decembrskih. Ali ni že čas, da bi podatke Umarja preverili še v kakšni ustanovi in podatke med seboj primerjali, saj takšen način dela v teh občutljivih časih ni sprejemljiv.	Delavska enotnost, 2. april 2009: Na radikalne ukrepe radikalen odziv
Nadzorni svet NKBM	Ob napovedi UMAR o štiriodstotnem padcu BDP v 2009 je nadzorni svet sprejel sklep, da bo v prihodnje posebno pozornost namenil vprašanju zavarovanja posojil.	Delo, 29. april 2009: V NKBM bodo bolj pazili na zavarovanja svojih posojil

Vir: B. M., Na radikalne ukrepe radikalen odziv, 2009, str. 9; U. Červek, V NKBM bodo bolj pazili na zavarovanja svojih posojil, 2009, str. 15.

6. Ključna sporočila iz informacij, ki so bile na voljo medijskemu občinstvu

Sledi analiza sporočil, narejena s pomočjo programa PAJEK.

6.1 Pomladanska napoved

Na slikah 3 in 4 prikazujem nabor sporočil, ki so bila medijskemu občinstvu predložena ob izidu pomladanske napovedi. S pomočjo programa PAJEK najprej prikazujem vse koncepte (Slika 3), ki jih je medijsko občinstvo prejelo ob objavi napovedi. Ker so bili odzivi na napoved številni, je tudi konceptov zelo veliko in slika posledično nepregledna. Na prvi pogled izstopa le koncept napovedi. Zato prikaz v nadaljevanju poenostavljam (Slika 4) in izoliram zgolj koncepte z najvišjo partijsko vrednostjo (tri ali več). Tako izluščim ključna (največkrat ponovljena) sporočila, ki so dosegla medijsko občinstvo.

Koncept z najvišjo partijsko vrednostjo (nad 70) pri pomladanski napovedi je napoved, koncepti, s katerimi se povezuje, pa so predvsem vrednosti: nezanesljivost, velika sprememba, optimizem, presenečenje, realnost idr. Prevladujejo torej sporočila, ki so jih medijskemu občinstvu sporočali predstavniki različnih javnosti, predvsem strokovnjaki. Poudarjen je tudi koncept decembrske, torej prejšnje napovedi. Veliko razliko med napovedma so ravno tako poudarjali predvsem strokovnjaki in politiki. Izstopa tudi koncept neuporabnih ekonometričnih modelov, na kar so prav tako opozarjali strokovnjaki. Preostala dva sklopa konceptov sta povezana predvsem s sporočili, ki jih je medijskemu občinstvu poslal UMAR.

6.2 Jesenska napoved

Na slikah 5 in 6 prikazujem nabor sporočil, ki so bila medijskemu občinstvu sporočena ob izidu jesenske

napovedi. S pomočjo programa PAJEK ponovno najprej prikazujem vse koncepte (Slika 5). Za razliko od pomladanske napovedi v tem primeru ni koncepta, ki bi na prvi pogled izrazilo odstopal. Za izločitev ključnih konceptov (Slika 6) tako izoliram zgolj tiste z najvišjo partijsko vrednostjo (tri ali več).

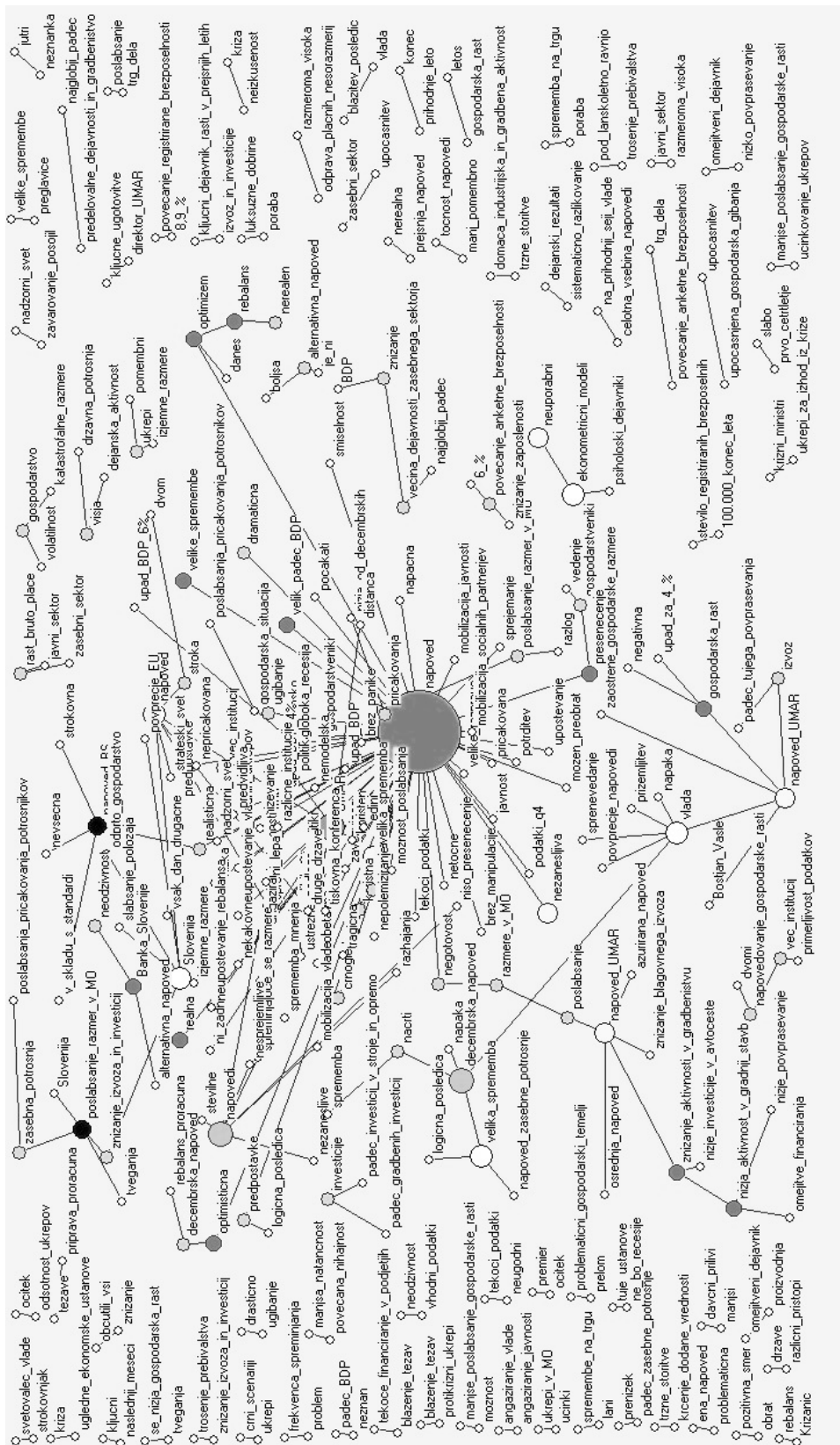
Ključni koncepti pri jesenski napovedi so bili precej enakovrednejše zastopani in veliko bolj povezani med seboj. V ospredju so predvsem koncepti ministra, zavrnitve napovedi in vlade, ki se povezujejo s koncepti nezaupanja UMAR, minister pa je povezan še s konceptom lastne napovedi. Pri jesenski napovedi konceptov, ki izhajajo iz sporočila za javnost UMAR, skoraj ni, saj so v ospredju koncepti, ki izhajajo iz očitkov vladi in ministrov, ki so jih glasno izražali predvsem predstavniki medijev. Ugotavljam, da je javna razprava ob izidu jesenske napovedi potekala predvsem okoli ravnanja vlade in ministrov, veliko manj pa okoli vsebine in strokovnosti napovedi.

7. Ugotovitve in priporočila

Analiza pokaže predvsem dve ključni sporočili. Prvo je pomembno predvsem za **pripravljalce napovedi**: po izidu pomladanske napovedi se jasno pokaže, da so najmočnejša skupina, ki najlažje in najpogosteje prodre v medije s svojimi mnenji oziroma so zanje naprošeni, strokovnjaki. Koncept napovedi se namreč povezuje predvsem s koncepti, ki označujejo njeno vrednotenje, kot so presenečenje, optimizem, nezanesljivost, realnost in velike spremembe. Te koncepte pa so v veliki večini izražali predstavniki strokovne javnosti. Ta informacija je ključna predvsem za **pripravljalce napovedi**, saj so predstavniki strokovne javnosti torej ena izmed ključnih javnosti, ki jo je treba imeti v mislih pri objavi napovedi. Tako lahko pozornost z dvomov in vprašanj o pravilnosti napovedi, ki so jo izražali nekateri predstavniki strokovne javnosti, preusmerijo na načine reševanja razmer, ki izhajajo iz napovedi.

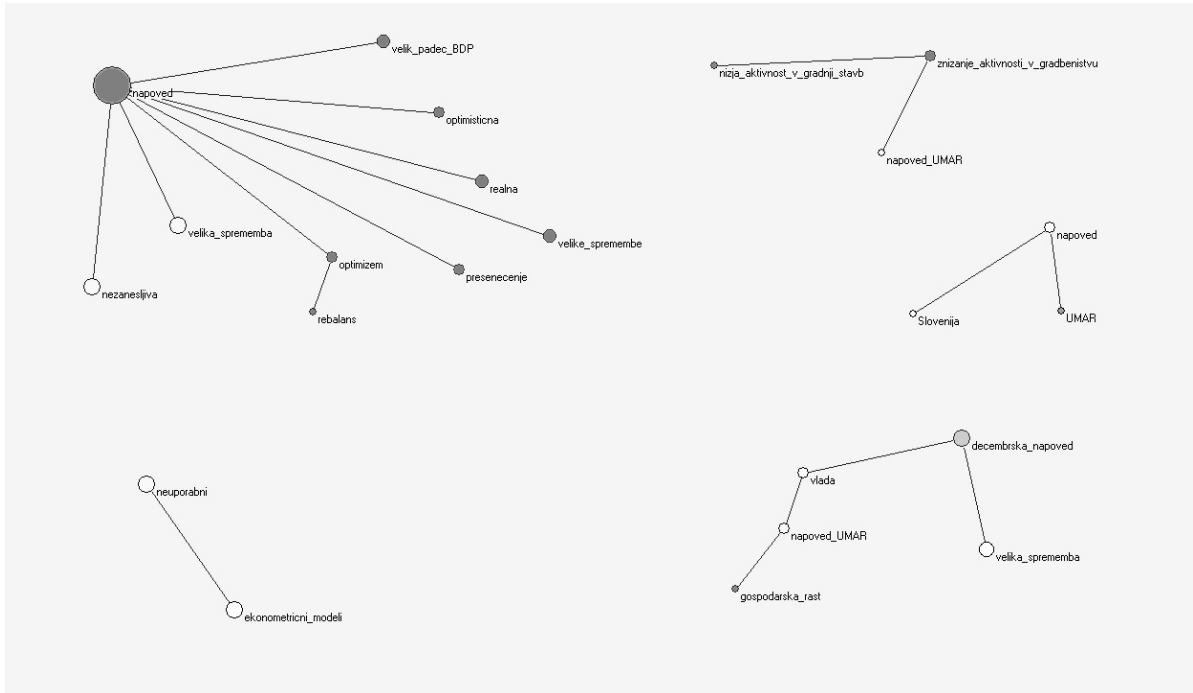

Slika 3: Omrežje sporočil na podlagi vseh informacij, ki so bile medijskemu občinstvu na voljo ob izidu pomladanske napovedi

Vir: Glej Tabele 2, 4, 6, 8, 9; Znižanje gospodarske aktivnosti v letošnjem letu, 2013.

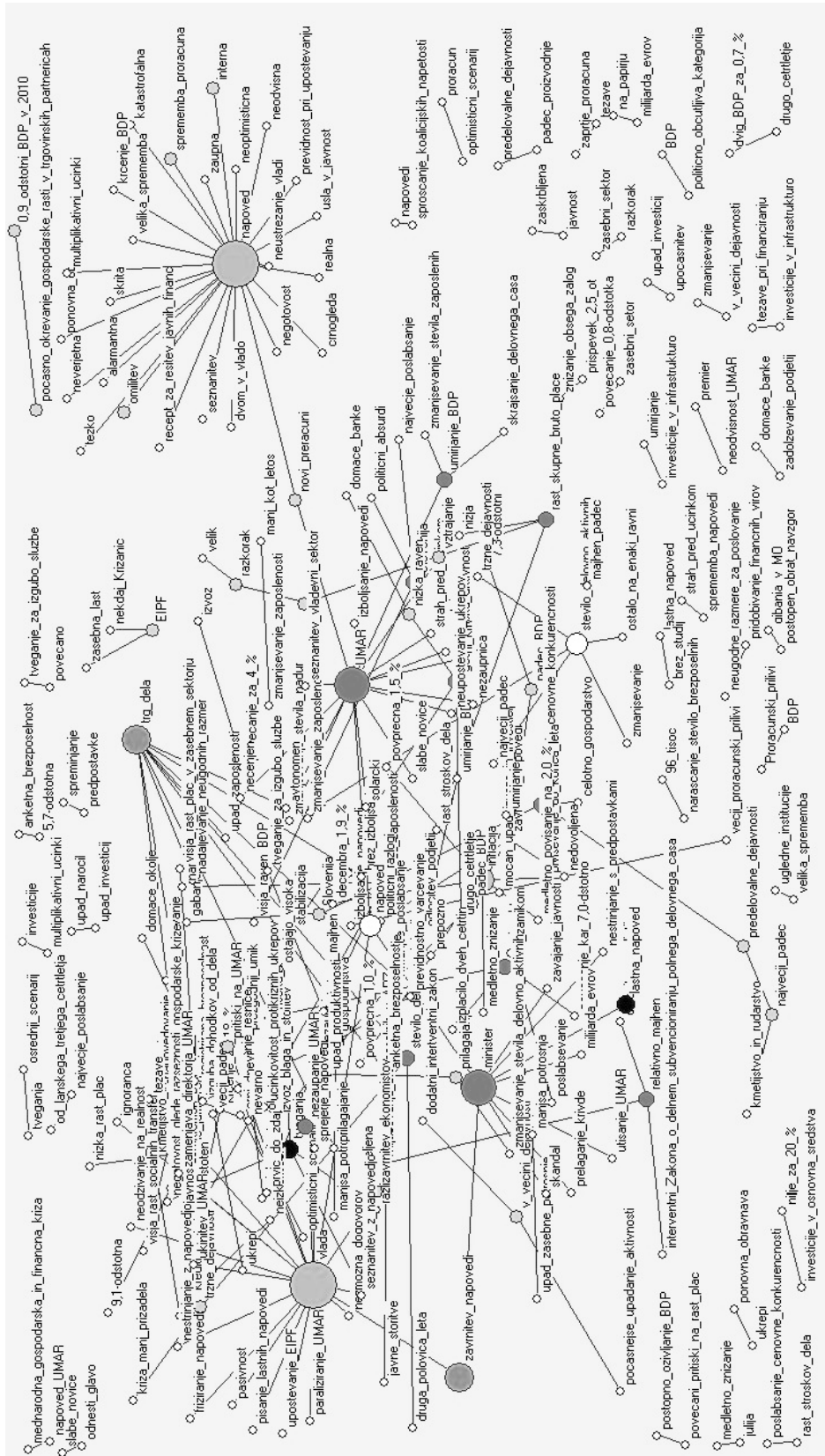
Slika 4: Omrežje sporočil z najvišjo partijsko vrednostjo na podlagi vseh informacij, ki so bile medijskemu občinstvu na voljo ob izidu pomladanske napovedi

Vir: Glej Tabele 2, 4, 6, 8, 9; Znižanje gospodarske aktivnosti v letošnjem letu, 2013.

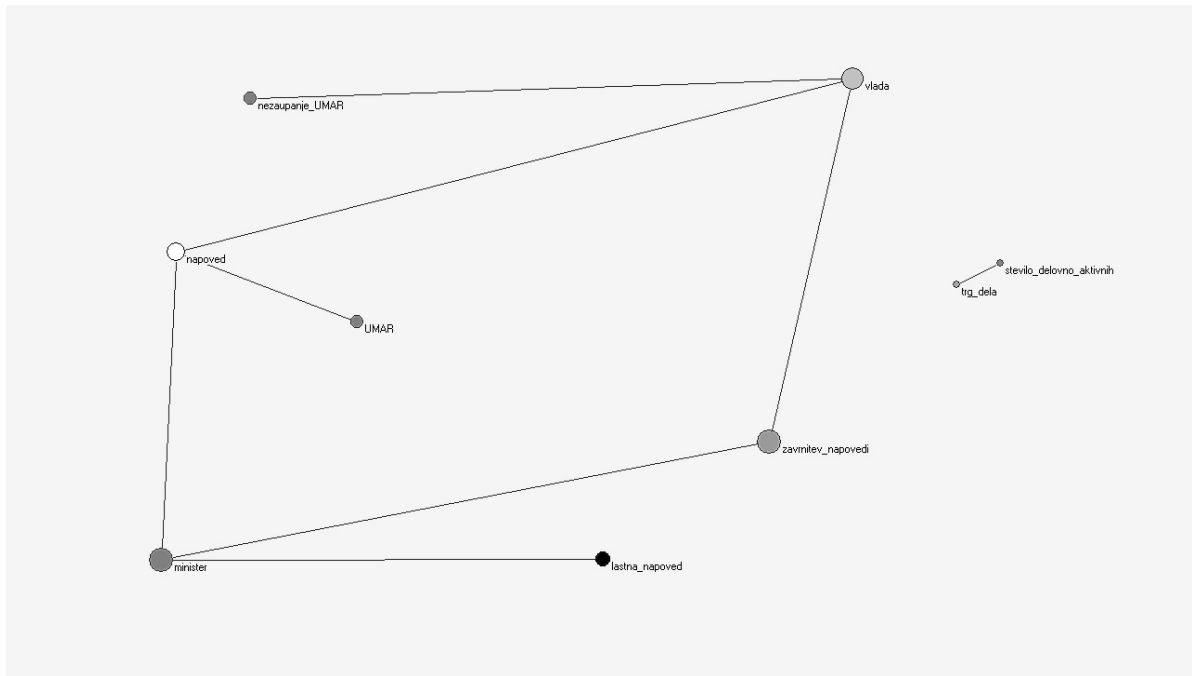
Drugo priporočilo, ki izhaja iz analize, pa je vezano na **politično javnost**. Pri analizi jesenske napovedi se namreč pokaže, da so v ospredju predvsem koncepti ministra, zavrnitve napovedi in vlade, ki se povezujejo s koncepti nezaupanja UMAR, minister pa je povezan še s konceptom lastne napovedi. V jesenski napovedi s komentarji in stališči izstopajo torej predvsem predstavniki medijev, ki so oblikovali enotno stališče, da čas krize, ki nas glede na napovedi čaka, ni primeren čas za presojanje kakovosti in pravilnosti napovedi, ampak je to čas, ko javnost od ustvarjalcev ekonomske politike pričakuje predvsem ukrepe in aktivno pripravo na soočenje s trenutnimi in bodočimi težavami. Od predstavnikov politične javnosti torej mediji pričakujejo aktiven odziv na objavljene napovedi v smislu načina soočenja z negotovo prihodnostjo in ne izražanja dvomov nad pravkar objavljenimi podatki.

Slika 5: Omrežje sporočil na podlagi vseh informacij, ki so bile medijskemu občinstvu na voljo ob izidu jesenske napovedi

Vir: Glej Tabele 3, 5, 7; Zaradi krize letos več kot 7-odstotni padec BDP, prihodnje leto skromna, 0,9-odstotna rast, 2013.

Slika 6: Omrežje sporočil z najvišjo partijsko vrednostjo na podlagi vseh informacij, ki so bile medijskemu občinstvu na voljo ob izidu jesenske napovedi

Vir: Glej Tabele 3, 5, 7; Zaradi krize letos več kot 7-odstotni padec BDP, prihodnje leto skromna, 0,9-odstotna rast, 2013.

Literatura in viri

Banka Slovenije. (2007a). *Poročilo o cenovni stabilnosti*. Ljubljana: Banka Slovenije.

Banka Slovenije. (2007b). *Poročilo o cenovni stabilnosti*. Ljubljana: Banka Slovenije.

Banka Slovenije. (2008a). *Poročilo o cenovni stabilnosti*. Ljubljana: Banka Slovenije.

Banka Slovenije. (2008b). *Poročilo o cenovni stabilnosti*. Ljubljana: Banka Slovenije.

Banka Slovenije. (2009a). *Poročilo o cenovni stabilnosti*. Ljubljana: Banka Slovenije.

Banka Slovenije. (2009b). *Poročilo o cenovni stabilnosti*. Ljubljana: Banka Slovenije.

Batagelj, V. in Mrvar, A. (2012). Pajek: Program for large network analysis. Najdeno 20. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://vlado.fmf.uni-lj.si/pub/networks/pajek/>

Basle, A. in Zalaznik, J. (2009, 25. marec). Pas bo treba zategniti. *Žurnal24*, str. 2.

Červek, U. (2009, 29. april). V NKBM bodo bolj pazili na zavarovanja svojih posojil. *Delo*, str.15.

Na radikalne ukrepe radikalen odziv. (2009, 4. april). *Delavska enotnost*, str. 9.

Evropska komisija. (2007). Autumn economic forecasts 2007–2009. Bruselj: Evropska komisija.

Gole, N. (2009, 25. marec). BDP naj bi se skrčil kar za štiri odstotke. *Delo*, str. 1.

Hren, B. (2009, 26. marec). Kdor visoko leta ... *Dnevnik*, str. 3.

Hren, B. (2009, 26. september). Nespodobni izračuni ... *Dnevnik*, str. 3.

Hren, B. in Nuredini, L. (2009, 26. marec). Od kod denar za financiranje primanjkljaja. *Dnevnik*, str. 19.

Hren, B. in Zimic, S. (2009, 28. marec). Razlika v napovedih BDP ni normalna. *Dnevnik, Objektiv*, 10–14.

Hren, B., Morozov, S., Nuredini, L. in Cirman, P. (2009, 25. marec). BDP bo strmoglavil za štiri odstotke. *Dnevnik*, str. 21.

Jenko, M. (2009, 25. marec). Ko izgubljam vsi. *Delo*, str. 1

Jenko, M. (2009, 28. marec). Pol leta po padcu Lehmana. *Delo*, str. 1.

- Jenko, M. (2009, 28. september). Franc Križanič. Delo, priloga FT, str. 9.
- Jenko, M. (2009, 30. september). Je vlada rešena? Delo, str. 1.
- Jenko, M. (2009, 1. oktober). Guverner Marko Kranjec: Bančni sistem je stabilen. Delo, str. 9.
- Jerman, V. (2009, 30. september). 5,300.000 za srbske penzije. Slovenske novice, str. 2.
- Kocjan, V. (2009, 10. oktober). Nazaj v razsuti socializem. Demokracija, str. 10.
- Kordež, B. (2012, 19. marec). Umarjeva napoved 0,9-odstotnega padca BDP je morda točna, zelo verjetno pa ni. Razgledi.net. Najdeno 3. maja 2012 na spletnem naslovu <http://www.razgledi.net/2012/03/19/umarjeva-napoved-09-odstotnega-padca-bdp-je-morda-tocna-zelo-verjetno-pa-ni/>
- Košir, D. (2009, 25. marec). Tragičen dan. Delo, str. 1.
- Kovač, B. (2009, 3. april). Malo resnosti. Čas je. Mladina, str. 35.
- Masten, I. (2009, 31. marec). Nenormalne napovedi. Dnevnik, str. 21.
- Matejčič, K. (2009, 25. marec). Strateški svet: Slovenija potrebuje strukturne ukrepe, ne pa gasilstva. Finance, str. 8.
- Mekina, B. (2009, 3. april). Krizi smo se sami izpostavili. Mladina, 25–26.
- Perovič, T. (urednik). (2009, 25. september). 24 ur [televizijska oddaja]. Ljubljana: POP TV.
- Petrovič, V. (urednica). (2009, 16. september). Omizje [televizijska oddaja]. Ljubljana: RTV SLO.
- Piano, B. (2009, 31. marec). Türk ne verjame Umarju. Delo, str. 15.
- Pintar, E. M. (2009, 2. oktober). Umarjeve astrološke napovedi. Finance, str. 12.
- Področje delovanja. Najdeno 12. septembra 2012 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/o_umar/podrocje_delovanja/
- Prášnikar, J. (2009, 28. marec). Podjetja le prazne školjke brez dela in zaslужka? Delo, str. 10.
- Računalniški program txt2pajek. Najdeno 30. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://vlado.fmf.uni-lj.si/pub/networks/pajek/howto/text2pajek.htm>
- Računsko sodišče. (2012, 28. avgust). Revizijsko poročilo. Učinkovitost priprave proračunov Republike Slovenije za leti 2011 in 2012. Ljubljana: Računsko sodišče.
- Repovž, G. (2009, 17. april). Intervju: Dr. Franc Križanič, minister za finance. Mladina, str. 35.
- Repovž, M. (2009, 26. marec). Bistveno bliže realnemu stanju. Delo, str. 3.
- Repovž, M. (2009, 25. april). Puška ni nevarna, dokler ni v rokah bedaka ali kriminalca. Delo, Sobotna priloga, str. 4.
- Sever, J. (2009, 25. september). Na volitve? Vest.si. Najdeno 30. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.vest.si/2009/09/25/na-volitve/>
- Sovdat, P. (2009, 26. marec). Bo gospodarstvo upadlo še bolj od napovedanih štirih odstotkov? Finance, str. 4.
- Starič, T., Jenko, M. in Belovič, M. (2009, 30. september). Proračun za silo pod streho, vlada tudi. Delo, str. 1.
- Šimac, J. (2009, 24. marec). Pahor: Slovenija letos s štiriodstotnim znižanjem BDP. Najdeno 28. avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/241972/Pahor-Slovenija-letos-s-5A1tiriodstotnim-zni5BEanjem-BDP>
- Šurla, S. (2009, 14. april). Lastništvo nad gospodarstvom bi moralo biti bolj razpršeno. Reporter, str. 26.
- Šurla, S. (2009, 28. september). Čakajoč Angelo Merkel. Reporter, str. 3.
- Trampuš, J. in Repovž, G. (2009, 27. marec). Intervju, Borut Pahor, premier. Mladina, str. 36.
- Traven, B. (urednik). (2009, 25. september). Svet na Kanalu A [televizijska oddaja]. Ljubljana: Kanal A.
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2007a). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2007. Ljubljana: UMAR.
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2007b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2007. Ljubljana: UMAR.
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2008a). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2008. Ljubljana: UMAR.
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2008b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2008. Ljubljana: UMAR.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2008c). Ažurirana jesenska napoved gospodarskih gibanj 2008. Ljubljana: UMAR.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2009a). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2009. Ljubljana: UMAR.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2009b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2009. Ljubljana: UMAR.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2010). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2010. Ljubljana: UMAR.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2012a). Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2012. Ljubljana: UMAR.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. (2012b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2012. Ljubljana: UMAR.

Vidic, I. (2009, 27. marec): Kriza, ki še nima dna. Svobodna misel, str. 6.

Vukelič, M. in Jenko, M. (2009, 25. september). Vlada ni sprejela jesenske gospodarske napovedi. Delo, str. 1.

Weiss, M., Lipnik, K. in Matejčič, K. (2009, 26. september). Razkrivamo, zakaj vlada zadržuje Umarjevo novo napoved in kakšna je. Finance, str. 8.

Zaradi krize letos več kot 7-odstotni padec BDP, prihodnje leto skromna, 0,9-odstotna rast. Najdeno 10. januarja 2013 na spletnem naslovu [http://www.umar.gov.si/informacije_za_javnost/obvestila_in_sporocila_za_javnost/obvestilo/zapisi/zaradi_krize_letos_vec_kot_7_odstotni_padec_bdp_prihodnje_letu_skromna_09_odstotna_rast/31/?tx_ttnews\[syear\]=2009&tx_ttnews\[smonth\]=-1&cHash=c91d2686c2](http://www.umar.gov.si/informacije_za_javnost/obvestila_in_sporocila_za_javnost/obvestilo/zapisi/zaradi_krize_letos_vec_kot_7_odstotni_padec_bdp_prihodnje_letu_skromna_09_odstotna_rast/31/?tx_ttnews[syear]=2009&tx_ttnews[smonth]=-1&cHash=c91d2686c2)

Zimic, S. in Hren, B. (2009, 28. marec). Razlika v napovedih BDP ni normalna. Dnevnik, Objektiv, 7–8.

Znižanje gospodarske aktivnosti v letošnjem letu. Najdeno 10. januarja 2013 na spletnem naslovu [http://www.umar.gov.si/informacije_za_javnost/obvestila_in_sporocila_za_javnost/obvestilo/zapisi/znizanje_gospodarske_aktivnosti_v_letosnjem_letu/31/?tx_ttnews\[syear\]=2009&tx_ttnews\[smonth\]=-1&tx_ttnews\[pointer\]=3&cHash=de26a9346d](http://www.umar.gov.si/informacije_za_javnost/obvestila_in_sporocila_za_javnost/obvestilo/zapisi/znizanje_gospodarske_aktivnosti_v_letosnjem_letu/31/?tx_ttnews[syear]=2009&tx_ttnews[smonth]=-1&tx_ttnews[pointer]=3&cHash=de26a9346d)

Zupanič, J. (2009, 25. marec). Gospodarska rast v globok minus. Večer, str. 3.

Žužek Kres, M. in Kne, J. (2008). Omrežna analiza teksta v odnosih z javnostmi: aplikacija eksploratorne analize semantičnega omrežja s pomočjo programa PAJEK. Teorija in Praksa, 45, 6/2008, 830–847.

SOUSTVARJANJE ZNANJA MED JAVNIMI RAZISKOVALNIMI ORGANIZACIJAMI IN GOSPODARSTVOM ZA POVEČANJE KONKURENČNOSTI

dr. Metka Stare, Znanstvena svetnica, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

dr. Maja Bučar, Red. prof., Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

dr. Boštjan Udovič, Docent, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

JEL: O310, O330, H250

UDK: 339.137.2

Povzetek

Namen članka je predstaviti instrumenta centri odličnosti (CO) in kompetenčni centri (KC) ter njihove posledice za oblikovanje slovenske inovacijske politike in konkurenčnosti gospodarstva. Glavne ugotovitve so: a) oba instrumenta predstavljata pomemben korak za izboljšanje učinkovitosti inovacijskega sistema v Sloveniji; b) instrumenta CO in KC sta pripomogla h krepitvi dolgoročnega sodelovanja med znanstveno-raziskovalno sfero in gospodarstvom; c) instrumenta sta novost v slovenskem inovacijskem sistemu, saj sta presegla okvire posamezne znanstvene ustanove in/ali posameznega znanstvenega področja. Povezovanje med različnimi akterji in različnimi področji se je odrazilo v številnih neposrednih in posrednih koristih, ki so podlaga za nadaljnje sodelovanje, tako znotraj javne raziskovalne sfere kot med njo in gospodarstvom.

Ključne besede: prenos znanja, centri odličnosti, kompetenčni centri, inovacije, družba znanja

Abstract

The purpose of the paper is to present the instruments – Centres of Excellence (CoE) and Competence Centres (CC) – and their implications for the shaping of Slovenian innovation policy and the competitiveness of the economy. The main findings are as follows: a) both instruments represent an important step forward in improving the efficiency of the innovation system in Slovenia; b) the instruments CoE and CC contributed to the strengthening of longer-term cooperation between the public research sphere and business sphere; c) the two instruments introduce a novelty into the Slovenian innovation system as they reach beyond the support to individual public research institution and/or individual scientific field. The networking between the partners and the interdisciplinary approach have resulted in a number of direct and indirect benefits that are the basis for future cooperation within the public sphere as well as with businesses.

Key words: Knowledge transfer, centres of excellence, competence centres, innovations, knowledge society

1. Uvod

Slovenija postopoma gradi inovacijski sistem in je v zadnjem desetletju precej napredovala glede inovacijske uspešnosti. Od leta 2008 se uvršča med države sledilke med članicami EU (merjeno s sumarnim inovacijskim kazalcem, Innovation Union Scoreboard, 2014). Od leta 1991 Slovenija povečuje delež BDP, ki je namenjen raziskovalno-razvojni (RR) dejavnosti, pri čemer je večji del te rasti prispeval poslovni sektor. V tem obdobju se je povečevalo število visokošolsko izobraženih in število raziskovalcev. Slednje je v zadnjih letih najočitnejše v poslovnem sektorju. Kljub številnim uspehom politik(e) RR, se Slovenija srečuje z eno ključnih pomanjkljivosti, in sicer z relativno nizko aktivnostjo pri prenosu znanja iz raziskovalnega v poslovni sektor. To ne samo da ustvarja dodatne izgube v znanju, ampak tudi upočasnjuje

ustvarjanje novih tehnologij, proizvodov in storitev ter s tem dvig dodane vrednosti in konkurenčnosti gospodarstva (UMAR, 2014). Zadnji podatki o stopnji inovacijske aktivnosti slovenskih podjetij kažejo, da je ta v obdobju 2008–2012 celo nazadovala (SURS, 2014).

Številni dokumenti in analize opozarjajo na šibko učinkovitost inovacijskega sistema v Sloveniji (ERAC, 2010; RISS, 2011; UMAR, 2013) in poudarjajo probleme povezav med ustvarjanjem znanstvenega in tehnološkega znanja v javnem sektorju ter njegovim nezadostnim prenosom v industrijo (OECD, 2012). Inovacijski sistem v Sloveniji zaradi odsotnosti spodbud za komercializacijo znanja pogosto ni sposoben bolje izkoristiti obstoječih tehnologij za proizvodnjo visokotehnoloških proizvodov (OECD, 2014). Iz navedenega je mogoče razbrati, da je nezadosten in premalo učinkovit prenos znanja iz javnih raziskovalnih

organizacij (JRO) v podjetja eden glavnih problemov inovacijskega sistema v Sloveniji, ki ga je inovacijska politika doslej prepočasi reševala, oziroma da je bilo uresničevanje spodbujevalnih instrumentov premalo učinkovito.

Glavni cilj članka je osvetlitev vloge nekaterih instrumentov inovacijske politike v Sloveniji za spodbujanje sodelovanja med JRO in podjetji pri soustvarjanju in uporabi znanja. Osredotočamo se na dva pomembna instrumenta, ki sta se izvajala v obdobju 2010–2013 (centri odličnosti) oziroma 2011–2013 (kompetenčni centri), ter analiziramo, kako obravnavata ključni problem inovacijskega sistema v Sloveniji – premajhno izkoriščanje raziskovalnih dosežkov JRO za krepitev konkurenčnosti podjetij. V članku najprej predstavimo splošne opredelitve na področju raziskovalno-razvojne in inovacijske politike v EU ter nekatere dosedanje pristope slovenske inovacijske politike za povečanje tehnološke zahtevnosti proizvodov prek sodelovanja podjetij z JRO. V osrednjem delu ocenjujemo rezultate uvedbe centrov odličnosti in kompetenčnih centrov z vidika relevantnosti teh instrumentov za povečanje obsega in kakovosti sodelovanja med JRO in podjetji ter pomanjkljivosti pri uvajanju obeh instrumentov. Predstavimo tudi ključne rezultate izvajanja obeh instrumentov. V zaključku navajamo predloge za izboljšanje učinkovitosti prenosa znanja med JRO in gospodarstvom za dolgoročno krepitev konkurenčnosti.

2. Evolucija instrumentov za prenos znanja iz JRO v podjetja v Sloveniji

Analize gospodarske rasti so že v devetdesetih letih pokazale, da se vloga znanosti in tehnološkega razvoja v gospodarskem razvoju razvitih držav povečuje (OECD, 2007). Inovacije, ki so rezultat raziskovalnega in razvojnega dela, so prepoznane kot pomemben dejavnik gospodarske rasti in prispevajo k nacionalni konkurenčnosti (Mali in Bučar, 2004). Tudi pri iskanju izhoda iz gospodarske in finančne krize se pogosto omenja pospešeno vlaganje v raziskave in razvoj ter spodbujanje inovacij kot ena od najpomembnejših strateških opcij za državo (EC, 2011).¹

V evropskem kontekstu se nezadostno raziskovalno sodelovanje in skromen pretok znanja iz javnega raziskovalnega sektorja v gospodarstvo pogosto poudarja kot pomembna slabost raziskovalnega in inovacijskega sistema. Javni raziskovani sektor naj bi bil po mnenju številnih analitikov še vedno premalo povezan s poslovnim sektorjem in družbo (EC, 2007).

Učinkovita uporaba znanja, ki nastaja v javnem in zasebnem sektorju, je temelj za povečanje inovacijske

sposobnosti gospodarstev. Ostra globalna konkurenca in omejevanje javnih izdatkov usmerjata države v krepitev mehanizmov, ki omogočajo boljši izkoristek javnih vlaganj v izobraževanje in raziskave za povečanje inovacijske aktivnosti, dodane vrednosti ter ustvarjanje novih delovnih mest. Pri tem uporabljajo kombinacijo različnih instrumentov, katerih končni cilj je izboljšanje konkurenčnega položaja na globalnem trgu. Pred izbiro najprimernejših instrumentov je treba najprej opredeliti ključne probleme in pomanjkljivosti inovacijskega sistema, ki po državah niso enaki, zato se tudi kombinacija instrumentov inovacijske politike med njimi razlikuje (Borras in Edquist, 2013).

Slovenija je pri razvoju različnih instrumentov za spodbujanje sodelovanja med javnim raziskovalnim sektorjem in gospodarstvom sledila dobrim praksam v drugih evropskih državah in jih skušala uvesti v lasten raziskovalni sistem. Že v prvih letih samostojne raziskovalne politike je začela ustanavljati tehnološke parke in centre, potem pa uvajati praktično vse tipe ukrepov, ki jih je predlagala Evropska komisija kot primerne (Bučar in Stare, 2014). Prav tako je v svoje strateške dokumente vgradila skupne cilje na ravni Evropske unije, predvsem naloge, ki so izhajale iz Lizbonske strategije in oblikovanja Skupnega evropskega raziskovalnega prostora (ERA). Med ukrepi, ki jih je država sprejela za spodbujanje sodelovanja med javnim raziskovalnim sektorjem in gospodarstvom, velja posebej omeniti vse ukrepe Slovenskega podjetniškega sklada, spodbujanje grozdenja, posebno obliko kadrovske posodobitve raziskovalnih kapacitet v gospodarstvu z ukrepom »mladi raziskovalci v gospodarstvu« ter sofinanciranje različnih oblik mobilnosti raziskovalcev, sofinanciranje aplikativnih raziskovalnih projektov prek ARRS in/ali TIA ter niz manjših, pogosto enkratnih ukrepov.²

Ko se je na ravni Komisije razprava osredotočila na vprašanje zagotavljanja ustrezne koncentracije kakovostnih raziskav s pomočjo mrež odličnosti in centrov odličnosti (EC, 2007), smo v Sloveniji najprej podprli raziskovalne enote pri vključevanju v evropske mreže, potem pa s pomočjo strukturnih sredstev še oblikovanje centrov odličnosti. V prvem obdobju (2006–2008) je država podprla 10 raziskovanih centrov odličnosti (Bučar in Mešl, 2008).³

Podoben instrument najdemo tudi v drugih evropskih državah (Švedska, Avstrija, Češka, Estonija itd.). Osnovni koncept centra odličnosti je organizacijska oblika, ki povezuje najboljše raziskovalne kapacitete na nekem znanstvenem področju in tako zagotavlja učinkovito

¹ Več informacij je dostopnih na http://ec.europa.eu/research/csfr/pdf/com_2011_0048_csf_green_paper_en.pdf (23. september 2014).

² Podroben pregled ukrepov na področju raziskovalno-razvojne in inovacijske politike, glej Bučar in drugi (2010).

³ Več informacij je dostopnih na <http://www.eu-skladi.si/ostalo/studije-in-vrednotenja-za-programsko-obdobje-2007-2013/evalvacija-gospodarske-relevance-rezultatov.pdf> (23. september 2014).

ustvarjanje novih znanstvenih rezultatov, vključno z usposabljanjem novih kadrov in ustvarjanjem tehnoloških inovacij. Hkrati naj bi imeli centri odličnosti zagotovljeno relativno stabilnost financiranja in pogojev poslovanja ter take vire financiranja, ki dolgoročno ne pomenijo izključne odvisnosti od javnih sredstev.⁴

Poleg centrov odličnosti se je Slovenija odločila oblikovati tudi kompetenčne centre, kjer naj bi bila poudarjena predvsem vloga gospodarstva. Prav podjetja naj bi oblikovala partnerstvo za raziskovalno-razvojno delo z javnimi raziskovalnimi organizacijami in drugimi poslovnimi partnerji v razvoju konkretnih rešitev za dvig konkurenčnosti. Če se je pri centrih odličnosti želelo zgraditi vrhunske kapacitete za temeljne raziskave, naj bi kompetenčni centri ponudili prostor naslednji fazi v raziskovalno-razvojnem procesu, tj. aplikativnim raziskavam, usmerjenim v iskanje rešitev za trg.

S spodbujanjem oblikovanja centrov odličnosti in v naslednjem obdobju še kompetenčnih centrov je Slovenija sledila zastavljenim ciljem evropske raziskovalne politike, ki je v programih za vzpostavitev ERA poudarjala povečanje koncentracije raziskovalnih kapacitet zaradi zagotavljanja znanstvene odličnosti na eni strani ter povečanje sodelovanja javnega raziskovalnega sektorja z gospodarstvom in družbo na drugi strani. Hkrati smo ustrezno odgovorili tudi na priporočilo Evropske komisije, da se za spodbujanje raziskovalno-razvojne in inovacijske dejavnosti uporabijo tudi sredstva strukturnih skladov in s dopolnijo nacionalne naložbe v raziskave in razvoj.

3. Ugotovitve evalvacije centrov odličnosti in kompetenčnih centrov⁵

Cilji centrov odličnosti (CO) in kompetenčnih centrov (KC), ki jih je v letih 2010/2011 vzpostavilo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šolstvo, so bili podpora konkurenčnemu gospodarstvu in hitrejši gospodarski rasti, učinkovitemu ustvarjanju znanja, dvosmernemu pretoku in uporabi znanja za gospodarski razvoj ter kakovostna delovna mesta. Razlika med instrumentoma je v njunem poslanstvu in posledično v pričakovanih učinkih.

Centri odličnosti so bili v razpisni dokumentaciji⁶ opredeljeni kot visokokakovostne multidisciplinarne

⁴ Več informacij je dostopnih na <http://ec.europa.eu/research/era/pdf/centres.pdf> (23. september 2014).

⁵ Poglavje temelji na ugotovitvah Evalvacije instrumentov centrov odličnosti in kompetenčnih centrov, ki so jo za Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport izvedli Maja Bučar, Metka Stare in Boštjan Udovič. Dostopno na http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Znanost/doc/Strukturni_Skladi/Centri_odlicnosti/Centri_odlicnosti_in_kompetencni centri.pdf

⁶ Javni razpis za razvoj centrov odličnosti v obdobju 2009–2013. Dostopno prek: http://www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/razpisi/Centri_odlicnosti/JR_CO_13maj09_za_SVLR.pdf (23. september 2014).

skupine raziskovalcev iz akademske sfere in poslovnega sektorja, ki združujejo kritično maso znanja in ustrezno raziskovalno infrastrukturo za potencialni preboj teh centrov v vrh svetovne znanosti in/ali vključitev v mednarodne mreže odličnosti. V letu 2009 je bilo ustanovljenih osem CO za krepitev sposobnosti prenosa in uporabe novih tehnologij ter v razvoj novih tehnologij na prednostnih področjih raziskav in tehnološkega razvoja.

Kompetenčni centri so bili z razpisom opredeljeni kot razvojno-raziskovalni centri,⁷ ki jih vodijo industrijski partnerji, povezujejo pa partnerje iz gospodarstva in javnega raziskovalnega sektorja prek ustanovitve zavoda. Usmerjeni so v krepitev sposobnosti razvoja in uporabe novih tehnologij za ustvarjanje novih konkurenčnih proizvodov, storitev in procesov na prednostnih področjih tehnološkega razvoja. V letu 2011 je bilo oblikovanih sedem KC na horizontalnih področjih. Izvajanje programov KC je potekalo v dveh sklopih: A – razvoj in upravljanje programa kompetenčnega centra in B – izvajanje razvojno-raziskovalnih projektov. Vsi partnerji v KC so prispevali sredstva za sklop B, višina sofinanciranja je bila različna za industrijske raziskave in eksperimentalni razvoj. Višina sofinanciranja za podjetja je bila določena glede na njihovo velikost.

Evalvacija obeh instrumentov je bila pripravljena na podlagi vmesnih in zaključnih poročil, ki so jih pripravili posamezni centri. Poleg tega je bil izveden niz intervjujev s ključnimi akterji CO in KC, kjer so bili zastopani predstavniki malih in velikih podjetij, vključenih v CO ali KC, predstavniki raziskovalnih inštitutov in visokošolskih institucij ter predstavniki centrov. To je omogočilo večplastno in celovitejšo oceno učinkov obeh instrumentov.

3.1 Rezultati delovanja centrov odličnosti in kompetenčnih centrov

Upoštevač razlike v temeljnih ciljih obeh instrumentov, so tudi razlike v doseženih rezultatih in koristih pričakovane.

3.1.1 Centri odličnosti

Raziskovalni dosežki centrov odličnosti se kažejo v številnih patentih, skupnih raziskovalnih projektih in partnerstvih s podjetji, ki jih na eni strani opredeljuje znanstvena odličnost, na drugi pa približevanje raziskovalnim potrebam gospodarstva (Tabela 1).

V intervjujih so bili ugotovljeni pomembni posredni učinki, doseženi na podlagi povezovanja raziskovalnih zmogljivosti, ki se nanašajo na osrednjo znanstveno-

⁷ Javni razpis za razvoj kompetenčnih centrov v obdobju 2010–2013. Dostopno prek: http://www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/razpisi/Kompetencni centri/Javni_razpis_kompetencni centri_2010.pdf (23. september, 2014).

Tabela 1: Rezultat delovanja CO v obdobju 2009–2013 glede na kazalnike iz zaključnih poročil

CENTER ODLIČNOSTI	KAZALNIKI				
	št. raziskovalnih ur v FTE	št. projektov RR v sodelovanju s podjetji	št. partnerstev s podjetji	št. patentov	št. inovacij
CO BIK	161,9	20	62	12	89
CO CIPKEBIP	18,5	4	5	2	30
CO ENFIST	72,2	71	19	18	73
CO NAMASTE	61,8	6	17	37	8
CO NANOCENTER	16,9	12	11	4	8
CO NOT	55,6	66	46	20	18
CO POLIMAT	101,7	12	47	6	75
CO SPACE	88,5	8	6	2	10
SKUPAJ	577	199	213	101	311

Vir: Evalvacija instrumentov centrov odličnosti in kompetenčnih centrov (MIZŠ, 2014).

raziskovalno temo. Tako se je pomen CO pokazal tudi na naslednjih področjih:

- Sogovorniki iz gospodarstva so pogosto poudarili, da jim je sodelovanje v CO omogočilo odpiranje raziskovalno-razvojnih vprašanj, ki jih znotraj lastnega raziskovalnega dela ne bi zmogli obravnavati zaradi finančnih in/ali kadrovskih omejitev. Tako so se v CO razvile nove, drznejše ideje, kot bi jih sicer predlagali v podjetjih. CO so s povezovanjem partnerjev obeh sfer uspešno zgradili most med javnim raziskovalnim delom in dolgoročnimi potrebami sodelujočih podjetij.⁸
- CO so ponudili prostor za novo obliko sodelovanja med raziskovalci ter omogočili mreženje med raziskovalci iz različnih JRO in z raziskovalci iz gospodarstva. Tako je prišlo do boljšega razumevanja procesov in potreb ene in druge strani. Dejstvo, da so se oblikovale »mešane« skupine, je odpravilo pogosto oviro tesnejšemu povezovanju med JRO in gospodarstvom ter odprlo priložnosti za sodelovanje tudi izven CO.
- Način oblikovanja in delovanja CO ter definiranje področja raziskovalnega dela je omogočilo bistveno večjo stopnjo inter- in transdisciplinarnosti, kot jo omogočajo sicer uveljavljeni načini financiranja raziskovalnega dela v Sloveniji. To je odprlo možnosti za drugačen pristop in prepletanje različnih idej ter inovativna metodološka spoznanja. Hkrati so se v CO tudi raziskovalci iz JRO seznanili z zahtevnostjo postopka prenosa znanja v gospodarstvo, ki so ga pogosto podcenjevali in slabo razumeli.
- Nekateri CO so imeli pomembno vlogo tudi na področju izobraževanja oziroma vzgoje kadrov za nova področja. Delo znotraj CO je raziskovalcem omogočilo bolj poglobljeno poznavanje problemov in načina dela v industriji ter nekatere med njimi spodbudilo, da so svojo nadaljnjo kariero poiskali v podjetjih.
- Zaradi povezovanja med temeljnim raziskovalnim

delom in potrebami gospodarstva CO omogočajo dober vpogled v možnosti nadaljnega povezovanja obeh sektorjev in iskanja skupnih rešitev na posameznem raziskovalnem področju. Tako je bilo doseženih nekaj za gospodarstvo koristnih rešitev oziroma identificiranih raziskovalnih problemov, ki narekujejo horizontalno povezovanje. Hkrati pomenijo CO spodbudno okolje za razvoj ključnih horizontalnih znanj/tehnologij.

- Specifična organizacijska oblika je omogočila uspešno vključevanje v mednarodne mreže. Mreženje ni bilo omejeno zgolj na znanstveno sodelovanje, znotraj nekaterih CO so bile organizirane posebne investicijske konference, kjer so CO svoje rezultate (ki so bolj tržno usmerjeni) predstavljali potencialnim investitorjem.

Med pomembne neposredne učinke CO uvrščamo tudi posodobitev raziskovalne infrastrukture. Sredstva, ki jih je zagotavljal instrument CO, so na področjih delovanja CO omogočila tako posodobitev raziskovalne infrastrukture, kot je ni noben predhodni mehanizem financiranja (koncentracija opreme glede na vsebino raziskovalnega področja in ne glede na institucijo ter višina sredstev). Raven dosežene opremljenosti omogoča CO bistveno zahtevnejše raziskave, velik del raziskovalne opreme pa lahko po mnenju podjetij koristno uporabijo za svoja testiranja.

3.1.2 Kompetenčni centri

Skladno z določili razpisa so morali KC poročati o pričakovanih rezultatih in učinkih delovanja z ustreznimi kazalci. KC so dosegli oziroma znatno presegle pričakovane rezultate (Tabela 2). Zlasti je pomembno, da so JRO in podjetja z medsebojnim sodelovanjem v raziskovalnih projektih v okviru KC ustvarili 177 inovacij, kar je 20 % več od načrtovanega, in prijavili 51 patentov ter s tem za 65 % presegle pričakovani rezultat. Poleg tega so bili doseženi še nekateri drugi rezultati, katerih spremljanje ni bilo obvezno, na primer 162

⁸ Treba je poudariti, da so se v centre odličnosti vključila predvsem podjetja z dobro razvitimi raziskovalno-razvojnimi enotami.

Tabela 2: Kazalci rezultatov kompetenčnih centrov (2011–2013)

Kazalec	Rezultat/vloga*
Raziskovalne ure v EPČ**	1,19
Skupni projekti	1,00
Inovacije	1,20
Patenti	1,65
Novi produkti in storitve	1,31
Nove tehnološke, procesne in organizacijske rešitve	1,26

*Izraža razmerje med vrednostjo kazalca, ki je bila dosežena ob koncu izvajanja KC, in vrednostjo v prijavi.

**Ekvivalent polnega delovnega časa.

Vir: Evalvacija instrumentov centrov odličnosti in kompetenčnih centrov (MIZŠ, 2014).

novih proizvodov in storitev ter 126 novih tehnoloških, procesnih in organizacijskih rešitev.

V intervjujih s partnerji KC so se ob navedenih merljivih rezultatih uspešnosti pokazale tudi širše koristi delovanja KC, ki pomenijo kvalitativen premik v sodelovanju med JRO in podjetji, zlasti naslednje:

- a) Koncentracija in kritična masa interdisciplinarnih znanj je omogočila učinkovitejše in kvalitetnejše dopolnjevanje znanj ter kompetenc obeh sfer, ki omogoča izkoriščanje sinergij.
- b) Krepitev medsebojnega zaupanja in kulture sodelovanja/mreženja je prispevala k ustvarjanju neoprijemljivega kapitala med partnerji, ki ima velik pomen za prenos znanja (OECD, 2013). Vključevanje mladih kadrov iz podjetij in JRO v skupne razvojne projekte in njihova mobilnost med sektorji je temelj za dolgoročno sodelovanje.
- c) Pridobitev novih znanj in kompetenc partnerjev, soustvarjanje znanja in dvosmerni prenos med JRO in podjetji. V neposrednem sodelovanju z JRO so se podjetja začela bolj zavedati pomena razvoja, JRO pa so se bolj usmerila v razvoj rešitev, prilagojenih potrebam podjetij in plasiranja na trg.
- d) Krepitev znanja v celotni verigi vrednosti ustvarjanja novih proizvodov omogoča graditev blagovnih znamk na nižnjih področjih in s tem povečanje dodane vrednosti. To je najpomembnejši končni učinek KC za celotno gospodarstvo, ki prispeva k zmanjšanju vrzeli slovenskega inovacijskega sistema na področju prenosa znanja med JRO in podjetji.
- e) Usmerjenost partnerjev na globalni trg in ponudbo celovitih rešitev, ki imajo višjo dodano vrednost, ustvarja temelje za pozicioniranje Slovenije v industrijah prihodnosti (npr. Internet stvari, pametna omrežja).
- f) Povezovanje sedmih KC in ustanovitev konzorcija (CoCoSi) omogoča izkoriščanje njihove komplementarnosti in možnost ponujanja celovitih tehnoloških rešitev, ki jih lahko na tujih trgih ponudijo samo s skupnim nastopom.

Iz navedenega je mogoče razbrati, da je bil multiplikativni učinek instrumenta KC znaten in da so izpolnili osnovni cilj KC, to je spodbujanje povezovanja znanja in kompetenc podjetij in javnih raziskovalnih organizacij, ki izkazujejo kritično maso znanja in sposobnosti za razvoj novih produktov, storitev in procesov ter uporabo novih tehnologij.

3.2 Pomanjkljivosti delovanja centrov odličnosti in kompetenčnih centrov

Uvodoma je pomembno omeniti, da so nekatere pomanjkljivosti deloma povezane s konceptom instrumenta, še bolj pa so rezultat delovanja raziskovalne sfere v Sloveniji in dogajanja na področju raziskovalne politike.⁹

3.2.1 Centri odličnosti

V nekaterih JRO je opaženo nesprejemanje in nerazumevanje drugačne oblike organiziranosti in načina dela instrumenta CO v primerjavi s preteklimi instrumenti, v nekaterih JRO pa je bil zaznan tudi odpor do povezovanja in mreženja.

Za delovanje CO po obdobju financiranja s strani države je nevarna nepripravljenost na lastne finančne vložke nekaterih ustanoviteljev. Nejasnosti pri tolmačenju, kaj so tržni prihodki za CO in zato načrtno izogibanje vstopu na trg, je nekaterim CO povzročilo precejšne težave po koncu financiranja, ki ga je zagotavljala država. Zato je upravičena bojazen, da je prenehanje javne podpore pomembno vplivalo na obseg delovanja CO in v nekaterih primerih zmanjšalo aktivnosti zgolj na izpolnjevanje minimalnega pogoja, ki ga zahteva financer – to pa je obstoj CO še štiri leta po prenehanju sofinanciranja.

CO so se premalo zavedali, da je treba delovati tudi za promocijo svoje vloge in prispevka k slovenski znanosti ter h krepitevi gospodarstva na način, ki je razumljiv in privlačen za najširšo javnost. Tudi zato pogosto prihaja do napačnega tolmačenja v javnosti o rezultatih enega in drugega instrumenta na škodo CO, ki da niso razvili konkretnih izdelkov in storitev za trg, torej so neprimeren instrument. Ob tem je prisotna še nejasna podpora instrumentu s strani raziskovalne sfere, ki je vsaj deloma tudi posledica relativno visoke selektivnosti pri izboru osmih CO na razpisu.¹⁰ Zdi se, da je v tistih okoljih,

⁹ Ob evalvaciji instrumentov ne gre pozabiti, da se je v analiziranem obdobju spremenila organiziranost ministrstva (ob razpisu obeh instrumentov smo imeli Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, vmes Ministrstvo za šolstvo, znanost, kulturo in šport ter zdaj Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo) ter ministri (Golobič, Lukšič, Turk in Pikalo na področju znanosti ter Žerjav, Stepišnik, Čufer in Dragonja na področju tehnologije, ko je bila ta predstavljena v sklop MG).

¹⁰ Na razpis je prispelo 61 vlog, od katerih jih 15 ni izpolnjevalo pogojev. Ocenjevalna komisija je izmed 46 vlog sprejela 8 vlog.

kjer niso uspeli na razpisu, prisotno omalovaževanje instrumenta in vnaprejšnje diskvalificiranje dosežkov znotraj obstoječih CO. K temu je še dodatno prispevala nejasna dolgoročna umeščenost instrumenta v slovensko raziskovalno politiko tako glede osnovne vsebine kot oblike/višine finančne podpore, saj tudi v nastajajočih dokumentih za črpanje strukturnih sredstev v Finančni perspektivi 2014–2020 ni sledu o instrumentu, kot je CO.

3.2.2 Kompetenčni centri

Čeprav pomeni vzpostavitev KC pomemben napredek na področju učinkovitega soustvarjanja znanja in njegovega prenosa med JRO in podjetji, so se pokazale tudi nekatere slabosti.

Omejenost financiranja instrumenta z javnimi sredstvi na tri leta, ki je bila sicer določena z javnim razpisom, ne omogoča bolj strateškega pristopa, saj ne upošteva trajanja celotnega razvojnega cikla in tako zmanjšuje možnosti za izkoriščanje ustvarjenega potenciala. KC so razvili veliko rešitev do faze prototipov in pilotov, z instrumentom pa niso bila predvidena sredstva za demo projekte, ki bi lahko potencialnim kupcem predstavili nove, celovite rešitve večjega števila KC.

Nezadostna stopnja prilagodljivosti instrumenta otežuje hitrejše prilagajanje raziskovalno-razvojnih projektov stalnim spremembam v razvoju tehnologij kot tudi potrebam in zahtevam trga. Vključevanje dodatnih partnerjev s komplementarnimi kompetencami, ki bi lahko učinkovito prispevali k ustvarjanju novih proizvodov in storitev ali pa bi služili kot poligon za njihovo testiranje, ni bilo omogočeno v zadostni meri.

Zaključek financiranja KC brez napovedi prihodnjih razpisov je vplival na odpuščanje visoko usposobljenih raziskovalcev na prednostnih področjih tehnološkega razvoja zlasti v JRO, saj po koncu financiranja zaradi javno-finančnih omejitev niso mogli obdržati vseh kadrov, kar pomeni izgubo dragocenih znanj. Ob morebitnem ponovnem zagonu podobnega instrumenta bo potrebno usposabljanje novih kadrov.

Podobno kot pri CO je tudi pri KC vprašanje intelektualne lastnine ostalo nedorečeno, vendar je pri slednjih zaradi večjega poudarjanja prenosa rezultatov na trg še toliko bolj pereče. Razpis je urejanje pravic intelektualne lastnine prepustil partnerjem oziroma Zavodu, ki naj bi poskrbel za ustrezen dogovor med njimi. Vsak KC je to reševal po svoje, nekateri so uporabili evropski okvir, pri drugih je delitev pravic intelektualne lastnine povzročala težave. Zaradi nedorečenosti obravnave nekaterih pravic intelektualne lastnine na Univerzi¹¹ lahko čakanje

¹¹ Univerza v Ljubljani glede na sedanje zakonske okvire nima neposrednih možnosti ustanavljanja odcepljenih (spin-off) podjetij. Področje naj bi uredil novi Zakon o visokem šolstvu, ki pa je še vedno v fazi osnutka.

na rešitev, ki bo sprejemljiva za vse partnerje, pripelje do zamude pri vstopu na trg in posledično do manjše učinkovitosti KC pri prenosu znanja.

Razpis je predvidel vsebinsko evalvacijo KC po 18 mesecih delovanja, ki naj bi partnerjem dala sporočilo o kakovosti opravljenega dela in usmeritve glede izboljšav. Izostanek evalvacije je zmanjšal motivacijo nekaterih partnerjev za skupno delo.

4. Razprava in zaključek

Ugotovitve evalvacije o neposrednih in širših rezultatih delovanja CO in KC kažejo, da oba instrumenta predstavljata pomemben korak za izboljšanje učinkovitosti inovacijskega sistema v Sloveniji. Tako CO-ji kot KC-ji so dosegli kvantitativne cilje, zastavljene v prijavah in jih tudi presegli. Poleg tega so kljub relativno kratkem času delovanja uspešno odgovorili na enega temeljnih izzivov slovenskega inovacijskega sistema: dolgoročno krepitev sodelovanja med znanstveno-raziskovalno sfero in gospodarstvom s ciljem povečanja dodane vrednosti gospodarstva, dviga deleža visoko-tehnoloških izdelkov ter na znanju temelječih storitev v izvozu.

Izhodiščni koncept obeh instrumentov ponuja za slovenski prostor inovativen pristop, saj se ne veže na posamezne inštitute ali znanstvene discipline, ampak tudi s pomočjo samostojne pravne oblike (zavoda) omogoča oblikovanje novih partnerstev, ciljno usmerjenih v reševanje skupno definiranih problemov. S povezovanjem ter sodelovanjem JRO in podjetij se ustvarja kritična masa znanja in kompetenc na najbolj perspektivnih znanstvenih in tehnoloških področjih, ki je potrebna za preboj na globalnih trgih.

Poleg tega velja izpostaviti, da so bila vlaganja za implementacijo obeh instrumentov, v primerjavi s preteklimi ukrepi, zelo visoka in so znašala 150 milijonov €. Za delovanje CO je bilo namenjenih okoli 84,1 milijona €, za KC pa 45,3 milijona € javnih sredstev. Poleg tega so podjetja vključena v KC zagotovila sofinanciranje razvojnih programov v obsegu 20,5 milijona €. Takšen obseg vlaganj v izbrana prioriteta področja je ob povezovanju in sodelovanju JRO in podjetij prispeval k uspehu izvajanja obeh instrumentov.

Opredelitev skupnih ciljev podjetij in JRO pri soustvarjanju znanja zmanjšuje razkorak med njimi, krepi medsebojno zaupanje in ustvarja neoprijemljivi kapital, ključen za njihovo sodelovanje na dolgi rok: koristi mreženja so izpostavljene tako v primeru CO kot KC. Obenem se razvija kadre, ki so sposobni združevati raziskovalno-razvojne pristope tako JRO kot gospodarstva na ključnih znanstveno-tehnoloških področjih. Ob tem, ko CO in KC omogočata koncentracijo

raziskovalnih in razvojnih kapacitet na izbrana prioriteta področja, hkrati krepi interdisciplinarnost, ki je v raziskovalno-razvojnem prostoru v Sloveniji preskromno podprta.

Neodločnost države, da bolj jasno podpre in definira instrumente, je posledica pomanjkanja ustrezne izvedbene strategije na področju raziskovalne dejavnosti: Slovenija sicer ima v parlamentu sprejeto Raziskovalno in inovacijsko strategijo do leta 2020, vendar jo v praksi tako na sistemskem nivoju kakor na izvedbenem – premik sistema financiranja, določanje prednosti, oblikovanje konkretnih instrumentov in ukrepov – izvaja le deloma, z zamudo. Tako še vedno ni sprejet novi zakon o raziskovalno-inovacijski dejavnosti, ki bi postavil ustrezne zakonske okvire za izvajanje raziskovalno-inovacijske strategije Slovenije z opredelitvijo posodobljenega sistema financiranja raziskovalne in inovacijske dejavnosti.

Nadaljevanje dela CO in KC je glede na dosežene rezultate in potenciale nedvomno smiselno. Nujno pa jih je vpeti v celostno strategijo razvoja znanstveno-raziskovalnega in inovacijskega sistema v Sloveniji, kjer se sistematično gradijo kapacitete na področju temeljne znanosti in prenosa tega znanja v gospodarstvo. Hkrati je nujno upoštevati celovitost razvojnih faz pri nastajanju novega temeljnega znanja, razvoja novih tehnoloških in netehnoloških rešitev do uspešnega trženja, kar zahteva daljše časovno obdobje (npr. 10 do 15 let, ki se lahko razdelijo na več 7- ali 5-letnih faz). Tak pristop je smiselno poskušati zagotoviti tudi znotraj kohezijske politike v pripravi strategije pametne specializacije in Operativnega programa za obdobje 2014–2020.

Za malo državo z omejenimi finančnimi, človeškimi in infrastrukturnimi viri je sodelovanje vseh akterjev v raziskovalno-razvojni sferi nujno. Prav tako je nujna usmeritev na specifična ožja področja, kjer se lahko dolgoročno ustvari zadostno znanje, katerega prenos v gospodarstvo bi omogočil dvig konkurenčnosti in s tem ustrezen preboj na mednarodne trge. Čeprav je za razvoj posameznih znanstvenih ved treba vzdrževati osnovni obseg financiranja, pa je obenem treba izbrati omejeno število interdisciplinarnih tematik, kjer bi lahko podjetja ob kakovostni podpori vrhunskih raziskav držala korak s tehnološkim razvojem v svetu in z ustvarjanjem dodane vrednosti v nacionalno okolje vračala zadostna sredstva za financiranje novih raziskovalnih prebojev.

Literatura in viri

Borras, S. in C. Edquist. 2013. The choice of innovation policy instruments. *Technological Forecasting & Social Change*, 80: 513–522.

Bučar, M. in M. Stare. 2014. Evolution of innovation

policy in Slovenia since 2004 – promises and pitfalls. *Studia historica Slovenica*, 14 (1): 177–197.

Bučar, M., A. Jaklič in B. Udovič. 2010. National system of innovation in Slovenia, CIR Analysis. <http://www.mednarodniodnosi.si/cmo/CIR/CIR4National%20System%20of%20Innovation%20in%20Slovenia.pdf>

Bučar, M. in M. Mešl. 2008. Evalvacija gospodarske relevance rezultatov in programov centrov odličnosti. Ljubljana:

Bučar, M. in F. Mali. 2004. Pregled stanja in trendov na področju raziskovalno-razvojne in inovacijske politike v EU. Zaključno poročilo CRP (Ljubljana: Fakulteta za družbene vede).

European commission. 2007. Commission Green Paper 'The European Research Area: New Perspectives', COM(2007) 161 final.

European commission. 2011. Green paper: From Challenges to Opportunities: Towards a Common Strategic Framework for EU Research and Innovation funding, COM(2011) 48.

ERAC. 2010. European Union Scientific and Technical Research Committee, ERAC expert group report on the design and implementation of national policy mixes, Policy Mix Peer Reviews: Country Report – Slovenia, dostopno na http://ec.europa.eu/research/era/pdf/policy-mix-peer-review_slovenia_en.pdf.

MIZŠ. 2014. Evalvacije instrumentov centrov odličnosti in kompetenčnih centrov. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Znanost/doc/Strukturni_Skladi/Centri_odlicnosti/Centri_odlicnosti_in_kompetencni_centri.pdf

OECD. 2007. Innovation and Growth: Rationale for Innovation Strategy. Pariz: OECD.

OECD. 2012. OECD Reviews of Innovation Policy: Slovenia 2012. Pariz: OECD.

OECD. 2013. Commercialising public research: new trends and strategies. Pariz: OECD.

OECD. 2014. Better policies series: Slovenia. Pariz: OECD.

UMAR. 2013. Poročilo o razvoju 2013. Ljubljana: UMAR.

UMAR. 2014. Poročilo o razvoju 2014. Ljubljana: UMAR.

SURS. 2014. Raziskovanje in razvoj, znanost in tehnologija. http://www.stat.si/tema_ekonomsko_raziskovanje.asp

Navodila avtorjem za oblikovanje in pošiljanje znanstvenih in strokovnih prispevkov za objavo v IB reviji

Prispevke objavljamo v slovenskem jeziku, na avtorjevo željo in v skladu z uredniškim programom IB revije pa tudi v angleškem jeziku, v takem primeru mora biti povzetek v slovenskem jeziku nekoliko daljši (ena stran).

Za vse članke oziroma prispevke velja obojestransko anonimni recenzentski postopek. Recenzenta sta lahko dva in ju izbere uredništvo. Uredništvo si pridržuje pravico zavrnitve članka brez zunanjega recenziranja.

Zaradi anonimnega recenziranja naj bodo podatki o avtorju priloženi na posebni naslovni strani. Ta naslovna stran naj vsebuje ime in priimek avtorja, strokovni naziv, domači naslov in polni naslov ustanove, telefonsko številko ter predlog tipa po tipologiji, ki se uporablja pri vodenju bibliografij v sistemu COBISS, ter izjavo, da predloženo besedilo še ni bilo objavljeno oziroma ni v pripravi za tisk. Če je naslov članka zelo dolg, naj avtor predlaga tudi skrajšani naslov.

V primeru, da je delo skupinsko, je treba navesti soavtorje skupaj z ustreznimi podatki.

IB revija je bila sprejeta v mednarodno bazo revij Journal of Economic Literature (JEL), zato je potrebno članek opremiti s trištevilično kodo JEL klasifikacijskega sistema.

Vse prispevke lektoriramo. Če ob lektoriranju prihaja do večjih sprememb, uredništvo članek vrne v avtorizacijo.

Dolžina besedila naj ne presega eno avtorsko polo (16 strani - avtorska stran obsega 30 vrstic v širini 60 znakov ali skupaj 1800 znakov s presledki in ločili) oziroma 30.000 znakov. Prispevek naj bo opremljen s ključnimi besedami in povzetkom v angleškem in slovenskem jeziku. Tabele, grafe, slike je treba kot priloge predložiti v izvirniku, opremljene z naslovi in legendo.

Besedilo celotnega prispevka, skupaj z morebitnimi formulami, vključenimi v besedilo mora biti napisano v pisavi Myriad Pro (alternativa Arial), velikosti 9, opombe pod besedilom pa v velikosti 7. Besedilo mora biti poravnano na obeh straneh, z enim razmikom med odstavki. Besedilo povzetka in ključne besede morajo biti v kurzivi.

Dolžina posamezne formule med besedilom ne sme biti daljša od 7cm. V primeru, da je formula daljša jo je treba razbiti na več vrstic.

Besedilo prispevka mora biti oddano v .doc formatu ter opremljeno z vsemi tabelami in grafikoni.

Grafikone je treba predložiti tudi v izvirniku, v .xls formatu, v črnobeli grafiki (ne v barvah). Velikost grafikona je 7,5 cm x 7,5 cm. Oblika pisave je Myriad Pro (alternativa Arial), velikost pisave 9.

Tabele se lahko predložijo v .doc ali .xls formatu, oblika pisave je Myriad Pro (alternativa Arial), velikost pisave 8.

Uporabljeno literaturo in vire je treba navesti v seznamu na koncu članka in urejeno po abecednem redu priimka avtorjev. Osnovna oblika reference v besedilu je (Kovač, 1998), v seznamu na koncu članka pa: Priimek, začetnico imena. (Leto). Naslov knjige (Prispevka. Naslov revije ali zbornika, številka, strani). Kraj: Založba.

Opombe je treba v besedilu označiti z zaporednimi številkami od začetka do konca besedila, nadpisanimi na ustreznem mestu v besedilu in po enakem vrstnem redu razvrščene pod besedilom.

Prispevek je treba oddati v elektronski obliki na e-pošto tehnične urednice urska.sodja@gov.si.

Za vse nadaljnje informacije se obrnite na uredništvo IB revije.

Uredništvo

ib revija

št. 3-4, let. XLVIII, 2014

ISSN 1318-2803

9 771318 280019